

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

**DEJAVNIKI PREPREČEVANJA PIRATSTVA IN
PONAREJANJA**

Ljubljana, april 2002

NATAŠA POŽARNIK

IZJAVA

Študentka NATAŠA POŽARNIK izjavljam,
da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom
Dr. IRENE VIDA in dovolim objavo
diplomskega
dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 28.4.2002.

Podpis:

Nataša Požarnik

KAZALO

1. Uvod.....	1
2. Piratstvo in ponarejanje.....	2
2.1. Opredelitev piratstva in ponarejanja	2
2.2. Pravice intelektualne lastnine	3
2. 3. Pojavne oblike piratstva in ponarejanja	5
2.3.1. Avdio in avdiovizualno piratstvo.....	6
2.3.2. Računalniško piratstvo	8
2.3.3. Televizijsko in radijsko piratstvo	10
2.3.4. Ponarejanje	11
3. Nosilci piratske dejavnosti, njihove značilnosti in razlogi za piratstvo	12
3.1. Narava piratske dejavnosti	12
3.2. Skupine nosilcev piratske dejavnosti.....	13
3.3. Motivi piratov.....	16
3.3.1. Dobiček.....	16
3.3.2. Poceni reprodukcija.....	16
3.3.3. Presežek povpraševanja.....	16
3.3.4. Preprosta reprodukcija	16
3.3.5. Težave pri odkrivanju in dokazovanju ponarejanja	17
3.3.6. Premalo zastrašujoča zakonodaja in vrzeli v zakonih.....	17
3.3.7. Politika vlade.....	17
3.3.8. Geografska lega držav	17
3. 4. Drugi razlogi za piratstvo	18
3.4.1. Dejavnost industrializiranih držav.....	18
3.4.2. Naraven proces industrializacije držav.....	18
3.4.3. Brezbrižnost porabnikov	18
3.4.4. Višji življenjski standard in ustvarjanje delovnih mest	19

3.4.5. Nelegalna reprodukcija	19
3.4.6. Orodje imperializma	19
3.4.7. Družbeni pojav	19
3.4.8. Zapolnjevanje tržne vrzeli	19
4. Posledice in načini preprečevanja piratstva	20
4.1. Posledice piratske dejavnosti.....	20
4.2. Načini preprečevanja piratstva in ponarejanja.....	23
4.2.1. Oblike in strategije preprečevanja	23
4.2.2. Preprečevanje piratstva in ponarejanja preko mednarodnih in državnih organizacij	27
5. Kvalitativna raziskava piratstva in ponarejanja v Sloveniji.....	35
5.1. Cilji raziskave	35
5.2. Raziskovalna vprašanja.....	36
5.3. Metodologija raziskave.....	36
5.4. Časovni okvir in potek raziskave	37
5.5. Analiza rezultatov raziskave	38
6. Sklep.....	43
7. Literatura.....	46
8. Viri.....	47

Slovarček slovenskih prevodov tujih izrazov

Priloge

1. Uvod

Kršitev pravic intelektualne lastnine v obliki piratstva in ponarejanja povsod po svetu povzroča slabitev vitalnih delov gospodarstva, ki so najbolj ključni dejavnik gospodarske rasti slabo razvitih držav. Pri tem kršitev negativno vpliva na stopnjo brezposelnosti, povprečno raven plač in posledično na državne prihodke ter bruto družbeni proizvod. Temu botrujeta predvsem hiter razvoj in dostopnost tehnologije, ki prehitevata neprilagojeno zakonodajo, le-ta pa je pogosto tudi neprimerna. Za učinkovito preprečevanje kršitev pravic iz naslova intelektualne lastnine je potrebna poleg zakonodaje tudi mednarodno veljavna opredelitev pravic in priznavanje le-teh z ustrezno pravno zaščito. Predvsem manj razvite države namreč zaradi želje po visoki gospodarski rasti avtorskih pravic in pravic industrijske lastnine še nimajo opredeljenih in priznanih. Za učinkovito uporabo zakonodaje je potrebno tudi poznavanje razsežnosti in načinov nezakonitega posega v pravice intelektualne lastnine ter način delovanja kršilcev. Proti piratstvu in ponarejanju se z uvajanjem tehnološko izpopolnjenih zaščit borijo tudi najbolj oškodovana podjetja. Navsezadnje so za sodobnejše preprečevanje piratstva in ponarejanja po svetu pristojne številne mednarodne organizacije, ki skrbijo za obveščanje javnosti o resnosti piratstva in ponarejanja, ter sodelujejo s številnimi državnimi organizacijami, ki preprečujejo neupravičeno izkoriščanje pravic intelektualne lastnine. Namen diplomskega dela je predvsem opredeliti osnovne elemente preprečevanja kršitev pravic intelektualne lastnine, ki je bila včasih brez pravne zaščite, danes pa se bojuje s hitrostjo tehnološkega razvoja in tako dobiva nove razsežnosti.

Diplomsko delo obravnava vse zgoraj omenjene elemente preprečevanja piratstva in ponarejanja. Drugo poglavje opredeljuje pomen avtorske in njej sorodnih pravic, ki skupaj s pravicami industrijske lastnine sestavljajo pravice intelektualne lastnine. Opredelila sem le del kršitev pravic v obliki piratstva in ponarejanja, ki bolj ali manj posegata na področje avtorskega prava in pravic industrijske lastnine. Za boljše razumevanje razsežnosti nezakonite reprodukcije avtorsko zaščitenih del in zavarovanih predmetov pravic industrijske lastnine je potrebno tudi poznavanje najbolj perečih in škodljivih pojavnih oblik, ki dosega visok odstotni delež na področju glasbene in računalniške industrije, pri prenosu signala preko radia in televizije in pri danes zelo razširjenem ponarejanju blagovnih znamk. Tretje poglavje se omejuje na naravo delovanja kršilcev pravic z naslova avtorskega prava in industrijske lastnine. Pirati in ponarejevalci vodijo namreč prikrito obliko organiziranega kriminala tega stoletja po vseh državah sveta, pa vendarle lahko potegnemo vzporednice v njihovem načinu in razlogih za nezakonito delovanje. Četrto poglavje opredeljuje razsežnost gospodarskih posledic kršitev, pri čemer izpostavljam posamezne pomembne člene v distribucijski verigi izdelkov. Drugi del poglavja nadaljuje s pregledom nekaterih najbolj osnovnih oblik in strategij preprečevanja piratstva. Pri tem sem se omejila le na najbolj sodobne in na tehnološki razvoj vezane postopke in strategije zaščite medijev glasbene in računalniške industrije, ki prehitevajo razvijajoči tehnologiji neprilagojeno zakonodajo. Teoretični del diplomskega dela sem zaključila s pregledom

nacionalnih in mednarodnih organizacij za preprečevanje kršitev na področju intelektualne lastnine. Mnogo omenjenih organizacij ima širše področje delovanja, ki ni usmerjeno samo na preprečevanje kršitev pravic intelektualne lastnine, le-teh moje diplomsko delo ne obravnava, saj sem se skušala omejiti le na ključni prispevek organiziranih oblik k preprečevanja piratstva in ponarejanja.

Peto poglavje vsebuje kvalitativno raziskavo piratstva in ponarejanja v Sloveniji, kjer sem raziskovala stopnjo razvoja zgoraj opredeljenih elementov preprečevanja piratstva v Sloveniji. Kvalitativna oblika raziskave je namenjena preučevanju na osnovi mnenj in izkušenj posameznikov, delujočih v organizacijah za preprečevanje ponarejanja in piratstva. Preko pogovorov s posameznimi strokovnjaki sem lahko ugotovila, v kolikšni meri je pri nas razvito piratstvo in ponarejanje, kdo so povprečni kršilci, ter koliko je povprečen porabnik seznanjen z zakonodajo s področja intelektualne lastnine. Drugi del raziskave opisuje predvsem načine preprečevanja, učinkovitost preprečevanja nelegalne reprodukcije v Sloveniji in pričakovanja sogovornikov glede piratstva in ponarejanja v prihodnosti. Slovenija je namreč država, ki ureja področje pravne zaščite intelektualne lastnine z dokaj novo zakonodajo, v prihodnosti pa naj bi se ji pridružili tudi številni mednarodni sporazumi s področja zaščite pravic intelektualne lastnine.

2. Piratstvo in ponarejanje

Nelegalno izkoriščanje intelektualne lastnine lahko učinkovito preprečimo z ustreznim poznavanjem in priznavanjem pravic intelektualne lastnine. Narava izkoriščanja stvaritev intelektualne dejavnosti je namreč drugačna od izkoriščanja materialnih dobrin, kar daje večjo težo ustreznem poznavanju pravic za pravno zaščito intelektualne lastnine, ki jo sestavljajo avtorske pravice in pravice industrijske lastnine. Ločevanje avtorskega dela in avtorja, ki ju ščiti predvsem avtorska in njej sorodne avtorske pravice od predmetov industrijske lastnine, je tudi osnova poznavanja in odkrivanja danes v svetu najbolj tehnološko naprednih in gospodarstvu najbolj škodljivih oblik piratstva in ponarejanja, ki postajajo za obstoječo zakonodajo žal nepremagljive. Najbolj pereče oblike nelegalne reprodukcije tako ostajajo računalniško piratstvo, avdio in avdiovizualno piratstvo, televizijsko in radijsko piratstvo ter ponarejanje blagovnih znamk.

2.1. Opredelitev piratstva in ponarejanja

Piratstvo in ponarejanje sta obliki organiziranega kriminala 21. stoletja, ki povzročata danes v svetu veliko ekonomsko škodo. Kljub mnogim organiziranim načinom preprečevanja dosejata ponekod visoko stopnjo in se tako ohranjata skozi čas v mnogih

oblikah in s pomočjo vedno bolj dostopnih medijev ter prek vedno cenovno bolj ugodne tehnologije. Kljub temu, da obe pojavi obliki kršita pravice intelektualne lastnine, se pomensko nekoliko razlikujeta.

Piratstvo je opredeljeno kot kršitev avtorskih pravic, to je kot » nedovoljen ponatis, reprodukcija, kopiranje, presnemavanje intelektualnih ali umetniških dobrin, zavarovanih z avtorskimi pravicami. « (Sket, 1997, str. 123). Predmet piratske dejavnosti je **piratsko blago**, ki ga zakonodaja opredeljuje kot vsako blago, katerega kopije so izdelane brez pristanka imetnika avtorske pravice. Izdelava kopije zaščitene blaga tako pomeni predvsem kršitev avtorske in njej sorodnih pravic. (Zakon o avtorski in sorodnih pravicah, 1995). Pojem **ponarejanja** se od piratstva razlikuje po tem, da obsega predvsem industrijsko lastnino in ne kršitve avtorskega prava, saj vključuje neavtorizirano kopiranje blagovnih znamk, znakov, embalaže proizvodov na komercialni osnovi in na takšen način, da embalaža, znak ali izgled proizvoda zelo spominjata na izvorni izdelek (Sodipo, 1997, str. 123).

Opredelitvi ponarejanja in piratstva se pogosto pomensko prekrivata, saj nobena natančno ne opredeljuje pojava nezakonite dejavnosti. V ta namen so se oblikovale štiri bolj jasne opredelitve ponarejanja in piratstva, ki različno zajemajo kršitve avtorskih in pravic industrijske lastnine. Prva opredelitev je tista, ki pravi, da je piratstvo širši pojem, ki vključuje tudi ponarejanje. Ponarejanje pa se tako nanaša le na neavtorizirano uporabo registriranih blagovni znamk z namenom zavajanja porabnikov. Naslednja opredelitev uporablja oba termina kot splošen pojem za kakršnokoli kršitev pravic z naslova intelektualne lastnine in vključuje tudi nelojalno konkurenco. Tretja definicija opredeljuje piratstvo kot kršitev avtorske in sorodnih pravic, pri čemer vključuje tudi kršitev modela in včasih tudi patenta. Ponarejanje po tej opredelitvi vključuje le kršitev zaščitene blagovne znamke. Zadnja opredelitev pravi, da je ponarejanje takšno posnemanje embalaže ali zunanjega izgleda z blagovno znamko ali ovojem, da lahko izdelek zamenjamo za izvirnik (Sodipo, 1997, str. 123-127).

2.2. Pravice intelektualne lastnine

Piratstvo in ponarejanje kršita pravice **intelektualne lastnine**, ki obsega pravice industrijske lastnine in avtorske pravice. Pod avtorske pravice sodi avtorska pravica in njej sorodne pravice. **Avtorska pravica** je po mednarodnih predpisih določeno avtorjevo lastništvo pravic do avtorskega dela, ki nastane z njegovo stvaritvijo. Iz avtorske pravice izhajajo tako imenovane moralne, materialne in druge pravice avtorja, ki so predvsem spodbuda za nove stvaritve, kot tudi za donosne investicije. Industrija, temelječa na avtorskih pravicah, namreč ustvarja kar 360 milijard evrov v Evropi in 430 milijard ameriških dolarjev v ZDA (What is Copyright, 2001). **Moralne avtorske pravice** so izključne pravice avtorja, kar pomeni, da so vezane nanj osebno, saj ščitijo izključno

avtorjeve interese in se jim praviloma ne more odpovedati. Samo stvaritelj avtorskega dela ima tako pravico do prve objave, priznanja avtorja v obliki označbe na delu, pravico spoštovanja dela ter pravico preklica že danega dovoljenja za uporabo dela, t.j. pravico skesanja. **Materialne avtorske pravice** so pravice do izkoriščanja avtorskega dela, ki jih avtor lahko praviloma prenese na druge in za to prejme ustrezno denarno nadomestilo. Najpomembnejša je pravica do reprodukcije avtorskega dela, na podlagi katere postane delo dostopno javnosti. Sledijo ji pravica distribuiranja, dajanja v najem, javnega izvajanja in prenašanja, prikazovanja in predvajanja, pravica predelave in priredbe. Avtorji pogosto prenašajo pravice radiodifuznega oddajanja tudi na radijske in televizijske postaje. Vse zgoraj omenjene materialne avtorske pravice omogočajo predvsem dostopnost avtorskega dela javnosti preko različnih medijev. **Druge pravice avtorja** se nanašajo na čas, ko je avtor določene pravice že prenesel na tretjo osebo, vendar ima kljub temu pravico dostopa do svojega dela, pravico do obvestila, kje se njegovo avtorsko delo nahaja, lahko pa tudi zahteva izročitev svojega dela zaradi razstave. Druge pravice avtorja nastopijo tudi, ko dovoli javno posojanje dela brez prejemanja nadomestila in pravice do nadomestila ob reprodukciji dela. Ravno slednjo pravico je najtežje uveljaviti, saj je beleženje vsake reprodukcije avtorskega dela nemogoče. Rešitev predstavlja pobiranje nadomestil preko višje cene nosilcev dela ali naprav za reprodukcijo (Chitrakar, et al., 2000, str. 22-35).

Poleg avtorskih pravic poznamo tudi avtorski **sorodne pravice**, ki se priznavajo določenim skupinam oseb, ki avtorska dela posredujejo javnosti, kot so izvajalci ali pa osebe, ki z določeno dejavnostjo omogočajo obstoj dela. Skupine, ki jim sorodne pravice pripadajo, so izvajalci avtorskih del kot tudi proizvajalci fonogramov, založniki, filmski producenti in RTV-organizacije. Sorodne pravice na primer izvajalcu avtorskega dela omogočajo reprodukcijo, distribucijo in snemanje njegove izvedbe kot tudi prejemanje nadomestila za javno predvajanje izvedbe avtorskega dela (Chitrakar, et al., 2000, str. 36-41).

Zakon pod določenimi pogoji in v naprej določenih primerih dovoljuje tudi izkoriščanje in rabo avtorskega dela brez avtorjevega dovoljenja. V tem primeru je to **vsebinska omejitev avtorske pravice**. Glede na to, da za določene vsebinske omejitve plačujemo nadomestilo, ločimo **zakonito licenco**, kjer pride do plačila nadomestila in primer **proste uporabe**, ko do plačila ne pride (Zakon o avtorski in sorodnih pravicah, 1995). **Zakonita licenca** je primer dopustne uporabe avtorskih del brez avtorjevega dovoljenja, vendar proti uporabnikovem plačilu denarnega nadomestila za uporabo dela. Še eno omejitev avtorske pravice predstavljajo primeri **proste uporabe**, v okviru katere je avtorska dela dopustno uporabljati prosto, brez avtorjevega dovoljenja in brez ustreznega plačila. Gre za primere obveščanja v javnosti, uporabe za pouk, lastno uporabo v določenih ustanovah, citiranje, kataloge razstavljenih del in preizkus nosilcev in naprav zvoka ter slike pri nakupu (Chitrakar, et al., 2000, str. 43-49).

Pri določenih avtorskih delih, ko je število avtorjev večje, je težje uveljavljati svoje avtorske pravice. V ta namen obstaja **kolektivno uveljavljanje avtorskih pravic**, kar

pomeni nastopanje kolektivnih organizacij avtorjev kot kolektivnih zastopnikov avtorjev določene vrste del iz vse države. S tem je uveljavljanje avtorskih pravic ob množičnem koriščenju avtorskih del bolj preprosto in sega preko meja države, saj kolektivne organizacije preko mednarodnih sporazumov uveljavljajo avtorske in sorodne pravice tudi drugod po svetu. Kdor avtorsko delo na primer izvaja, je dolžan kolektivni organizaciji plačati ustrezno nadomestilo za uporabo avtorskega dela. Kolektivne organizacije imajo v ta namen oblikovane pravilnike, v kakšnem primeru je potrebno ustrezno nadomestilo poravnati. Višina plačila je običajno določena s tarifnim sistemom, ki ga praviloma potrjuje vladne organizacije za zaščito intelektualne lastnine v posamezni državi (Chitrakar, et al., 2000, str. 85-86).

Nove tehnične, tehnološke in oblikovalske stvaritve z nastankom v posameznih gospodarskih družbah ne uživajo ustrezne zaščite z avtorskim pravom, ampak jih je potrebno zavarovati z ustreznimi postopki. Pravne oblike zavarovanja se imenujejo **pravice industrijske lastnine**, le-te vsebujejo patent, vzorec ali model, blagovno ali storitveno znamko ter označbo porekla blaga. Novi izum kot predmet varstva pravno zavarujemo s pravico, ki jo imenujemo patent, novo obliko telesa z modelom, novo sliko ali risbo z vzorcem, nov blagovni oz. storitveni znak z blagovno oz. storitveno znamko in geografsko ime proizvoda z označbo porekla proizvoda (Pivka, Puharič, 1994, str. 130-131). Iz pravic industrijske lastnine prav tako izhajajo **materialne in moralne pravice**. **Materialne pravice** nosilcev pravic industrijske lastnine obsegajo izključno pravico do njihovega gospodarskega izkoriščanja in razpolaganja. **Moralne pravice** ustvarjalcev izumov, novih oblik teles, slik in risb so, da so označeni v prijavi in vseh listinah, ki se nanašajo na patente modele in vzorce. Nosilec pravice z naslova industrijske lastnine ima tako predvsem pravico do gospodarskega izkoriščanja, razpolaganja, dajanja in preprečitve dajanja v promet ali preprečitve izkoriščanja industrijske lastnine v proizvodnji (Zakon o industrijski lastnini, 1992).

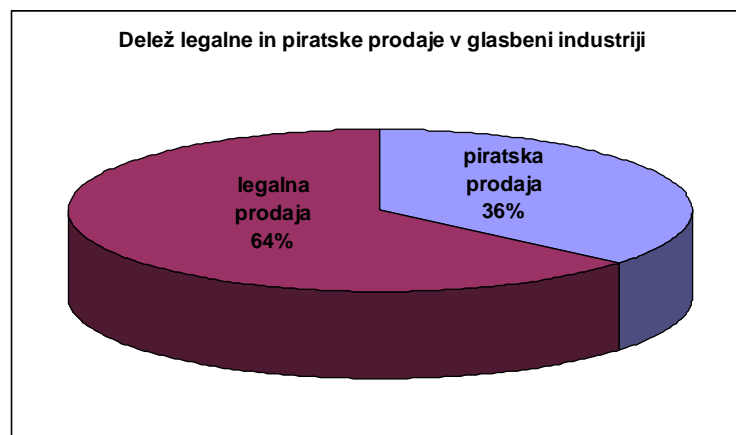
2. 3. Pojavne oblike piratstva in ponarejanja

Ponarejanje in piratstvo izdelkov pomenita le eno vrsto kršitev pravic z naslova intelektualne lastnine, vendar kljub temu dosejata zelo raznolika področja. V osnovi lahko izluščimo tiste vrste, ki so najbolj pereče, saj dosegajo najvišji odstotek glede na legalno obliko, hkrati pa povzročajo največjo gospodarsko izgubo. Skozi čas svojo prisotnost ohranjajo predvsem oblike, katerih temelj so vedno bolj cenovno dostopni in tehnološko izpopolnjeni, ter izvirnikom identični izdelki. Ločimo avdio in avdiovizualno piratstvo, računalniško, radijsko in televizijsko piratstvo ter ponarejanje.

2.3.1. Avdio in avdiovizualno piratstvo

Hiter razvoj glasbene in avdiovizualne industrije, ki je spodrinil nastope v živo in popularizacija nosilcev zvoka ter slike, sta temeljna razloga potrebe po vse večji zaščiti avtorjev, izvajalcev, producentov in založnikov glasbenih in avdiovizualnih del. Razvoj, ki je omogočil snemanje, razmnoževanje in predvajanje tovrstnih del, je prinesel tudi kršitev avtorske in sorodnih pravic. Poleg dostopne in dobro razvite tehnologije se je v preteklosti pojavilo tudi vse večje povpraševanje porabnikov po avdio in avdiovizualnih delih. Porabniki so postali bolj zahtevni, poleg tega pa je v nekaterih gospodarsko slabše razvitih deželah njihova kupna moč padala. Dilema, pred katero se je znašel povprečen porabnik, je izbira med privlačnejšim, vendar dražjim fonogramom, tj. posnetkom zvoka neke izvedbe, ter cenejšim in estetsko manj zaželenim izdelkom (Boj proti avdio in avdiovizualnem piratstvu, 1995, str. 11). Nižja cena in vse višja kakovost ponarejenih izdelkov je tako botrovala zelo razširjenemu glasbenemu piratstvu, ki dosega v letu 2001 že 36 odstotkov svetovne prodaje v glasbeni industriji. Opisane deleže prikazuje slika 1 (IFPI Music Piracy Report, 2001, str. 2).

Slika 1: Delež prodaje v glasbeni industriji

Vir: IFPI Music Piracy Report 2001, (URL: <http://www.ifpi.org/>)

Glasbeno piratstvo, kot namerna kršitev avtorske in sorodnih pravic na komercialni osnovi, se pojavlja predvsem v treh pojavnih oblikah, kot preprosto piratstvo, ponaredki in »bootlegi« (Boj proti avdio in avdiovizualnem piratstvu, 1995, str. 7; What is Piracy, 2001).

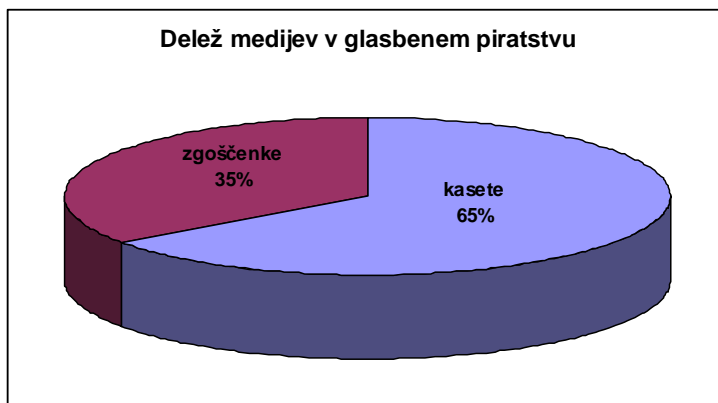
- *Preprosto piratstvo* je neavtorizirano kopiranje izvirnega posnetka s komercialnim namenom, pri čemer je embalaža piratskega posnetka drugačna od izvirne. Piratske kopije so pogosto tako imenovane kompilacije, kot so recimo kolekcije določene

glasbene zvrsti ali kolekcije določenega glasbenega izvajalca. Naprodaj so trakovi in plošče z oznako ' X-ove največje uspešnice', ki so v resnici le ponaredek izvirnika, tržen kot izvirni posnetek.

- *Ponaredki* so kopirani in embalirani v obliki, ki je najbolj podobna izvirniku. Blagovna znamka in logo producenta sta reproducirana tako, da kupca zavedeta v tolikšni meri, da izdelek kupi, misleč, da je izviren.
- »*Bootlegi*« so neavtorizirani posnetki koncertov ali radijskih in televizijskih prenosov. So kopirani in se prodajajo pogosto po višji ceni, brez vednosti izvajalca, avtorja ali založbe. Svet Evrope je tovrstne piratske izdelke poimenoval »tihotapske kopije«.

Današnji izvozno uvozni tokovi piratskih glasbenih izdelkov potekajo od Rusije do Južne Amerike, od Jugovzhodne Azije do Zahodne Evrope in ZDA. Glasbeno piratstvo je poleg geografskih premikov naredilo tudi svojevrsten razvoj s prehodom od presnemavanja kaset do veliko bolj nevarnega medija. Zgoščenke danes predstavljajo kar 35 odstotkov piratske prodaje (slika 2) v glasbeni industriji v primerjavi s četrtino, zabeleženo v dve leti poprej (IFPI Music Piracy Report, 2001, str. 2). CD ali zgoščanka prinaša grožnjo avtorskim pravicam glasbene industrije predvsem zaradi večje kapacitete in višje kakovosti zapisa podatkov. Nov medij je povzročil revolucionarne spremembe tudi zaradi možnosti predvajanja na večjem številu predvajalnikov, ki so ali pa postajajo del množične uporabe, kar za kaseto z eno samo vrsto predvajalnika ne velja (Predstavitev avtorske in sorodnih pravic, 2001). Poleg novega medija predstavlja nevarnost glasbene industrije tudi nov način zapisa podatkov. Pirati digitalno zapisane podatke, s katerimi je zapisana določena glasba, danes uporabljajo v kompresirani obliki, imenovani MP3, ki omogoča večjo količino glasbenih izdelkov na enem mediju. MP3 je tehnika, ki omogoča stiskanje datotek digitalizirane glasbe, da bi jo lažje reproducirali. Posamezen medij tako lahko vsebuje na primer kar dvesto glasbenih albumov. Tovrstni zapis podatkov omogoča hkrati tudi lažjo distribucijo preko interneta.

Slika 2: Mediji v glasbenem piratstvu

Vir: IFPI Music Piracy Report 2001, (URL: <http://www.ifpi.org/>)

Avdiovizualno piratstvo krši pravice avtorjev kinematografskih, televizijskih, risanih filmov, kratkih glasbenih video filmov, reklamnih in dokumentarnih filmov ter drugih avdiovizualnih del kot zaporedij povezanih gibljivih slik (Zakon o avtorski in sorodnih pravicah, 1995). Do piratstva prihaja ob pomoči časovnih zamikov pri distribuciji video posnetkov filmskih del. V nekaterih evropskih državah je namreč mogoče dobiti posnetek filma prej kot v drugih. Časovno obdobje, ki preteče med distribucijo v eni in drugi državi, predstavlja ugodno priložnost za pirate, ki nezakonito distribuirajo posnete video filme v različnih državah, kjer do legalne distribucije filma še ni prišlo. Druga pojavna oblika je snemanje filma z video kamero v produkcijski dvorani. Pirati si pogosto izvirnike tudi izposojajo ali pa film posnamejo kar med predvajanjem po televiziji in nato posnetek večkrat kopirajo. Ti dve obliki kršitev posegata v materialne avtorske pravice delavcev zabavne industrije (Boj proti avdio in avdiovizualnem piratstvu, 1995, str. 8).

2.3.2. Računalniško piratstvo

Strokovnjaki trdijo, da **je piratstvo programske opreme ali računalniško piratstvo** oblika kraje. Gre namreč za nelegalno posedovanje enake programske aplikacije ali operacijskega sistema na dveh ali več napravah ali za njegovo distribucijo na dveh ali več lokacijah. Pri tem se praviloma kršijo (obstoječe) licenčne pogodbe in distribucijski zakoni. Računalniški programi namreč spadajo po slovenski in mednarodni zakonodaji med avtorska dela. Za programe veljajo vsa pravila Zakona o avtorski in sorodnih pravicah ter različne ratificirane mednarodne pogodbe, med katerimi sta najpomembnejša Bernska konvencija za varstvo književnih in umetniških del ter sporazum s Svetovno trgovinsko organizacijo o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine TRIPS. Kršenje programskih avtorskih pravic zadeva preprodajalce, delavce v podjetjih, kjer take programe izdelujejo, z razširitvijo uporabe interneta pa zadeva tudi končne uporabnike (Kaj je piratstvo, 2001; Zakonodaja, 2001). Zadnje raziskave na področju piratstva so pokazale tudi zelo močan vpliv stopnje računalniškega piratstva na zaposlovanje v računalniški in z njo povezanimi dejavnostmi ter vpliv na prihodke iz naslova davkov. Končen rezultat višje stopnje računalniškega piratstva je bila tudi vse slabša konkurenčnost gospodarstva, ki je z zgoraj omenjenimi dejavniki povzročilo počasnejšo gospodarsko rast (The Impact of the Software Sector on the Economies of Eastern Europe, 2001, str. 12).

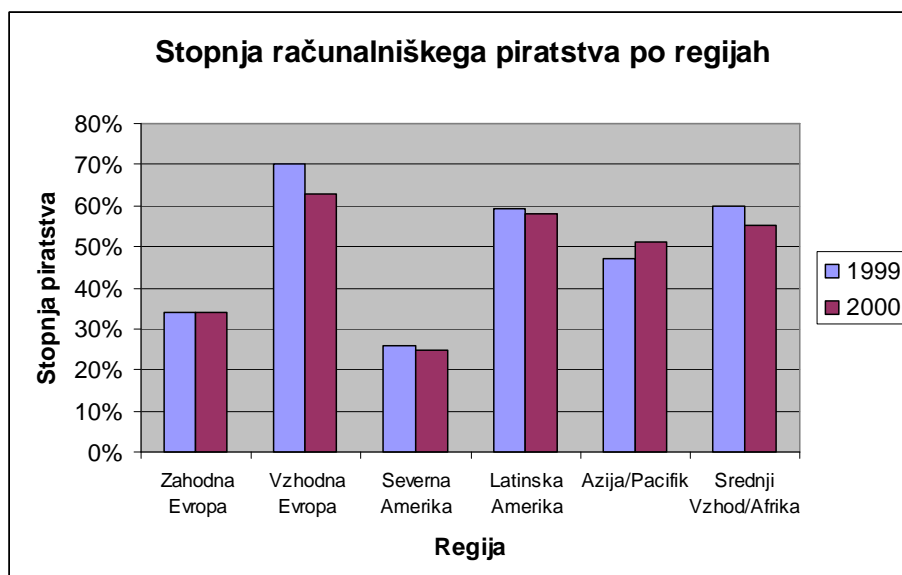
Najpogostejše oblike računalniškega piratstva so (Trampuž, 1995, str. 8-9; Piratstvo, 2001):

- *ponarejanje* – neavtorizirano reproduciranje in distribuiranje zavarovanih programov na disketah in v opremi (embalaži), ki je običajno tudi ponarejena. V tem primeru obsega piratstvo ne samo kršitev avtorske pravice, temveč tudi pravic industrijske lastnine, zlasti blagovnih znamk.
- *nalaganje na disk* – proizvajalci ali prodajalci strojne opreme pri prodaji računalnikov brezplačno opremijo računalnik z neavtoriziranimi programi, s čimer želijo pridobiti

kupce. To se pogosto dogaja s sistemskimi proizvodi (npr. DOS, Windows), seveda pa se tako lahko naložijo katerikoli aplikacijski programi. Od takih piratskih prodajalcev je potrebno ločiti t.i. OEM- e (Original Equipment Manufacturer), ki imajo pogodbo s proizvajalci programske opreme, da lahko vgrajujejo določene programe v svoje računalnike. Tak OEM mora pri prodaji računalnika tudi kupcu izročiti vso potrebno dokumentacijo za računalniške programe (licenčno pogodbo, certifikat avtentičnosti, registracijsko kartico, priročnike itd.). Vendar pa se programski paketi OEM lahko prodajajo samo skupaj z novim računalnikom.

- *mehko piratstvo* – podjetje ali drugi večji uporabnik programov dobavi samo eno legalno kopijo programa, potem pa jo neavtorizirano reproducira na vse svoje računalnike oz. za vse svoje delavce, ki jo potrebujejo. Ta oblika je pogosta pri šolanju računalništva.
- *dajanje v najem* – dajanje v najem primerkov avtorskega dela je posebna, nova absolutna avtorska pravica, ki je bila uvedena zaradi novih oblik izkoriščanja avtorskih del (zlasti videoteke). Velja tudi za računalniške programe: imetnik avtorske pravice ima izključno pravico, da dovoli ali prepove dajanje v najem primerkov računalniških programov. Najem lahko poteka skupaj s strojno računalniško opremo, lahko po pošti ali preko prodajalcev programov.
- *piratstvo elektronskih oglasnih desk* – če nekdo neavtorizirano naloži računalniški program na elektronsko oglasno desko (BBS), ga lahko drugi uporabniki, ki so z modemom povezani z BBS, neavtorizirano preložijo na svoj računalnik.

Slika 3: Računalniško piratstvo po regijah

Vir: Sixth Annual BSAGlobal Piracy Study
 (URL:<http://www.bsa.org/resources/2001-05-21.55.pdf>)

Zadnje raziskave za leto 2000 kažejo, da je piratstvo programske opreme pogosteje prisotno v državah, ki imajo visoko gospodarsko rast in sledijo bolj razvitim deželam predvsem v tehnološkem razvoju. Države, ki so bolj razvite, pa ohranjajo konstantno stopnjo piratstva, kar pomeni, da je piratstvo trdovraten problem. Nova dognanja ne kažejo na bistvene spremembe pri stopnjah piratstva med posameznimi deli sveta, kljub temu pa ostaja vodilna v najvišji stopnji piratstva Vzhodna Evropa, sledita ji Latinska Amerika in Bližnji Vzhod (BSA: Software Piracy Studies, 2001). Stopnja piratstva po regijah je prikazana na sliki 3.

2.3.3. Televizijsko in radijsko piratstvo

Televizijsko in radijsko piratstvo pomenita posredovanje in ponovno distribuiranje televizijske ali radijske oddaje po kablu, ne da bi za to pridobili dovoljenje ustreznih izdajateljev televizijskih ali radijskih programov. Kršilci predvsem neupravičeno uporabljajo televizijsko ali radijsko oddajo, da bi ustvarili dobiček ali prihranili stroške (Bergant Rakočević, 2000, str. 14). Televizijsko in radijsko piratstvo se pojavljata kot **neupravičen primer retransmisije ali posredovanja radiodifuznega dela** preko radiotelevizijske organizacije ter kot **neupravičen prenos preko kabla**. Pri slednjem se kršijo avtorske pravice izdajateljev programa s tem, da pirati brez njihovega soglasja izdelujejo in prodajajo dekodirno opremo, ki jo gledalec potrebuje. Pri kodiranih kanalih morajo gledalci namreč plačati pristojbino za gledanje programov in si kupiti lastno dekodirno opremo (Boj proti avdio in avdiovizualnem piratstvu, 1995, str. 9). Po ocenah Sveta Evrope bi lahko k najbolj pogostima oblikama dodali še neupravičeno snemanje, reproduciranje posnetkov, uvoz in distribucija teh posnetkov in njihovo posojanje v videotekah, fotografiranje oddaje in objavo takih fotografij v časopisih, postavljanje velikih zaslonov na javnih mestih, javno predvajanje oddaj v klubih, restavracijah in javnih prevoznih sredstvih ter posredovanje signalov, ki se prenašajo preko komunikacijskih satelitov. Omenjene oblike so najbolj očitni in najpogostejši primeri televizijskega in radijskega piratstva v Evropi (Examples of Broadcast Piracy in Europe, 2000).

V mednarodnih okvirih pravno ureja tovrstno področje edino **Rimska konvencija** za varstvo proizvajalcev, izvajalcev fonogramov in radiodifuznih organizacij iz l. 1961. Slovenija se lahko le delno pohvali z nekoliko sodobnejšo ureditvijo sorodnih pravic za radiodifuzne organizacije, kot je predvidena po Rimski konvenciji. Zakon o avtorski in sorodnih pravicah je namreč sledil direktivi EU in v nasprotju z Rimsko konvencijo varuje tudi oddajanje po žici in satelitu, vključno z mikrovalovnim sistemom in celo kodirano oddajanje. Osnovna pomanjkljivost pa vendarle ostaja: ponovni prenos se tudi po slovenski zakonodaji nanaša le na sočasno oddajanje druge radiodifuzne organizacije, s čemer je iz varstva izključeno t.i oddajanje s časovnim zamikom. Pravno varstvo na tem področju pa

se je tudi zaradi hitrega razvoja tehnologije izkazalo kot neodgovarjajoče (Bergant Rakočević, 2000, str. 14).

2.3.4. Ponarejanje

Ponarejanje kot kršitev pravic iz naslova industrijske lastnine je kot posledica razvoja tehnologije in globalizacije doseglo zelo širok spekter pravic, vendar kljub temu v večji meri prihaja do ponarejanja blagovnih znamk, s katerimi zavarujemo »znak, ki je v gospodarskem prometu namenjen razlikovanju blaga in storitev iste ali podobne vrste« (Zakon o industrijski lastnini, 1992). Tako imenovano plagiatorstvo, ki danes dosega 8-10 odstotni delež svetovne trgovine, je tako kot vse oblike piratstva doživelo svojevrsten **razvoj** (Trademark and Product Piracy, 2001).

Na samem začetku je prevladovalo ponarejanje blagovnih znamk luksuznih izdelkov, kot so ure, zlatnina in parfumi višjega cenovnega razreda. Danes pa se je ponarejanje razširilo na vsako povprečno znano blagovno znamko oblačil, filmov, knjig, rezervnih delov za letala in avtomobile kot tudi zdravila. Ponarejanje je bistveno spremenilo tudi geografsko podobo, saj so se na tem področju vladajočim deželam (Hong Kong, Tajska, Kitajska, Tajvan) pridružile mnoge evropske države kot so Poljska, Turčija, Češka in Nemčija (Trademark and Product Piracy, 2001). Do sprememb je prišlo tudi na področju porabnikovih motivov za nakup ponarejenega blaga. V preteklosti je bila ena izmed osnovnih funkcij blagovne znamke zagotavljanje kakovosti blaga, danes pa naj bi predvsem imela funkcijo ugleda. Porabniki torej kupujejo določene blagovne znamke, ker to želijo pokazati ostalim. Družbeni dejavniki nakupnega odločanja so postali ključni v primerjavi z osebnimi, psihološkimi in kulturnimi dejavniki nakupnega vedenja porabnika (Higgins, Rubin, 1986, str. 211-213). Omenjeno dejstvo še bolj otežuje odkrivanje ponarejanja, saj porabnike ne zanima pravi proizvajalec, temveč le to, v kolikšni meri je ponaredek podoben izvirniku. Večja podobnost izvirniku predstavlja namreč višjo vrednost v očeh kupca, ki se ob nižji ceni ponaredkov odloči za nakup. Ključni dejavnik nepoštenega ravnanja porabnikov je prevladujoče prepričanje, da je kraja intelektualne lastnine moralno sprejemljiva. Večina porabnikov je namreč mnenja, da je kršitev avtorske pravice v primerjavi s krajo materialnih dobrin sprejemljiva. Raziskave tovrstnega področja so pokazale, da visok odstotek porabnikov pri kraji intelektualne lastnine kaže pomanjkanje etike (Wilkes, 1978, str. 73-74).

Visoka vrednost blagovne znamke, ki je ustvarjena z ohranjanjem prepoznavnosti in opazno visoko kakovostjo, ki zahtevata skrbno izbrano kompleksno tržno komunikacijo, je tako pritegnila mnoge distributerje in posrednike, vendar žal tudi ponarejevalce in pirate. Slednji so svetovno trgovino preplavili s ponaredki blagovnih znamk, ki se neredko prodajajo ob izvirniku. S tem zavajajo kupce in porabnike ter ustvarjajo nepopravljivo škodo vrednosti blagovne znamke in ugledu podjetja, ki stoji za njo (Kotler, 1996, str. 445; Trademark and Product Piracy, 2001).

3. Nosilci piratske dejavnosti, njihove značilnosti in razlogi za piratstvo

Ponarejanje in piratstvo izdelkov opravljajo finančno podprte organizirane oblike kriminala, ki aktivno posegajo na področje izkoriščanja intelektualne lastnine. Pri svojem skritem načinu delovanja se izogibajo vsaki obliki dokumentacije svoje dejavnosti in s tem ustvarjajo zakonit videz delovanja. Kršitev pravic intelektualne lastnine je postala in ostaja dobičkonosna dejavnost, z nizkimi investicijami in nizkimi stroški reprodukcije, kar je glavni razlog, da jo opravljajo celo imetniki pravic, njihovi sodelavci, kot so bivši zaposleni, ter pogodbeno zaposleni in konkurenti. Pravice pogosto kršijo tudi različne socialne skupine kot tudi država. Nelegalno reprodukcijo pogosto opravičujejo z gospodarskimi dejavniki, najbolj ključno opravičilo pa je gotovo brezbriznost porabnikov, ki dopuščajo krajo intelektualne lastnine kot nekaznivo dejanje brez večjih posledic.

3.1. Narava piratske dejavnosti

Piratstvo in ponarejanje sta zelo dobro organizirani obliki mednarodnega kriminala. Delovanje je organizirano na način, ki omogoča dostop le nosilcem dejavnosti, pogosto pa nezakonita dejavnost poteka pod okriljem zakonite. Pirati oblikujejo tako imenovane baze ali skladišča, ki opravljajo le del piratske dejavnosti. Tovrstne baze, koordinirane skupaj, pa ustvarjajo celotni proizvod ali opravljajo celotno storitev. Nosilci ponarejanja in piratstva se predstavljajo distributerjem in ostalim deležnikom kot imetniki licenc ali celo pravic z naslova intelektualne lastnine. V določenih primerih prevzamejo registracijo blagovne znamke in tako preprečijo njeno uporabo lastniku, ki je pogosto deležen tudi izsiljevanja in nelojalne konkurence. Ponarejevalci se pogosto udeležujejo sejmov, kjer pridobivajo nove informacije o še ne registriranih blagovnih znamkah in jih na poti domov registrirajo. Poleg skritega načina delovanja vključujejo tudi lobiranje politično pomembnih skupin, neupoštevanje polnopravnih sodb, ponovno opravljanje piratske dejavnosti po prestajanju kazni ter povezavo z ostalimi oblikami kriminala (Sodipo, 1997, str. 136-137).

Pirati in ponarejevalci imajo pogosto tako veliko finančno moč, da ustanavljajo finančno podprte organizacije, ki plačujejo kazni svojih članov. Skupine neredko lobirajo za vlado in promovirajo svoje aktivnosti. V nekaterih državah tovrstna dejavnost zahteva celo svoje proste cone trgovanja. Nosilci so pogosto odvisni od ponarejanja, saj se vedno vračajo v nelegalno dejavnost, ki je pogosto edina, ki jo lahko opravljajo profesionalno in dobičkonosno. Organizacije, ki pomagajo imetnikom pravic pri preganjanju kršiteljev, jim svetujejo hrambo zbrane dokumentacije, saj se kršilci pogosto vračajo v dejavnost (Sodipo, 1997, str. 137).

Značilnost nelegalne reprodukcije je tudi v ignoriranju polnopravnih razsodb in kazni sodišč. Dokazni materiali z racij so založeni, izgubljeni ali pomešani z materialom, ki ni

dokazne narave. Nalogi sodišč za pregled in zasego dokaznega gradiva se spregledajo do stopnje, ki omogoča pridobivanje na času in zakrivanje. Narava dejavnosti vključuje tudi povezavo z ostalimi oblikami organiziranega kriminala, kar pomeni, da pirati pogosto grozijo, izsiljujejo in resno ogrožajo življenja konkurentov (Sodipo, 1997, str. 138-139).

Kljub tipičnim značilnostim dejavnosti njihova prisotnost še ne pomeni piratstva ali ostalih oblik nelegalne reprodukcije. Za opredelitev je potrebno dobro poznavanje poslovnih običajev in navad posamezne države. Tajnost poslovanja in zadrževanje velikih količin gotovine lahko pomenita le običajno tajnost zakonite dejavnosti ali le nezaupanje v bančni sistem v slabo razvitih državah sveta (Sodipo, 1997, str. 140-141).

3.2. Skupine nosilcev piratske dejavnosti

V praksi razlikujemo t.i. **črne uporabnike in pirate**. Pojma izhajata s področja piratstva računalniških programov in opredeljujeta osnovne nosilce piratske dejavnosti. Oboji kršijo avtorske pravice na računalniških programih, saj brez ustrezne pravne podlage (t.j. brez licence ali dovoljenja, ter prenosa pravice s strani avtorja ali imetnika avtorske pravice) uporabljajo (predvsem reproducirajo) računalniški program. Glavna razlika med tema skupinama kršilcev je v tem, da **pirati** omogočajo tretjim osebam uporabo nelegalnih kopij programa, medtem ko pri **črnem uporabniku** uporaba (reproduciranje) ostane pri njem in se ne širi naprej. Čeprav sankcije lahko zadenejo tudi črnega uporabnika, gre vendarle pri piratu za mnogo nevarnejše početje, saj se z njim v praktično neomejenem obsegu poseže v pravice avtorjev oz. proizvajalcev programske računalniške opreme (Jakulin, 1996, str. 823).

Zgornja opredelitev nosilcev nelegalne dejavnosti temelji na velikosti premoženjske koristi posameznika, ki krši pravice z naslova intelektualne lastnine. Nosilce kršitev pravic lahko opredelimo tudi glede na vrsto dejanja v odnosu do katerekoli pravice, ki je bila kršena. Pri tem je upoštevan predvsem odnos storilca do imetnika pravice, torej v kolikšni meri kaznivo dejanje kršitelja vpliva na pravice njihovega imetnika. Na zgoraj opredeljeni osnovi ločimo skupine, kot so: rezidenti, tujci, imetniki pravic, posredniki, distributerji in bivši sodelavci, zaposleni v podjetju, bivši zaposleni, honorarno zaposleni, vladne službe, bogati in politično vplivni, konkurenti, revni in brezposelni, nevedni ter država. V nadaljevanju opredeljujem zgoraj omenjene skupine (Sodipo, 1997, str. 127-135):

Rezidenti in tujci

Piratstvo in ponarejanje v tem smislu sta odvisna v veliki meri od razpoložljivosti tehnologije v posamezni državi. Če je v sami državi dovolj razpoložljive tehnologije, ki omogoča proizvodnjo želene količine dobrin, po katerih rezidenti povprašujejo, uvoz te vrste dobrin v razmerah proste menjave ni nepotreben. Razpoložljivost pa ni relevantna, če so relativni stroški proizvodnje dobrin v tujini bistveno nižji.

Imetniki pravic

Opredelitev imetnikov pravic kot potencialnih piratov in ponarejevalcev morda zveni nekoliko paradoksalno, vendar ni tako. Imetnik pravice se s prenosom te na tretjo osebo lahko pravici popolnoma odreče. V primeru, da želi pravico prenesti ponovno, je odgovoren za kršitev pravic intelektualne lastnine, ker ni več imetnik te pravice. Problem nastopi, če imetnik pravice podeli ekskluzivno licenco za določen teritorij prejemniku licence, kasneje pa licenco za isti teritorij podeli drugemu prejemniku licence. Lahko pride tudi do izvoza dobrin v državo, kjer imetnik ekskluzivne licence že proizvaja na osnovi prenesene tehnologije. Reševanje tovrstnih kršitev je v veliki meri odvisno od nacionalne zakonodaje, ki se razlikuje glede na države, v katerih do kršitve pride.

Posredniki, distributerji in nekdanji sodelavci

Uvajanje proizvodov na domače, predvsem pa tuje tržišče poteka s sodelovanjem imetnika pravice z lokalnimi distributerji ali posredovanjem tretje osebe. Neposredno trženje predstavlja namreč za marsikaterega proizvajalca prevelike stroške. V primeru, da posrednik ali imetnik pravice izstopita iz sodelovanja, lahko preostali člen v distribucijski verigi nadaljuje s prodajo in oglaševanjem izdelkov. Posredniki lahko prevzamejo naziv imetnika pravice ali pa registrirajo blagovno znamko kot lastno. Primer kršitve pravic z naslova intelektualne lastnine je tudi proizvodnja pod licenco, ki ji je pogodba že potekla.

Pooblaščenim imetnikom licenc

Zaposleni podjetja, ki prejme licenco za opravljanje določene dejavnosti, razpolagajo z največjo količino informacij o povpraševanju po izdelku po določenih območjih. Pogosto kršijo pravice imetnikov pravic s tem, ko presežejo postavljene meje proizvodnje, ki je bila dogovorjena z dajalcem licence ali pa ne utemeljujejo proizvodnje celotne količine proizvodov, proizvedenih po licenci. Kršitelji so pogosto zaposleni v oddelku prodaje, trženja ali proizvodnje, ki ima povezavo z distribucijskimi kanali. V primeru, da pri kršitvi sodeluje celotno podjetje, obstajajo tri oblike vodenja računov: za dajalce licence, za davčno upravo in za lastne potrebe. Primer tovrstne kršitve je avdiovizualno piratstvo, kjer zaposleni v produkcijski družbi snemajo na platnu predvajane filme na videokasete in z njimi trgujejo.

Nekdanji zaposleni, pogodbeni delavci

Honorarni delavci in zaposleni za določen čas se v času opravljanja dela pri podjetju seznanijo s predmetom prenesene pravice, kar lahko v prihodnost izkoristijo v obliki lastne poslovne dejavnosti. V času zaposlitve tako pridobijo znanje, se seznanijo s tržnimi strategijami in drugimi predmeti pravic intelektualne lastnine, po končanem delovnem obdobju pa izkoristijo zaupne informacije bivših delodajalcev.

Konkurenti

Kršitelji pravic intelektualne lastnine so lahko tudi konkurenčna podjetja, ki dejanje pogosto opravičujejo s tem, da so kršene pravice bodisi neveljavne ali pa da njihovo dejanje ne krši pravic z naslova intelektualne lastnine. Tovrstne kršitve se pogosto pojavljajo na področju farmacevtske in kemijske panoge v obliki posnemanj zaščitenih izdelkov.

Vladni uradniki

Pogosto imajo vladni organi precejšen vpliv na regulativo določene panoge, kar lahko pomeni tudi kršitev pravic intelektualne lastnine. Založniki učbenikov morajo sodelovati z Ministrstvom za šolstvo glede učnega načrta. Interes vladnih uradnikov je toliko večji, če prejmejo plačilo na osnovi prodaje avtorskega dela (provizijo). Pomanjkanje podatkov s tovrstnega področja je posledica zaupnosti in izvensodnih poravnav na temelju politične in poslovne diskretnosti.

Bogati in politično vplivni

Dobro organizirana mreža piratov in ponarejevalcev temelji na dobrih tržnih povezavah, ki zahtevajo draga vlaganja. Pogosto drage distribucijske poti finančno podpirajo bogati in politično vplivni, ki lobirajo proti zaščiti intelektualne lastnine ter podkupujejo policijo in priče kaznivih dejanj ponarejanja. Imetniki licenc lahko vidijo rešitev v podpisu licenčne pogodbe namesto v nemogočem pregonu finančno močnih lobijev.

Revni in brezposelni

Skupina revnih in brezposelnih opravičuje kršitev pravic intelektualne lastnine s tem, da je bila praktično prisiljena v tovrstna dejanja zaradi obstoja. Razlog je v dejstvu, da revščino uporabljajo kot obrambo pred sodiščem, ko so že osumljeni podkupovanja in računajo na usmiljenje tožilstva, ki nadaljevanje procesa proti finančno nezmožnim pogosto prekine. Tovrstne skupine začnejo s kršitvami v manjšem, nadaljujejo pa v večjem obsegu.

Nevedni

Nevedni niso opredeljeni v smislu, da ne vedo, da je določeno dejanje nezakonito, ampak se tega, da so k njemu prispevali dejansko ne zavedajo. Obstajata dve kategoriji nevednih:

- tisti, ki so nevedni glede obstoja pravice za predmet, ki ga uporabljajo, ter
- tisti, ki so prepričani, da pravica pripada nekomu, ki jih je pooblastil, da uporabljajo predmet pravice intelektualne lastnine.

V skupino nevednih spadajo trgovci na debelo in trgovci na drobno ter skladiščniki. Pri uvozu novih dobrin so namreč trgovci prepričani, da gre za izdelke, ki so izvorni.

Država

Države, ki ne poskrbijo za zagotavljanje zaščite pravic intelektualne lastnine, so po TRIPS-u piratske države. V preteklosti se je dogajalo, da nekatere države Latinske Amerike niso

pravno zaščitile intelektualnih pravic. Posledica je bila, da so postale raj za pirate in ponarejevalce, ter ostale oblike kriminala.

3.3. Motivi piratov

Pirati in ponarejevalci so motivirani predvsem s kratkoročnimi dobički, poceni reprodukcijo, nepokritimi potrebami trga, preprosto reprodukcijo, težavami pri dokazovanju in odkrivanju ponarejanja, premalo zastrašujočimi zakoni in luknjami v zakonu, slabo politiko vlade, ter geografsko lego države. V nadaljevanju podrobneje opredeljujem glavne razloge piratov za nelegalno dejavnost (Sodipo, 1997, str. 142-147):

3.3.1. Dobiček

Pirati se odločajo za prodajo visoko mobilnih dobrin, za katere trg že obstaja, stroške promocije in prodora na trg pa je poravnal že imetnik pravice intelektualne lastnine. Dobrine, ki jih ponarejajo, so pogosto ne pa obvezno luksuzne dobrine ter dosegajo visoke dobičke in povpraševanje: To so na primer: knjige, glasbeni izdelki, filmi, farmacevtski proizvodi, rezervni deli in mikročipi.

3.3.2. Poceni reprodukcija

V večini primerov se izdelki zlahka in poceni ponarejajo, saj imetniki pravic opravijo drage in tvegane postopke uvajanja proizvoda. Pirati najemajo poceni delovno silo, imajo nizke zaloge in ne plačujejo provizij. Ponarejevalci se prav tako ne srečujejo z visokimi investicijami v oglaševanje in promocijo izdelka ter visokimi proizvodnimi stroški. Stroški reprodukcije so nizki tudi zaradi nepravilnih sestavin, ki so pri reprodukciji uporabljene.

3.3.3. Presežek povpraševanja

Povpraševanje po proizvodu določenega podjetja je lahko večje od ponudbe, če proizvod na trgu ne obstaja, ker podjetje ni pravilno ocenilo pričakovanih kupcev vnaprej in ker so cene izdelka na trgu previsoke, tako da si večina kupcev izdelka ne more privoščiti. Večji obseg povpraševanja, ki krepko presega ponudbo, predstavlja poslovno priložnost za pirate in ponarejevalce. Poznavalci celo trdijo, da imajo pirati boljši občutek pri oceni, v kolikšni meri so pokrite potrebe trga.

3.3.4. Preprosta reprodukcija

Razvoj tehnologije je omogočil dostopnost do mnogih naprav za reprodukcijo. »Fotokopirni stroj, DVD in CD predvajalnik, videokasetnik so blagoslovi tehnologije« (Sodipo, 1997, str.144). Tovrstne naprave omogočajo enostavno reprodukcijo, ki je hkrati tako kvalitetna, da porabniki včasih težka ločijo kopijo od izvirnega izdelka.

3.3.5. Težave pri odkrivanju in dokazovanju ponarejanja

Vzrok za težave pri odkrivanju predstavlja predvsem tajna narava dela piratov. Izdelke proizvajajo in prodajajo s pomočjo dobro organizirane mednarodne mreže in zelo dobrega sistema trženja. Proizvodnja in distribucija, katerih hitrost pogosto presega dejavnosti po legalni poti, se širita na zakonita in nezakonita tržišča in zahtevata visoko stopnjo koordinacije.

Imetniki pravic se pogosto ne zavedajo prisotnosti piratstva. Večja podjetja razpolagajo z natančnimi podatki o gibanju prodaje dobrin, medtem ko so manjša podjetja odvisna izključno od podatkov pridobiteljev licenc. Ti so pogosto zavajajoči in netočni. Proizvajalci tako pogosto pridejo do zaključkov, da niso oblikovali dovolj ustrezne trženjske strategije, kar je daleč od realnosti. Dokazovanje ponarejanja in piratstva je v veliki meri odvisno od primernosti zakonodaje države, v kateri postopki proti ponarejavalcem in piratom potekajo.

3.3.6. Premalo zastrašujoča zakonodaja in vrzeli v zakonih

Do leta 1980 je bila zakonodaja v svetu brez trdnih sankcij in aktov, ki bi prepovedovali kazniva dejanja piratstva in ponarejanja. Če lahko ponarejevalci z nelegalnimi posli veliko zaslužijo in pri tem pa niso kaznovani, je to slabo.

3.3.7. Politika vlade

Pomanjkanje navdušenja za sprejemanje učinkovite zakonodaje, slaba alokacija virov za revizijo zakonov za zaščito pravic intelektualne lastnine v nekaterih državah kažejo na to, da tovrstna zakonodaja ni prioriteta vladnih služb. Organi, ki opravljajo registracijo blagovnih znamk, patentov in modelov, so neorganizirani in nedosledni. Države, ki ne ponujajo dovršene pravne zaščite za imetnike pravic, tako avtomatično odobravajo ponarejanje in piratstvo dobrin. Tovrstna spodbuda omogoča razvoj nelegalne industrije predvsem v razvijajočih državah, za katere je značilno slabo delovanje vladne regulacije in neučinkovito preprečevanje.

3.3.8. Geografska lega držav

Geografska lega države lahko v veliki meri vpliva na razvoj nelegalne industrije. Države, ki imajo ugodno lego zaradi številnih mednarodnih poti, ki potekajo čez njihov ozemlje in velikega števila pristanišč, so privlačne za ponarejevalce dobrin. Kadar lega pozitivno vpliva na stopnjo piratstva, vpliva običajno tudi na razvitost celotnega gospodarstva.

3. 4. Drugi razlogi za piratstvo

Piratstvo in ponarejanje imata kot kršitvi veljavne zakonodaje največ odkritih zagovornikov. Le ti poudarjajo, da je kriminal 21. stoletja ena od dejavnosti industrializiranih držav, naraven proces, ki poteka skupaj z industrializacijo, jasna posledica brezbržnosti porabnikov, vir višjega standarda in delovnih mest, orodje imperializma, družbeni fenomen, popolnoma neškodljiva dejavnost, ki zapolnjuje prepad med ponudbo in povpraševanjem na trgu. V nadaljevanju podrobno opredeljujem ostale razloge za pojav piratske dejavnosti (Sodipo, 1997, str. 147-153):

3.4.1. Dejavnost industrializiranih držav

Vsaka država je v določenem trenutku pomanjkljivo poskrbela za zaščito pravic intelektualne lastnine, torej si lahko piratstvo in ponarejanje privošči tudi vsaka država v razvoju, ki sledi rasti držav z višjim standardom.

Protiutež k temu je dejstvo, da je tovrstno dejanje kljub temu nezakonito; države v razvoju naj bi iskale vzornika predvsem v boljšem sistemu izobraževanja in višji stopnji razvoja tehnologije in ne višjem številu kriminalnih dejanj.

3.4.2. Naraven proces industrializacije držav

Države v razvoju, ki želijo pridobiti na področju razvoja tehnologije, se pogosto poslužujejo ponarejanja z utemeljitvijo, da je tehnologija zapuščina človeštva. Utemeljitev pravi, da sta ponarejanje in piratstvo neformalni šoli za tehnologijo in znanje.

Nasprotujoče mnenje je, da bi bilo ponarejanje opravičljivo, če bi bilo edina možnost razvijajočih držav, ki ne želijo nazadovati pri razvitosti tehnologije. Pravice se lahko prenesejo na tretjo osebo tudi preko licence, zlorabe pravic pa so lahko pod kontrolo njihovih imetnikov. Reprodukcijska lahko obstaja kot naraven proces razvoja tehnologije, vendar le z avtorizacijo.

3.4.3. Brezbržnost porabnikov

Porabniki se zavestno odločajo za ponarejeno blago, pogosto zaradi cenovne ugodnosti, pri tem pa prevzamejo določeno tveganje. V osnovi naj bi porabniki bolj kupovali preizkušene, izvirne izdelke, a se kljub temu odločajo za nakup ponarejenih blagovnih znamk. Raziskave so pokazale, da se za cenejše blagovne znamke ne odločajo pri vrstah proizvodov, kot so detergenti, pasja hrana, zdravila in ostalo.

Porabniki, ki se prisotnosti ponarejene blagovne znamke ne zavedajo so zavedeni. Nasprotno mnenje pravi, da imajo porabniki le v primeru, da je povpraševanje večje od ponudbe, pravico posegati po ponarejenih proizvodih, in opozarja, da so s tem kršene pravice njihovih imetnikov in povzročena škoda vrednosti registrirane blagovne znamke.

3.4.4. Višji življenjski standard in ustvarjanje delovnih mest

Ponarejanje in piratstvo naj bi kot vsaka druga dejavnost ustvarjala nova delovna mesta in s tem zmanjševala brezposelnost.

V primeru proste trgovine med državami je s poceni proizvodi, ki so uvoženi v državo iz tujine, brezposelnost države uvoznice večja. Prizadeta sta namreč domača industrija in napredek. Logična posledica sta višji standard in manjša brezposelnost v državi izvoznici in nižji standard ter višja stopnja brezposelnosti v državi uvoznici.

3.4.5. Nelegalna reprodukcija

Podatki o izgubah niso verodostojen dokaz za ponarejanje in piratstvo. Za vse nižjo stopnjo rasti prodaje je lahko ključnih kar nekaj dejavnikov, med njimi tudi slabša trženjska strategija. Zagovorniki ponarejanja tudi pravijo, da ni dokazov o tem, da porabniki raje kupujejo izvirne izdelke po tržni ceni, če ilegalni ne obstajajo.

Dejstvo je, da piratstvo in ponarejanje pogosto povzročata gospodarsko škodo imetnikom pravic ter sta pogosto združena z ostalimi oblikami organiziranega kriminala, kot so kraja, prevare, goljufije, nelojalna konkurenca in zarote.

3.4.6. Orodje imperializma

Zagovorniki nelegalne reprodukcije so mnenja, da so pravice z naslova intelektualne lastnine le orodje imperializma. Trditev temelji na prepričanju, da gospodarska rast ni samo zaželena, ampak da sta ponarejanje in piratstvo logični posledici razvoja.

Nasprotniki ponarejanja so mnenja, da morajo imeti dežele, ki želijo pridobiti znanje s pomočjo bolj razvitih držav, urejene pravice intelektualne lastnine. Čeprav dokazov, v kolikšni meri zaščita intelektualne lastnine spodbuja investicije tujcev ni, je neizpodbitno, da nelegalni reprodukcija odvrča tuje investitorje.

3.4.7. Družbeni pojav

V primeru kupovanja luksuznih dobrin sta se ponarejanje in piratstvo izkazala kot družbeni pojav. Uporaba izdelkov s prestižnimi blagovnimi znamkami je znak družbenega statusa in ugleda. Fenomen je prerasel v kulturo. Ponarejevalci argumentirajo svoje početje kot uslugo tistim porabnikom, ki so sicer cenovno občutljivi, tako pa so jim dostopne dobrine, ki jim dvigujejo samozavest in omogočajo potrditev s strani družbe.

Prestižne blagovne znamke res predstavljajo ugled in status posameznika, vendar je žrtev za pridobitev potrditve družbe le prevelika.

3.4.8. Zapolnjevanje tržne vrzeli

Če povpraševanje in ponudba na trgu nista usklajena, je nelegalna ponudba učinkovita. Dejstvo je, da izvirni rezervni deli avtomobilov pri pooblaščenih prodajalcih ali zdravila v

slabše razvitih deželah pogosto niso na razpolago. Slabša ponudba je pogosto tudi posledica umika prodajnega programa.

Ni mogoče pričakovati, da bo boj proti piratstvu in ponarejanju uspel, če izdelki, ki so predmet pravic intelektualne lastnine, niso na razpolago ali pa povpraševanje zaradi visokih cen ni zadovoljeno. Rešitev je v licenčnih pogodbah in ne v vzdrževanju prenizke ponudbe.

4. Posledice in načini preprečevanja piratstva

Nepriznavanje pravic intelektualne lastnine in nepoznavanje narave delovanja nosilcev piratstva in ponarejanja prinaša država ogromno ekonomsko škodo. Pri tem so najbolj oškodovani proizvajalci izdelkov, ki najbolj vlagajo v razvoj lastnih blagovnih znamk in hkrati sodelujejo pri preprečevanju nelegalne reprodukcije. Njihov prispevek k preprečevanju je predvsem v nanašanju zaščit na same izdelke, ki pa se žal pogosto izkažejo za predrage in uporabnikom neprijazne. Kot ključni element preprečevanja nastopajo tudi številne državne in mednarodne organizacije, ki z obveščanjem javnosti skušajo ustvariti zavest o razsežnostih nezakonitega izkoriščanja intelektualne lastnine. Ravno obveščanje strokovne in širše javnosti o škodljivih posledicah piratstva in ponarejanja se je namreč pogosto pokazalo kot najbolj učinkovito.

4.1. Posledice piratske dejavnosti

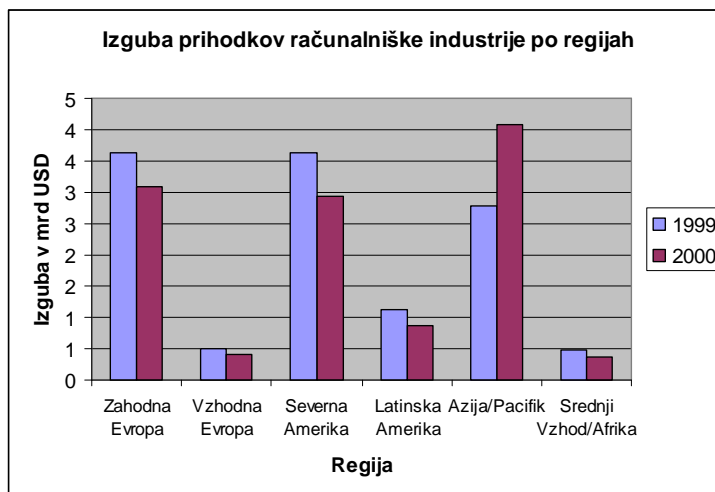
Ponarejanje in piratstvo sta posledica družbenega interesa za nakupovanje izdelkov po nižjih cenah, kar velja predvsem za dežele z nižjim nacionalnim dohodkom in večjim deležem revnega prebivalstva. Toda piratstvo, ki prinaša korist nosilec nelegalne dejavnosti, žal povzroča številne nepopravljive posledice. Pri tem niso ogroženi le imetniki intelektualnih pravic, ampak tudi vedno manj konkurenčna nacionalna gospodarstva. Srečujejo se z izgubo delovnih mest, nižjo gospodarsko rastjo in nižjimi državnimi prihodki. Zgoraj omenjeni negativni učinki po raziskavah institucije Datamonitor negativno vplivajo tudi na ključne dejavnike vstopa držav kandidat v mednarodne institucije. Slaba državna regulativa na področju intelektualne lastnine povzroča nepopravljive gospodarske posledice, ki zopet botrujejo pomanjkanju finančnih sredstev za pravno zaščito avtorskih del in industrijske lastnine (The Impact of the Software Sector on the Economies of Eastern Europe, 2001, str. 32).

Najbolj drastične posledice prizadenejo **proizvajalce**, ki investirajo velike količine sredstev že v sam razvoj izdelka, saj posamezen izdelek zahteva največja vlaganja, še

preden vstopa na konkurenčno tržišče. Proizvajalci tvegajo največ, ko prevzamejo vse stroške razvoja izdelka, testiranja na trgu in uvedbe izdelka na trg. Ko je izdelek v prosti prodaji, ponaredki ogrožajo že tako težko doseženi ugled in tržni delež podjetja. Izgubljajo se tudi potencialne tuje naložbe, saj nihče noče vlagati v industrijo, kjer se kršijo pravice intelektualne lastnine (The Contribution of the Packaged Software Industry to the European Economies, 1998. str. 5-8). Evropska podjetja so tako leta 2000 zaradi distribucije nelegalnih računalniških programov izgubila kar 3,6 milijarde ameriških dolarjev, v zadnjih petih letih pa je izguba preseгла celo 12 milijard ameriških dolarjev (BSA Software Piracy Studies, 2001, str. 5). Nezakonita reprodukcija vpliva tudi na **prodajalce in distributerje**, ki se srečujejo z izgubami v prodaji, medtem ko se kljub temu ne izognejo poravnavanju tekočih stroškov in plačevanju davkov. Glasbena industrija ocenjuje, da se izgube dohodkov na račun piratske glasbe gibljejo že okoli 4,5 milijard ameriških dolarjev letno. Te številke se zrcalijo tudi v pravnih sporih in bodo vplivali na glasbeno industrijo v prihodnosti (Harding, 2000, str. 11). Kot zadnji člen, do katerega peljejo distribucijske poti, so prikrajšani tudi **porabniki in kupci**, ki se srečujejo z višjim cenami končnih proizvodov ter bistveno manjšo podporo po nakupu oz. manjšim obsegom poprodajnih storitev. Predvsem pri nakupu tehničnega blaga ne dobijo polne dokumentacije ter pravice do reklamacije in garancije. Piratski računalniški programi so pogosto okuženi z virusi, porabniki pa z njihovim nakupom ne prejmejo potrebnih priročnikov in novih verzij programov po nižji ceni. Posledice nakupa izdelka so lahko še večje in daljnosežnejše, kadar gre za nakup ponarejenih zdravil ali rezervnih delov za prevozna sredstva, saj porabnikovo tveganje resno ogroža njega samega. Nižji dobički in realni dohodek gospodinjstev vodita tudi v nižje prihodke številnih **gospodarstev**, saj to pomeni manj prihodkov z naslova dohodnine, davka na dodano vrednost ter davka na dobiček, ki ga pirati ne plačujejo (Moralnost piratstva, 2001). Po oceni raziskovalne ustanove Datamonitor je 61 odstotna stopnja računalniškega piratstva v Sloveniji v letu 2000 zmanjšala državne prihodke za 109 milijonov dolarjev, pri tem pa niso upoštevana izgubljena delovna mesta (The Impact of the Software Sector on the Economies of Eastern Europe, 2001 str. 60). Z najvišjo izgubo prihodkov zaradi visoke stopnje piratstva v svetu se srečujejo Azija s Pacifikom, Zahodna Evropa in Severna Amerika. Izgubo prihodkov zaradi piratstva po posameznih regijah predstavlja slika 4 (Sixth Annual BSAGlobal Piracy Study, 2001, str. 4). Manj je tudi gospodarskih pobud v smislu manjših proizvodnih družb, saj piratstvo slabi avdiovizualno in razvedrilno panogo gospodarstva. Ti dve panogi sta zelo pomembni za narodno gospodarstvo, saj ustvarjata pomembne zaposlitvene zmožnosti in prispevata znaten prihodek v državni proračun. V ZDA naj bi po izračunih na leto zaradi piratstva blagovnih znamk izgubili kar 65 milijard ameriških dolarjev. Bruseljska International Federation of the Phonographic Industry pa ocenjuje izgubo svojih članic na višino 170 milijonov ameriških dolarjev (Tuji trendi, 1996, str. 52). Globalno gledano so posledice piratstva manj delovnih mest (Evropa je bila po zadnjih podatkih prikrajšana za 200.000 delovnih mest) ter manj inovacij v vseh vejah tehnologije. Končna analiza kaže, da piratstvo škoduje industrijski in komercialni konkurenčni sposobnosti držav, ki so žrtev piratskih dejavnosti. Države, ki ne upoštevajo resnosti zaščite intelektualne lastnine, zaradi

mednarodnih protiukrepev tako resno ogrožajo svojo zunanjo trgovino (Trampuž, 1995, str. 8-9; Boj proti avdio in avdiovizualnem piratstvu, 1995, str. 12-16).

Slika 4: Izguba prihodkov računalniške industrije

Vir: Piracy Study, (URL: www.iprnet.com/associations/piracy.htm)

Industrija programske opreme naj bi bila po raziskavah Datamonitorja ključni dejavnik gospodarske rasti držav Vzhodne Evrope, saj vpliva na število delovnih mest, višino povprečne plače in BDP, ter pozitivno na državne prihodke. Države, ki se srečujejo z visoko stopnjo piratstva, v Vzhodni Evropi je kar 63 odstotna, dosegajo tudi slabšo konkurenčno sposobnost gospodarstva in s tem zmanjšujejo svoje možnosti vključevanja v Evropsko unijo in Svetovno trgovinsko organizacijo. Po ocenah Datamonitorja naj bi visoka stopnja piratstva vplivala na kar tri ključne dejavnike vstopa (The Impact of the Software Sector on the Economies of Eastern Europe, 2001, str. 30-32):

- politično stabilnost,
- sposobnost prevzema obveznosti članstva in
- gospodarsko stabilnost.

Nižja stopnja računalniškega piratstva tako vpliva na vse tri dejavnike vstopa. Strožji zakoni na področju avtorske in sorodnih pravic naj bi skupaj s sodno in izvršilno oblastjo pripomogli k političnem dejavniku. Prilagoditev standardom Evropske unije na področju zakonodaje predstavlja sposobnost prevzema obveznosti članstva, medtem ko bi nižja stopnja piratstva na področju računalniške opreme pomenila tudi večjo konkurenčno sposobnost gospodarstva. Z nelegalno industrijo so prizadeti tudi **avtorji**, ker je njihovo večletno delo izničeno, s čemer se demotivira ustvarjalnost in s tem število nadaljnjih avtorskih del. Znatno izpad prihodka avtorjev in izvajalcev jemlje zagon za ponovno ustvarjanje in naložbe v kulturne dejavnosti. Ti dejavniki ogrožajo raznovrstnost in kakovost ponujenih izdelkov ter tako delujejo proti interesom širše javnosti. Dobiček, ki ga ustvarijo pirati, tako siromaši nacionalno kulturo.

Poleg številnih negativnih posledic piratstva, lahko izpostavimo tudi pozitivne. Mnoga večja podjetja uporabljajo piratstvo pri prodoru na tržišča. Tega se lotevajo s ponujanjem svoje programske opreme v državah tretjega sveta. Prisotno pa je tudi mnenje založnikov, da posoja programske opreme med črnimi uporabniki dviguje prodajo, saj je izpostavljenost ciljnega trga večja (Block Galante, 1997, str. 92). Vsak prodan piratski izdelek dejansko naj ne bi pomenil izgube dohodka, saj si mnogi porabniki tržne cene ne morejo privoščiti. Zagovorniki piratstva izpostavljajo tudi dejstvo, da pirati načeloma ne proizvajajo piratskih izdelkov za proizvode, ki so kompleksni. Velik del vodilnih delavcev oz. menedžmenta sploh ni dovolj izkušen ali poučen, da bi uporabljal programske pakete, ki nastopajo na tržišču, brez spremljajočih svetovalnih storitev (Surkan, 1998).

4.2. Načini preprečevanja piratstva in ponarejanja

4.2.1. Oblike in strategije preprečevanja

Začetki preprečevanja nelegalne reprodukcije segajo v sredo osemdesetih let, ko je posamezna zaščita pomenila le težave avtoriziranih uporabnikov in poškodbe naprav za predvajanje medija. Danes, ko je dosežena visoka popularizacija medijev in naprav za predvajanje, zaščita ne pomeni večje ovire pri predvajanju posameznega medija. Množičnost uporabe je prinesla tudi popularizacijo in tehnološko izpopolnjenost zaščit, ki pa so žal pogosto predrage, premalo učinkovite, nemalokrat pa škodljive za podjetja, ki v konkurenčnem boju hitijo na tržišče z novimi proizvodi. Zaščita proizvodov visoke tehnologije namreč za proizvajalce pomeni visoke stroške in zamudo pri predstavitvi novega izdelka. Proizvajalci so tudi mnenja, da investicije na tem področju ne obrodijo sadov, saj so pirati in ponarejevalci vedno korak pred proizvajalci. Zakodiran izdelek je kmalu odklenjen, uvedba nove zaščite pa prinaša dodatne stroške. Nekateri distributerji glasbenih medijev poudarjajo, da dodatne zaščite povzročajo upad prodaje zaradi izgube piratskih kupcev. Nova doba zaščit, ki preprečujejo že proces reprodukcije medijev, vidi rešitev v predvajalnih in snemalnih napravah, ki naj bi bodisi vključevale prispevek za avtorske pravice ali elemente, ki bi preprečili neavtorizirano kopiranje glasbenih in drugih medijev (Predstavitev avtorske in sorodnih pravic, 2001).

Oblike preprečevanja piratstva

Nelegalna reprodukcija avtorskega dela je lahko izničena že pri sami proizvodnji. Predvsem na področju računalniških programov obstajajo številne zaščite, ki bolj ali manj uspešno preprečujejo nastanek piratskih izdelkov. V kontekstu smiselnosti preprečevanja piratstva računalniških programov obstajata dve šoli. Prva zagovarja uporabo raznolike tehnologije za zaščito programskih avtorskih del, slednja pa nasprotuje tovrstnemu početju,

saj za proizvajalca predstavlja visoke stroške, pirati pa se kaj hitro prilagodijo novostim na področju tehnološke zaščite, ki tako izgubi svojo osnovno funkcijo. Založniki omenjajo kot slabost tehnološko dovršenih zaščit tudi odvrčanje zakonitih oz. avtoriziranih uporabnikov programske opreme. Pri zaščiti računalniške programske opreme ločimo tehnologije reprodukcije, zakodiranje in kombinacijo zaščite strojne in programske računalniške opreme.

Tehnološke rešitve nastopajo v obliki kod **SID** (Source Identification Codes) ali tehnologij **HST** (Hide and Seek Technologies) in **TTR** (Technologies' DiscGuard) (Block Galante, 1997, str. 92). **SID** kode nanesejo na vsak proizvod proizvajalci reprodukcij avtorskega dela. Kot osnovna prednost je izpostavljena edinstvenost kode za vsakega proizvajalca. Zaščita je vnesena v strojno opremo proizvajalca, ki jo tako ne more poljubno vklopiti in izklopiti. Ko kupimo zgoščenko registriranega proizvajalca z ustrezno licenco, ga lahko prepoznamo po kodi. **HST** (Hide and Seek Technologies) tehnologija temelji na vnosu zaščite v samo strukturo proizvoda, vendar pa je končnemu uporabniku nevidna in zanj nerazpoznavna. Zaščita je lahko del programske opreme ali optičnega medija, ne da bi uporabnik to opazil. Pri programski opremi je koda prisotna pri sami namestitvi datotek z dodatnimi plastmi zakonsko zaščitene polimera. Na zgoščenci je dodan polimer, ki ob prvi namestitvi programa potemni. Nadaljnja uporaba je tako onemogočena. Tovrstne zaščite imajo slabost v tem, da so neuporabne pri zaščiti glasbenih zgoščenk, ker je zakonitemu uporabniku tako onemogočena večkratna uporaba. Nova tehnologija **TTR** omogoča založnikom, da vnašajo zaščito že na pozitivni odlitek pri prototipu za izdelavo plošče. Ta tehnologija je usmerjena na laser stroja, ki reproducira zgoščenko. Prepoznamo ga predvsem po določeno poimenovanih datotekah na mediju (Block Galante 1997, str. 92).

Poleg omenjenih tehnologij je v uporabi tudi **holografska** metoda, ki je bila oblikovana kot svarilo ponarejanju, vendar se je uveljavila predvsem kot okrasna metoda odtisov na mediju. Založniki, ki so se metode posluževali, namreč niso potrdili njene učinkovitosti. V okviru holografske metode obstajata tehnologiji Nimbus in Cinram/DMI. **3D** tehnologija proizvajalca Nimbus nanaša hologram že na notranji obroč medija v času izdelave prototipa. Hologram je lahko le na delu plošče ali pa pokriva kar celotno površino. Tovrstne zaščite ne zmanjšujejo kapacitete optičnega medija in jih ni mogoče kopirati. Proizvajalec Cinram/DMI ponuja zaščito z imenom **Image Disc**. Ta je na tistem delu medija, kjer ni zapisa podatkov, preko nje pa je natisnjen poljuben logo podjetja ali znamka avtorja dela. Hologrami se pojavljajo na vsaki reprodukciji in jih ni mogoče odstraniti (Block Galante 1997, str. 92).

Ena izmed možnosti zaščite je programsko **zakodiranje**, ki pa med založniki in proizvajalci programov ni priljubljeno. Mnoge kode so namreč kaj hitro dekodirane, zavzamejo kar velik del prostora na optičnem mediju (zgoščenska, DVD), pogosto pa

zakodirni sistemi odvrtaajo legitimne uporabnike računalniške programske opreme (Block Galante 1997, str. 92).

Založniki v večji meri dajejo prednost kombinacijam zaščite programske in strojne opreme, ki nastopajo v obliki nevidnega črnila, softverskih odtisov in laserske zaščite. **Softverski odtisi**, ki jih razvija Link Data Security, omogočajo spoznavanje izvornih zgoščenk in tako zavračanje nelegitimnih. Pri tem je pomembna skladnost med zaščito medija v računalniku in kodo strojne opreme, ki lahko v nasprotnem primeru, če aplikacija ni ustrezno označena, zavrne nameščanje programa. **Nevidno črnilo** je nanoseno na optični medij na katerikoli fazi distribucijskega procesa, vidno pa le z ustreznimi pripomočki. Črnila ni mogoče odkriti pri katerikoli temperaturi ali svetlobi. **LaserLock**, tehnologija proizvajalca Diskpressa, je kombinacija programskega zakodiranja in laserske tehnologije označevanja. Omogoča zaščito kar na treh ravneh: 1. na ravni uporabnika, saj je zgoščenska lahko predvajana običajno; 2. ker je laserska označba enkratna, preprečuje kopiranje doma; 3. piratom je onemogočeno kopiranje, ker nimajo ustrezne opreme. Osnovna prednost zaščite je tako predvsem prijaznost uporabniku (Block Galante 1997, str. 92).

Strategije preprečevanja piratstva

Na področju piratstva digitalizirane glasbe se je razvilo osem strategij preprečevanja. Prve štiri strategije so podprte z avtorsko-pravnimi predpisi za preganjanje piratstva in omogočajo pregon kršiteljev avtorske (ali sorodnih pravic) in tako pristopajo k problemu na tradicionalen način. Strategije so se predvsem zaradi vedno slabšega poslanstva avtorskega prava izkazale kot neučinkovite. Hiter razvoj tehnologije namreč ob obstoječem pravnem varstvu ne vzpodbuja ustvarjalnosti in s tem ruši v družbi vzpostavljene vrednote. Strategije so (Bogataj, 2000, str. 29):

- napad na pirate,
- napad na naprave, ki omogočajo presnemavanje,
- napad na iskalnike,
- napad na piratske strani na internetu.

» Zadnje štiri strategije pomenijo novost v pristopu in so bolj ali manj realistične opcije prihodnosti. « (Bogataj, 2000, str. 29). Tovrstni pristopi izhajajo iz spoznanja, da avtorsko pravo v danem okolju v veliki meri odpove. Alternativne strategije boja proti piratstvu v digitaliziranem svetu so (Bogataj, 2000, str. 29):

- »Grateful Dead« strategija,
- oblikovanje posebnega sistema obdavčenja,
- SDMI iniciativa,
- vzpostavljanje avtoriziranih strani.

Odreka avtorsko pravni zaščiti ali "Grateful Dead" strategija

Strategija temelji na prepričanju, da se piratstvu ni mogoče izogniti, še zlasti ne v času interneta, ko se kopija glasbenega dela distribuira z udarcem na računalniško tipko, zato je potrebno piratstvo izkoristiti. Primer je avtorjevo dovoljenje za prodajo »bootlegov«

njegove glasbe ali pa ponudba glasbe na internetu brezplačno, vendar z dovoljenjem. Slabosti strategije so predvsem v tem, da se zmanjša spodbuda za ustvarjanje glasbe, saj je veliko ustvarjalcev premalo stimuliranih za koncertiranje ali pridobivanje zaslužkov iz teh alternativnih virov.

Oblikovanje posebnega sistema obdavčenja distribucije glasbe na internetu

Po tej strategiji se močno obdavčijo naprave, ki so nujno potrebne za predvajanje glasbenih datotek v stisnjeni obliki MP3, pobrani davki pa se razdelijo med avtorji. Prednosti strategije so, da odpadejo stroški pregona piratov. Problematika te strategije je, da morajo davke plačevati tudi tisti uporabniki obdavčenih naprav, ki niso koristniki MP3, zato izkrivlja uporabo tehnologij in interneta nasploh.

Nadomestilo MP3 formatov s sistemom kompresije in zaščite proti kopiranju

Ideja takšne rešitve je botrovala pri rojstvu SDMI (The Secure Digital Music Initiative) oz. iniciativi za varno digitalizirano glasbo. SDMI pomeni prispevek k razvoju odprtih tehnoloških standardov, ki naj bi ščitili predvajanje, shranjevanje in distribucijo digitalne glasbe z namenom razvoja novega trga digitalne glasbe. Porabnikom bi bil zagotovljen prijazen dostop do glasbe na internetu in avtorsko delo pa bi bilo zaščiteno. Vendar se je iniciativa izkazala za neuspešno, saj naj bi šlo za zagotavljanje varne glasbe po meri glasbene industrije in ne po meri glasbenikov. Glasbene založbe so se namreč ustrašile za svoj despotski položaj zaradi internetne distribucije glasbe, saj glasbeniki ne bi bili odvisni zgolj od založb. Podvig so onemogočile osnovne zakonitosti elektronske industrije, ki so: fleksibilnost, možnost izbiranja med večjimi možnostmi in poenotenje v standardih med različnimi ponudbami. Strategija bi namreč lahko zaživela le, če bi glasbene založbe prenehale izdajati glasbo v drugih formatih. Slabost sta tudi slabo predvajanje in neustreznost naprav, ki imajo vgrajene 'SDMI' ključavnice.

Vzpostavljanje avtoriziranih strani s ponudbo digitalizirane glasbe

Pri tej strategiji naj bi avtorji svoja dela objavili v MP3 ali podobnem formatu na lastnih internetnih straneh ali v ta namen oblikovanih posebnih portalih na internetu. Objava ne bi bila dovoljena na straneh glasbene založbe. Avtorji bi na omenjenih straneh za storitve zaračunavali le skromne vsote, ker pa bi piratske strani še vedno obstajale, bi morale avtorizirane strani vsebovati tudi dodatne spodbude v obliki količinskih popustov, možnosti nakupov cenejših koncertnih vstopnic, sporočila o prihodnjih dogodkih in stvaritvah ter združbe za oboževalce ali klepetalnice. Avtorizirane strani bi torej morale prekašati piratske s svojo prijaznejšo, enostavnejšo in boljšo ponudbo. Morale bi se povezovati in poskrbeti za lastno promocijo tako na internetu kot tudi v drugih medijih, preusmeritev porabnikov pa bi bila ob izjemno prijazni ponudbi na straneh tudi nekoliko hitrejša (Bogataj, 2000, str. 29).

4.2.2. Preprečevanje piratstva in ponarejanja preko mednarodnih in državnih organizacij

Pripravljenost za sodelovanje posameznih držav pri zaščiti intelektualne lastnine temelji predvsem na lokalnih interesih. Stopnja, do katere so pravice z naslova intelektualne lastnine zaščitene, je tako nizka predvsem pri razvijajočih se gospodarstvih. Države v razvoju plačujejo namreč še vedno nižje kazni, kot bi znašalo plačevanje licenčnine za uporabo zaščiteneh pravic. Poleg razlik v priznavanju intelektualne lastnine ter pojmu ponarejanja in piratstva v zakonodaji, se države razlikujejo tudi v izvrševanju zakonov. Razvoj gospodarstva in zadovoljitev povpraševanja ima v slabo razvitih deželah še vedno prednost pred zaščito pravic, kar vodi v neustrezno izvrševanje obstoječe zakonodaje.

Kot eden izmed najboljših načinov pri premostitvi problema se je izkazalo povezovanje predstavnikov imetnikov pravic intelektualne lastnine posameznih držav v mednarodne organizacije. Oblikovali so se skupni standardi pojma intelektualne lastnine in preprečevanja nelegalne reprodukcije registriranih proizvodov po svetu. Eden pomembnejših korakov pri premoščanju razlik med državami predstavlja TRIPS - Sporazum o trgovinskih vidikih intelektualne lastnine Svetovne trgovinske organizacije (WTO) (Sodipo, 1997, str. 2, 263). Sporazum pokriva pet ključnih področij (Intellectual Property: Protection and Enforcement, 2002):

- izvajanje osnovnih principov trgovanja,
- ustrezno zaščito intelektualne lastnine,
- izvrševanje zakonodaje na nacionalnem ozemlju,
- reševanje sporov med članicami WTO,
- posebne tranzicijske sporazume med uvajanjem novega sistema v posameznih državah.

Danes se s preprečevanjem ponarejanja in piratstva ukvarjajo številne mednarodne in državne organizacije:

- Mednarodna zveza glasbene industrije (IFPI),
- Evropsko združenje založnikov zabavne programske opreme (ELSPA,)
- Svetovna organizacija za intelektualno lastnino(WIPO).

Vse mednarodne organizacije V Sloveniji sodelujejo z:

- Business Software Alliance (BSA),
- Antipiratsko zvezo Slovenije (APZ),
- Avtorsko agencijo Republike Slovenije,
- Tržnim inšpektoratom Republike Slovenije,
- Uradom Republike Slovenije za intelektualno lastnino (SIPO),
- Združenjem skladateljev, avtorjev in založnikov za zaščito avtorskih pravic Slovenije (SAZAS),

- Zavodom za uveljavljanje pravic izvajalcev in proizvajalcev fonogramov Slovenije (IPF.SI) in
- Združenjem avtorjev in nosilcev malih in drugih avtorskih pravic Slovenije (ZAMP).

V nadaljevanju podrobneje opredeljujem zgoraj omenjene mednarodne in nacionalne organizacije.

Mednarodna zveza glasbene industrije (IFPI – International Federation of the Phonographic Industry)

Mednarodna organizacija, ki je bila ustanovljena leta 1934, je predstavnica glasbene industrije na mednarodni, regionalni in nacionalni ravni. Mednarodna raven pomeni koordinacijo strategij delovanja na posameznem področju dela v svetu, medtem ko se regionalna raven delovanja osredotoča na najbolj krizna področja glasbenega piratstva v svetu, kot so Azija, Evropa in Latinska Amerika. Glasbeno piratstvo organizacija preprečuje tudi z ustanavljanjem nacionalnih podružnic, katerih glavna naloga je oblikovanje poročil o delu in skupno delovanje na regionalni ravni (Fighting Piracy, 2001; Recording Industry in the Media, 2001).

Strategije antipiratskega delovanja Mednarodne zveze glasbene industrije so usmerjene v (Fighting Piracy, 2001; Recording Industry in the Media, 2001):

- *zatiranje proizvajalcev* – mednarodna zveza poudarja to strategijo kot ključno gonilo svojega delovanja, saj preprečuje nadaljnje aktivnosti in tako negativne posledice piratstva, ker do distribucije in uporabe piratskih izdelkov sploh ne pride;
- *zatiranje kriminala* – raziskave so pokazale močno pozitivno povezavo med organiziranim kriminalom in piratstvom;
- *sprožanje sodnih postopkov* – spoprijemanje s piratstvom s pomočjo kazenskega in civilnega prava;
- *sodelovanje z ostalimi dejavnostmi* – piratstvo je prisotno tudi v ostalih vejah gospodarstva, kot so filmska, računalniška ipd. Mednarodna zveza glasbene industrije skrbi za sodelovanje med tovrstnimi dejavnostmi, saj koordinacija boja organizacij zmanjšuje stroške in tako povečuje njegovo učinkovitost.

Evropsko združenje založnikov zabavne programske opreme (ELSPA-European Leisure Software Publishers Association Ltd)

Združenje založnikov programske opreme je z namenom boja proti piratstvu v Evropi leta 1994 ustanovilo enoto za boj proti kriminalu, katere dejavnosti so (The ELSPA Crime Unit and What We Do, 2001):

- ukrepi v zvezi s prejetimi informacijami o nezakoniti softverski opremi članov, porabnikov, distributerjev in drugih udeležencev boja proti piratstvu,
- sprožanje raziskav proti kršilcem Zakona o avtorski pravici,

- testno nabavljanje piratskih izdelkov od kršilcev,
- redno spremljanje tržišča piratskih izdelkov,
- zaseganje nezakonitih izdelkov,
- sodelovanje z vladnimi organizacijami, policijo,
- nadzor nad uvozom in izvozom računalniške programske opreme med državami,
- sprožanje sodnih postopkov proti kršilcem zakona,
- organizacija izobraževalnih seminarjev za trgovce in distributerje in
- sprejemanje informacij javnosti preko štiriindvajset - urne odprte linije.

Svetovna organizacija za intelektualno lastnino (WIPO-World Intellectual Property Organization)

Svetovna organizacija za intelektualno lastnino je bila zasnovana leta 1883 s **Pariško konvencijo** z določili mednarodnega prava industrijske lastnine. Sledila je **Bernska konvencija** za varstvo književnih in umetniških del z leta 1886, katere glavni cilj je mednarodna zaščita državljanov članic pri uveljavljanju pravice kontrole ter sprejema plačila na osnovi uporabe njihovega dela. Države članice so sklenile tudi **posebne sporazume** za varstvo pravic industrijske lastnine, ki pa ne smejo biti v nasprotju z določili Pariške konvencije. Tako sta bila sklenjena **Madridski sporazum** o zatiranju lažnih registracij znamk in **Madridski sporazum** o zatiranju lažnih ali varljivih označb izvora blaga ali proizvodov. Večjega pomena sta tudi **Budimpeštanski sporazum** o mednarodnem priznanju depozita mikroorganizmov za postopek patentiranja, ter **Lizbonski sporazum** za mednarodno registracijo in varstvo imen izvora. S **Haaškim sporazumom** o mednarodnem prijavljanju industrijskih vzorcev in modelov so države članice Mednarodne unije za industrijsko lastnino kot pogodbenice ustanovile posebno unijo za mednarodno prijavljanje industrijskih vzorcev in modelov. Članice so zasnovale tudi regionalno **Konvencijo o evropskem patentu**. Patenti izdani na osnovi te konvencije se imenujejo evropski patenti (Pivka, Puharič, 1994, str. 136-140; Mednarodne ustanove, 2001).

Danes je Svetovna organizacija za intelektualno lastnino ena izmed specializiranih agencij Združenih narodov, ki ima namen pospeševati pravno varstvo vseh kategorij intelektualne lastnine v svetu na podlagi sodelovanja med državami in z mednarodnimi organizacijami. Za uresničitev teh ciljev si organizacija prizadeva pospešiti sprejemanje ukrepov, ki naj bi izboljšali varstvo pravic intelektualne lastnine v svetu, ter ukrepov za zagotovitev ustrezne podlage pri usklajevanju nekaterih določil nacionalnih zakonodaj intelektualne lastnine. Izziv WIPO-a v novem tisočletju predstavlja prilagajanje in pridobivanje koristi od hitrih in vsesplošnih tehnoloških sprememb, predvsem na področju informacijske tehnologije in interneta (Basic Facts about WIPO, 2001; Annual Report 1999, 2001, str.3).

Business Software Alliance (BSA)

Business Software Alliance je neprofitna organizacija, registrirana kot gospodarsko interesno združenje (GIZ) proizvajalcev in prodajalcev računalniške strojne in programske opreme. V Sloveniji je bila podružnica mednarodne organizacije Business Software Alliance (na kratko BSA) ustanovljena 16. januarja 1996, pravno in poslovno sposobnost pa je pridobila z vpisom v sodni register 12. aprila 1996. V svetu ima organizacija Business Software Alliance že kar nekajletne izkušnje, saj so se vodilni svetovni proizvajalci združili v organizacijo že leta 1988. S to organizacijo so želeli predvsem povečati legalni trg in preprečiti nelegalno uporabo računalniških programov preko izobraževanja javnosti in popularizacije uporabe legalnih programov, marketinških in reklamnih akcij, kjer so objavljeni rezultati sodnih postopkov proti piratom in nelegalnim uporabnikom, z zbiranjem dokaznega gradiva proti različnim vrstam piratov, s sprožanjem kazenskih in civilnih in drugih postopkov zoper pirate in nelegalne uporabnike, z informiranjem in pomočjo državnim organom pri pregonu piratov ter z aktivnim delovanjem proti vsem oblikam piratstva (opozorilna pisma, kontrole v podjetjih, racije pri piratih, kazenske ovadbe). V Sloveniji so akcije organizacije omejene na:

- izobraževalne in medijske akcije v časopisju, nastope na sejnih (Informatika, Internet, Infos) direktno pošto na vodilne v podjetjih/ustanovah,
- dajanje informacij po telefonu,
- informativne brošure,
- sodelovanje s policijo, inšpekcijo, carino, državnim tožilstvom in sodstvom

(Računalniško piratstvo, 2001).

Antipiratska zveza Slovenije (APZ)

Antipiratsko združenje za računalniške in video igre je bilo kot društvo registrirano 8. maja 2000 na iniciativo slovenskih distributerjev in prodajalcev računalniških in video iger ter vodilnih evropskih distributerjev. Za ustanovitev so se odločili zaradi znatnega povečanja števila piratskih računalniških in video iger v obtoku. Združuje slovenske distributerje in prodajalce te programske opreme ter tuje založnike (Kdo smo, 2001). Pri uresničevanju ciljev so tudi povezani z organizacijo ELSPA (European Leisure Software Publishers Association Ltd. – Evropsko združenje založnikov zabavne programske opreme), ki jim nudi potrebno pomoč in podporo. Na problematiko ponarejanja in piratstva so opozorili tudi Tržno inšpekcijo (pirati namreč izvajajo delo na črno) in Davčno upravo RS (zaradi utaje davka). Aktivnost organizacije je predvsem v osveščanju uporabnikov računalniške opreme o negativnih posledicah piratstva, pogosto sodelujejo z BSA ter z Ministrstvom za notranje zadeve predvsem na izobraževalnih seminarjih (Prijava pirata, 2001).

Urad Republike Slovenije za intelektualno lastnino (SIPO)

Urad RS za industrijsko lastnino je začel delovati v polnem obsegu leta 1992 z uveljavitvijo Zakona o industrijski lastnini. Leta 1994 so mu bile dodeljene pristojnosti na področju avtorske in sorodnih pravic in s tem se je preimenoval v Urad RS za intelektualno lastnino s kratico SIPO. Leta 1997 je Urad pridobil tudi certifikat kakovosti ISO 9002 (Seznam veljavne zakonodaje, 2001).

Varstvo izumov, znakov razlikovanja, oblike telesa, geografskega imena, slike ali risbe se zahteva z vložitvijo prijave pri Uradu, ki pa sprejema tudi prijave, s katerimi se zahteva varstvo v tujini, če je to v skladu z mednarodnimi sporazumi, ki jih je podpisala Republika Slovenija. Urad vodi upravni postopek in druge upravne zadeve, ki se nanašajo na pridobitev varstva, pri tem pa mora omogočiti osebam dostop do dokumentacije o pravicah. Prav tako je dolžan zaznamovati datum in številko prejema prijave, o čemer se prijavitelju izda potrdilo. Po preizkusu prijave in ob ugotovljeni ustreznosti se pravica vpiše v register. Urad vodi patentni register, register modelov in vzorcev, register znamk in register označb porekla blaga. Po vpisu pravice v register, njen imetnik prejme listino, ki dokazuje vpis v register in vsebino pravice (Zakon o industrijski lastnini, 1992).

Urad za intelektualno lastnino je pooblaščen tudi za izdajo dovoljenj kolektivnim organizacijam, ki združujejo različne nosilce avtorskih pravic ter nadzor nad zakonitostjo in pravilnostjo njihovega delovanja. Ena izmed oblik državnega nadzora nad kolektivnimi organizacijami je tudi obvezna odobritev splošne tarife, ki jo sprejme kolektivna organizacija s strani urada (Chitrakar, et al., 2000, str. 94). Na področju avtorskih pravic opravlja predvsem nadzor nad izvajanjem kolektivnega uveljavljanja avtorske pravice, lahko pa zahteva tudi podatke od kolektivne organizacije, inšpekcijski pregled in nadzor finančnega poslovanja ter določi svojega predstavnika, ki se udeleži sej organov kolektivne organizacije. Kolektivne organizacije morajo obveščati urad o imenovanju in razrešitvi funkcionarjev, o sklenjenih pogodbah s tujimi organizacijami enake dejavnosti in o spremembah splošnih tarif ali statutov (Splošni podatki o uradu, 2001).

Tržni inšpektorat Republike Slovenije

Na področju avtorske pravice in sorodnih pravic posega Tržni inšpektorat predvsem v zaščito avdio in video avtorskih del ter računalniških programov. Na področju avdio in avdiovizualnega piratstva posega predvsem na podlagi Zakona o avtorski in sorodnih pravicah in na podlagi Zakona o pogojih za opravljanje reproduktivne avdio in video dejavnosti. Oblike poseganja na področje avtorskega prava so predvsem pregledi urejenosti materialnih avtorskih razmerij pri javnem predvajanju glasbe v diskotekah, kjer se glasba trži. V diskotekah in gostinskih lokalih se namreč lahko predvajajo glasbena dela, katerih avtorske pravice ureja Zakon o avtorski in sorodnih pravicah, kar se lahko ureja samo kolektivno. Tržni inšpektorat običajno pri pregledih ugotavlja po Zakonu o pogojih za

opravljanje ob reproduktivnih avdio in video dejavnostih tudi ustrezno označevanje fonogramov. Oba zakona določata odvzem fonogramov, če inšpektor pri pregledu ugotovi kršitve zakona pri predvajanju glasbe s fonogramov (Letno poročilo Tržnega inšpektorata Republike Slovenije v letu 2000, str. 45-47).

Tržni inšpektorat je dejaven tudi pri preprečevanju piratstva na računalniškem področju. Leta 1999 je bila ustanovljena posebna skupina devetih tržnih inšpektorjev, ki so usposobljeni za nadzor na področju uporabe računalniških programov. Skupina je opravila zadnji pregled urejenosti materialnih avtorskih pravic na področju računalniških programov spomladi leta 2001, pri pravnih osebah in pri tem ugotovila, da je nezakonita uporaba vsaj enega računalniškega programa 75-odstotna. Tržni inšpektorat v primeru kršitev izda odločbo, ki prepoveduje nadaljnjo uporabo nezakonitih računalniških programov, kršitelje prijavi sodniku za prekrške ali pa izda samo opozorilo, ki je lahko zadosten ukrep (Poročilo o opravljenih pregledih in sprejetih ukrepih Tržnega inšpektorata Republike Slovenije pri nadzoru spoštovanja avtorskih pravic na računalniškem področju, 2001, str. 1-3).

Na področje preprečevanje ponarejanja inšpektorat posega na osnovi Zakona o varstvu konkurence in Zakona o industrijski lastnini, saj s kršenjem pravic intelektualne lastnine ponarejevalci predmetov pravic povzročajo dejanje nelojalne konkurence in s tem zmedo glede izvora, načina proizvodnje, količine in kakovosti. V skladu z omenjeno zakonodajo inšpektorat opravlja preglede pri pravnih osebah in samostojnih podjetnikih (Letno poročilo Tržnega inšpektorata Republike Slovenije v letu 2000, str. 45-47).

Avtorska agencija Republike Slovenije

Agencija je specializirana pravna odvetniška pisarna, ki zastopa izključno avtorje ali druge imetnike avtorskih pravic, kadar so te njihove pravice kršene in je potrebno uveljavljati njihovo varstvo v sodnem postopku. Avtorska agencija deluje na podlagi individualnih pooblastil posameznih strank (avtorjev) in v posameznih konkretnih primerih ugotavlja kršitev avtorskih pravic. Kot edina strokovno specializirana pravna pisarna v Sloveniji za področje avtorskih pravic je lahko agencija posredno udeležena pri pripravi morebitnih proti piratskih akcij v svetovalni funkciji (Zupančič, 2001).

Poleg tega je tej agenciji Urad za intelektualno lastnino izdal začasno dovoljenje za kolektivno uveljavljanje pravic privatnega reproduciranja, kar pomeni, da so avtorji dela upravičeni do plačila posebne vrste avtorskega honorarja, ko v primeru lastne ali druge privatne uporabe neko avtorsko delo fotokopiramo ali presnamemo. Zneski nadomestil se zavezancem za plačilo obračunavajo po veljavni tarifi, ki jo je določila vlada Republike Slovenije. Avtorska agencija sredstev ne nakazuje neposredno avtorjem, ampak preko organizacij avtorjev (Chitrakar, et al., 2000, str. 97).

Agencija opravlja na podlagi pooblastil Urada za intelektualno lastnino tudi vodenje registra avtorskih del, pri čemer funkcijo vodenja registra glasbenih del opravlja Združenje skladateljev, avtorjev in založnikov za zaščito avtorskih pravic (SAZAS) (Chitrakar, et al., 2000, str. 97).

Združenje skladateljev, avtorjev in založnikov za zaščito avtorskih pravic Slovenije (SAZAS)

SAZAS je kolektivna organizacija, ki se ukvarja z uveljavljanjem avtorskih pravic na področju glasbe, s čimer so mišljene avtorske pravice avtorjev glasbenih del – skladateljev, avtorjev besedil in prevajalcev teh besedil, aranžerjev in avtorjev zbirk glasbenih del, ne sorodne pravice izvajalcev. Avtorji, ki želijo, da uporabo njihovih avtorskih del nadzoruje ta kolektivna organizacija, morajo svoje delo brezplačno prijaviti in s tem je delo uvrščeno v repertoar zaščitenih del (Chitrakar, et al., 2000, str. 99).

Vloga SAZAS-a je predvsem v tem, da podeli uporabniku ustrezno dovoljenje za vsako javno priobčitev glasbenega dela. Višina avtorskega honorarja je sorazmerna prihodku, ki ga ustvari uporabnik pri dejavnostih, v katerih uporablja glasbena dela ter po pomembnosti glasbe v dejavnosti uporabnika. Združenje zaračunava avtorski honorar v skladu s tarifnim sistemom, ki je opredeljen v pravilniku, odobri pa ga Urad za intelektualno lastnino. Uporabnik mora evidentirati vsako izvedbo glasbenega dela ter podatke o prihodkih, ki omogočajo izračun avtorskega honorarja. Osnova za izračun avtorskega honorarja je prihodek, ustvarjen pri uporabi del iz repertoarja SAZAS ali bruto honorar izvajalcev, če je ta višji od prihodkov od vstopnine (Pravilnik o javni priobčitvi glasbenih del SAZAS, 1998).

Zavod za uveljavljanje pravic izvajalcev in proizvajalcev fonogramov Slovenije (IFP.SI)

Zavod je neprofitna organizacija, ki kolektivno skrbi za uveljavljanje in zaščito sorodnih pravic izvajalcev in proizvajalcev fonogramov Slovenije doma in v tujini, v skladu z mednarodnimi pogodbami pa tudi za tuje izvajalce in proizvajalce fonogramov. Kolektivna organizacija ima tudi svoje organe: direktorja, svet zavoda, skupščino izvajalcev, skupščino proizvajalcev, ter strokovni svet zavoda (IPF.SI, 2001).

Osnovni cilji zavoda so (Gradivo za novinarje, 2001):

- kolektivno uveljavljanje in zaščita pravic izvajalcev in proizvajalcev fonogramov, kot jih določa Zakon o avtorski in sorodnih pravicah,
- sklepanje tarifnih sporazumov z uporabniki, ter zaračunavanje nadomestil za uporabo posnetkov (pravica do nadomestila pri javni priobčitvi fonogramov ter pravica do nadomestila za privatno in drugo lastno reproduciranje);

- razdeljevanje tako zbranih nadomestil izvajalcem in proizvajalcem, katerih glasbo so uporabniki uporabili;
- informiranje splošne javnosti o pomenu zaščite in uveljavljanje avtorske ter sorodnih pravic za nadaljnji razvoj glasbe in glasbene ustvarjalnosti.

Uporabnik fonograma mora tako pri javni priobčitvi, v skladu s tarifo kolektivne organizacije, Zavodu za zaščito izvajalcev in proizvajalcev Slovenije plačati nadomestilo. Nadomestila tujih upravičencev naj bi zavod izplačeval predstavnikom teh upravičencev v Sloveniji ali pa neposredno proizvajalcem fonogramov in kolektivnim organizacijam izvajalcev. Zavod zatem razdeli zbrana nadomestila med proizvajalce in izvajalce fonogramov v skladu z ustreznim pravilnikom. Določen delež zbranih nadomestil se bo stekal v poseben sklad, ki se bo uporabljal za razvoj in promocijo fonografske industrije ter glasbene dejavnosti in za razvoj uveljavljanja pravic iz ustvarjalnosti. Sredstva sklada bodo namenjena tudi spodbujanju in podpiranju kulturno-umetniških stvaritev (Potek postopka kolektivnega uveljavljanja pravic in delitve nadomestil, 2001).

Kljub temu da je Zavod za zaščito izvajalcev in proizvajalcev Slovenije dobil dovoljenje Urada za intelektualno lastnino za delovanje že novembra 2000, njegovo delovanje ovirajo pogovori o oblikovanju ustrezne višine tarif z Uradom, saj ta meni, da so tarife previsoke. Zavod je mnenja, da zavlačevanje potrditev tarif povzroča poleg nezaščite pravic izvajalcev in proizvajalcev fonogramov tudi izgubo države in težave pri pridruženju Evropski uniji (Gradivo za novinarje, 2001).

Združenje avtorjev in nosilcev malih in drugih avtorskih pravic Slovenije (ZAMP)

Združenje je kolektivna organizacija, ki skrbi za uveljavljanje avtorskih pravic ustvarjalcev literarnih del, kot so pisatelji, pesniki in prevajalci. To so predvsem avtorska dela s področja književnosti, znanosti in publicistike ter njihovi prevodi. Vsi uporabniki tovrstnih avtorskih del v Sloveniji so zavezani ZAMP obvestiti o uporabi ter plačati določeno nadomestilo po veljavni splošni tarifi. Zbrana sredstva ZAMP razdeli med avtorje. Uporabniki so običajno RTV-organizacije, ter lastniki lokalov, opremljenih z radijskimi ali televizijskimi sprejemniki. Združenje se je začelo 1999. leta vključevati v mednarodno sodelovanje na področju zaščite literarnih del, pri čemer zbiranje sredstev za uporabo avtorskih del tujih avtorjev ter prejemanje nadomestil zaradi uporabe del naših avtorjev poteka na osnovi sporazumov o medsebojnem zastopanju (Chitrakar, et al., 2000, str. 99).

5. Kvalitativna raziskava piratstva in ponarejanja v Sloveniji

Kvalitativno raziskavo ponarejanja in piratstva v Sloveniji sem osnovala na predhodno pridobljenem teoretičnem znanju o proučevanem pojmu. Na samem začetku so opredeljeni cilji raziskave in raziskovalna vprašanja, ki cilje raziskave omejujejo na posamezna področja. Podpoglavje metodologija raziskave vsebuje značilnosti kvalitativne raziskave in opredeljuje zakaj sem se pri raziskovanju ponarejanja in piratstva odločila za poglobljen intervju s strokovno usposobljenimi sogovorniki. Sledi opis časovnega poteka in načina vzpostavljanja stika z izbranimi sogovorniki. Zadnji, a vendar ključen del raziskave je analiza rezultatov, ki poleg bolj ali manj doseženih ciljev raziskave vsebuje tudi odgovor na raziskovalna vprašanja o ponarejanju in piratstvu v Sloveniji.

5.1. Cilji raziskave

Cilj empiričnega dela diplomske naloge je pridobiti mnenja in izkušnje posameznih strokovnjakov glede pojma piratstva v Sloveniji. V teoretičnem delu raziskave je splošno opredeljen pojem piratstva, pri čemer so izpostavljene njegove oblike, nosilci, posledice in načini premagovanja piratstva. Namen raziskovalnega dela pa je predvsem raziskava že v teoretičnem delu opredeljenih pojmov v Sloveniji, torej, v kolikšni meri se država približuje drugod razvitim oblikam, posledic in načinov preprečevanja te nezakonite dejavnosti.

Z raziskavo bom poskušala ugotoviti, v kolikšni meri je kršenje avtorske pravice in pravic intelektualne lastnine razširjeno v Sloveniji. Cilj bo predvsem opredelitev prisotnosti piratstva in ponarejanja in obsega teh dejavnosti, nadalje pa se bom usmerila tudi na najbolj pogoste oblike kršenja avtorske pravice in pravic intelektualne lastnine. Znotraj posameznih oblik bom skušala opredeliti najbolj pereče in pogostne kršitve teh pravic v slovenskem prostoru. Nadalje se bo raziskava dotaknila najbolj značilnih nosilcev piratstva in ponarejanja ter njihovih najbolj pogosto uporabljenih oblik tržnih poti. Cilj raziskave je tudi opredelitev seznanjenosti ponudnikov in porabnikov izdelkov z zakonodajo, ki ščiti avtorska dela in pravice intelektualne lastnine. Drugi del raziskave se bo omejil predvsem na preprečevanje tovrstne dejavnosti, izpostavila bom način uveljavljanja zakonodaje v Sloveniji in najbolj učinkovite načine preprečevanja piratstva in ponarejanja ter težave na področju preganjanja nosilcev dejavnosti. Cilj empiričnega dela je tudi pojasnjevanje najbolj značilnih oblik boja proti ponarejevalcem in piratom. Zaključek raziskave pa bo vseboval predvsem mnenja sogovornikov glede ponarejanja in piratstva v prihodnosti.

5.2. Raziskovalna vprašanja

Vprašanja sem izpeljala iz pregleda teoretične in strokovne literature v predhodnih poglavjih.

1. V kolikšni meri velja Slovenija za državo piratstva in ponarejanja?
2. Kako se v Sloveniji najbolj učinkovito preprečuje računalniško piratstvo?
3. Kdo je povprečen pirat v Sloveniji in kakšne je njegova prodajna poti?
4. Kako bosta ponarejanje in piratstvo še obstajala v prihodnosti? Kakšne bodo njune pojavne oblike?

5.3. Metodologija raziskave

Namen kvalitativnih raziskav je ugotavljanje posameznikovega mnenja in kompleksnosti ter raznovrstnosti posameznikovega vedenja, kar običajno ni mogoče meriti in opazovati. Kvalitativni podatki tako vsebujejo predvsem posameznikova mnenja, občutja, misli, namen in vedenje v preteklosti. Metode tovrstnega raziskovanja so s tem namenom manj strukturirane in bolj intenzivne kot standardizirani, na vprašalnikih temelječi intervjuji kvantitativnih raziskav, saj z njimi ugotavljamo predvsem majhne, kvantitativnim raziskavam neopazne razlike. Najbolj značilni načini uporabe kvalitativne raziskave so predvsem pri bolj natančni opredelitvi problemov, pri postavljanju hipotez za nadaljnje raziskave, pri razvijanju novega proizvoda in pridobivanju uvodnih reakcij za nov proizvod ter pri testiranju strukturiranih vprašalnikov. Pogosto so raziskave namenjene tudi zbiranju podatkov o raziskovalnih pojmih, ki jih ni mogoče opredeliti s strukturiranimi raziskavami (Gates, McDaniel, 1998, str. 98-100; Aaker, Day, Kumar, 1999, str. 262-265).

Pri odkrivanju pojma piratstva v Sloveniji sem se odločila za kvalitativno obliko raziskave, saj sem skušala dognati dejstva preko določenih mnenj in izkušenj strokovnjakov, delujočih v določenih organizacijah, ki se borijo proti kršenju avtorskega prava in pravic intelektualne lastnine. Kvalitativne podatke sem zbirala z namenom preučevanja izkušenj in mnenj strokovnjakov na področju preprečevanja piratstva in ponarejanja. Raziskava je sledila pridobivanju podatkov o vidikih preprečevanja piratstva in ponarejanja ki jih je težje raziskovati s strukturirano kvantitativno metodologijo.

V okviru kvalitativnih raziskav sem izbrala metodo poglobljenega osebnega intervjuja, saj sem raziskovala mnenja in izkušnje posameznikov v zvezi z raziskovalnim problemom. Globinski intervju mi je v primerjavi s skupinskim intervjujem omogočal pridobivanje bogatih informacij, večjo fleksibilnost pri pogovoru in poudarkom na posameznem sogovorniku, ki je tako lahko dobil občutek pomembnosti in teže svojih mnenj in izkušenj. Za metodo poglobljenega osebnega intervjuja sem se odločila zaradi vsebine raziskave, ki opredeljuje nekoliko bolj poglobljeno odkrivanje dejstev, osebni intervju pa mi je tako

omogočil tudi sodelovanje s strokovnjakom, saj tovrstna metoda omogoča takojšnjo povratno informacijo, lahko pa tudi privolitev ali zavrnitev intervjuja. Ciljna sogovorniki v poglobljenem osebnem intervjuju so bili tako predvsem zaposleni v določeni državni ali privatni organizaciji, ki se ukvarja s preprečevanjem piratske in ponarejevalske dejavnosti v Sloveniji. Glede na naravo njihovega dela so odgovori vsebovali bolj ali manj globalne poglede na razvitost te nezakonite dejavnosti. Ustrezne sogovornike sem izbrala na osnovi podatkov pridobljenih iz virov za teoretični del diplomskega dela, z izbranimi strokovnjaki pa sem se za intervju dogovorila po telefonu s pomočjo svoje mentorice.

Pol strukturiran vprašalnik (Priloga 1) je zastavljen tako, da so na samem začetku splošna vprašanja o preučevanem pojmu, tem pa sledijo nekoliko bolj specifična vprašanja, ki zadevajo samo organizacijo in njen prispevek pri preprečevanju oblike ponarejanja. Vprašanja v drugem delu odkrivajo, kako pereč je problem te nezakonite dejavnosti v naši državi. Pri obliki vprašanj sem se odločila za vprašanja odprtega tipa, s katerimi sem pridobila nepričakovana mnenja in izkušnje sogovornika. V okviru načina komuniciranja sem izbrala nestrukturirano in neprikrito obliko komunikacije, kjer je šlo za nestandardizirana vprašanja in nestandardizirane odgovore. Nestandardizirana vprašanja omogočajo večjo svobodo sogovornika in s tem pridobivanje bolj bogatih podatkov, ki jih sicer ni mogoče doseči preko standardnih vprašanj in drugih oblik raziskave. S tem sem dosegla večjo prilagodljivost posameznem sogovorniku in večjo primernost vsebini raziskave, vendar pa sem se srečala z nekoliko težjo interpretacijo in analizo odgovorov. Sogovorniki so predstavniki različnih vrst organizacij, ki se ne ukvarjajo samo s preprečevanjem piratstva in ponarejanja, zato sem v ta namen oblikovala dva vprašalnika, ki se nekoliko razlikujeta (Priloga 1). Razlika je pri vprašanjih, ki zadevajo vlogo organizacije in poznavanje razmer v slovenskem prostoru (Churchill, 1996, str. 270-278).

Preiskovalna vrsta raziskave je zahtevala nekoliko manjši namenski vzorec, za katerega sem določila najbolj značilne enote preučevanja, to je strokovnjake s področja preprečevanja piratstva. Vzorec sestavljajo vodilne osebe v Sloveniji delujočih organizacij, ki se borijo proti kršitvam zgoraj omenjene zakonodaje. Kriterij pri izbiri sogovornika je bila poleg zaposlenosti v omenjenih organizaciji tudi nekoliko večja odgovornost za področje in način delovanja. Cilje raziskave sem poskušala doseči preko intervjujev s sogovorniki primerne širine znanja in izkušenj s področja ponarejanja in piratstva v Sloveniji in z analizo na ta način pridobljenih podatkov.

5.4. Časovni okvir in potek raziskave

Raziskavo sem opravljala v mesecu oktobru in novembru 2001. Vsebovala je pet poglobljenih osebnih intervjujev s posamezniki, ki imajo izkušnje na področju preprečevanja in ugotavljanja piratske in ponarejevalske dejavnosti. Intervjuje sem opravila na sedežu organizacij, po telefonskem dogovoru s sogovornikom s strani

mentorice. Pogovor je potekal tako, da sem sogovorniku predložila vprašalnik in nato je lahko ocenil, v kolikšni meri mi bo lahko podal svoje mnenje glede vsebine zastavljenih vprašanj. Sledil je intervju, ki sem ga posnela z diktafonom, potekal pa je približno od 30 – 90 minut. Sogovorniku sem zastavila že vnaprej sestavljena vprašanja, sledilo je njegovo mnenje in izkušnje. Če je sogovornik nekoliko zašel iz okvirjev raziskave, sem poskušala pogovor preusmeriti k ciljem raziskave. Po končanem pogovoru sem naredila zapis posnetkov intervjujev (Priloga 2). Natančnim zapisom pogovora sem priložila spremno pismo, kjer sem se zahvalila za pogovor, opredelila, čemu je bil namenjen, in zaprosila za avtorizacijo. Vsem petim sogovornikom sem tako poslala točen zapis intervjuja s prošnjo za njihovo potrditev točnosti zapisanega. S tem sem povečala verodostojnost raziskave in njenih rezultatov, kot je opredeljeno v metodologiji za kvalitativno raziskavo. Po prejetju odgovorov sogovornikov je sledila analiza rezultatov raziskave.

5.5. Analiza rezultatov raziskave

V pogovorih sogovorniki niso potrdili, da je Slovenija država, kjer bi se veliko ponarejalo in presnemavalo. Prevladalo je mnenje, da piratstvo omejujejo predvsem značilnosti trga, ki je premajhen in tako organizirano ponarejanje in piratstvo predstavljata previsoke stroške. Večinoma naj bi se v Sloveniji s tem ukvarjali posamezniki, ki nimajo večje premoženjske koristi, pogosto pa težko govorimo o tovrstni dejavnosti, saj o tem nihče ne vodi statistike in niti ne zbira podatkov. Obstaja namreč formalno piratstvo v obliki presnemavanja doma, torej piratstvo v storitvi in kršenju avtorske pravice in ne v premoženjski koristi. Večina je potrdila, da je zelo malo blaga ponarejenega v Sloveniji, saj gre v glavnem za uvoz že ponarejenega blaga v Slovenijo in tranzit. Nekateri sogovorniki so bili mnenja, da sta za nizko stopnjo teh kršitev zaslužni policija in tržna inšpekcija, tako da je stopnja ponarejanja in piratstva na ravni ostalih razvitih držav.

Pri oblikah ločimo v Sloveniji glasbeno, računalniško piratstvo in ponarejanje blagovnih znamk. Glede na izkušnje in vrsto organizacije so sogovorniki opredelili posamezne podvrste znotraj oblik piratiziranja in ponarejanja izdelkov. Večina je bila mnenja, da je glasbeno piratstvo v Sloveniji prešlo s presnemavanja kaset, do presnemavanja CD-jev in snemanja MP3-jev, ki naj bi v primerjavi z ostalimi oblikami predstavljalo večjo ekonomsko škodo, saj ta oblika zapisa zavzame nekoliko manj prostora na mediju. To pomeni, da lahko pirati nanašajo na medij več skladb, pri čemer so kršene avtorske pravice večjega števila avtorjev teh skladb. Razlika v ceni je med izvirnikom in ponaredkom toliko večja in s tem tudi škoda, nastala s krajo intelektualne lastnine. Eden izmed sogovornikov je opozoril na preprosto piratstvo pri glasbi v Sloveniji, ko prodajajo presnete kompilacije glasbenih skupin gostincem in na boljšem trgu (Bernik Bogataj, 2001). Druga oblika je paralelni uvoz. V Sloveniji je precej presnemavanja na področju glasbe s hrvaškim repertoarjem za CD - e slovenske proizvodnje. Istočasno z ekskluzivnim izvozom se

namreč uvažajo piratski CD - ji iz držav bivše Jugoslavije. Sogovorniki so bili mnenja, da se v Sloveniji pojavlja tudi računalniško piratstvo, predvsem pri pravnih osebah, kjer gre za mehko piratstvo, torej razpolaganje ene licence za računalniške programe na večjem številu računalnikov pri pravnih osebah. Poleg tega se pojavlja še nalaganje na disk, vendar predvsem v manjših krajih, kjer so slabše socialne razmere. Glede ponarejanja so si bili sogovorniki enotni, da se v Sloveniji ne ponareja, ampak uvažata, nekaj pa je tudi tranzita. Omenili so ponarejanje blagovnih znamk, kjer večino izdelkov predstavljajo tekstil, cigarete, obutev, očala ter ure.

Glede seznanjenosti z zakonodajo so bili sogovorniki mnenja, da so seznanjeni predvsem prodajalci, ker prodajajo izdelke in so tako dovolj usposobljeni, da ločijo izvirnik od ponaredka. Kadar gre za tehnično blago, kot je v računalniški industriji, pa so prodajalci posebej usposobljeni za poprodajne storitve in morajo izdelke poznati, čeprav naj bi bilo ravno nepoznavanje najpogostejši izgovor (Koren, 2001). Kupci so po mnenju večine lahko zavedeni pri zelo dobrih ponaredkih, vendar v večini kar vedo, da gre za ponarejanje in piratske izdelke, ker povprečen kupec pozna cene računalniške opreme in glasbenih medijev. Eden izmed sogovornikov je bil mnenja, da je to odvisno od področja, saj je pri nas na računalniškem področju Business Software Alliance precej osveščala javnost preko oglasov in člankov v medijih (Bernik Bogataj, 2001). Po mnenju sogovornice so s tem premalo seznanjeni imetniki pravic in uradniki, ki se ukvarjajo s preprečevanjem piratstva in ponarejanja (Kumar, 2001).

V Sloveniji naj bi nelegalno ponarejanje in piratstvo opravljali posamezniki in ne skrite oblike organizacij. Vendar so bili sogovorniki različnih mnenj glede na svoje izkušnje, ki so seveda povezane z dejavnostjo organizacije, kjer delajo. Pri računalništvu naj bi šlo za posameznike, stare od dvajset do trideset let, vseh poklicnih profilov. Pri glasbenem piratstvu naj bi šlo za skupino Romov, ki prodajajo na področju Gorenjske (Bernik, Bogataj, 2001). Kljub temu je večji del sogovornikov potrdil, da gre za skriti način delovanja mreže posameznih piratov in ponarejevalcev, ki kljub kazni vztrajajo pri svoji dejavnosti, saj jo je lahko začeti, najbolje jo poznajo in je skrita pred javnostjo, ker ne gre za krajo materialnih dobrin (Bernik Bogataj; Kladošek; Koren, 2001). Prodajne poti so za večino sogovornikov oglasnik, neposredna prodaja, ter boljši sejem, pri računalniškem piratstvu pa tudi pošta, kurirske službe in znane baze kupcev. Pri glasbeni obliki formalnega piratstva je po mnenju sogovornika zelo primerna za distribucijo tudi šola (Bernik Bogataj, 2001). Sogovornik, ki ima izkušnje na področju presnemavanja računalniških programov, je poudaril tudi uporabnost že uveljavljenih tržnih poti piratov za ostale oblike organiziranega kriminala (Koren, 2001).

Vsi sogovorniki so bili mnenja, da je osveščanje javnosti najbolj učinkovita oblika preprečevanja piratstva in ponarejanja, da je tovrstno početje v Sloveniji kaznivo in se preprečuje z raznimi oblikami pregona. Bolj učinkovita naj bi bila tako imenovana splošna preventiva, toda ne specialna, kar pomeni preprečevanje nelegalne reprodukcije z

učinkovitim obveščanjem, da do kaznivega dejanja sploh ne pride. To naj bi po mnenju vseh sogovornikov uspešno počela BSA na računalniškem področju. Z obveščanjem in inšpekcijskimi pregledi naj bi po mnenju večine uspešno preganjali računalniško piratstvo in z njim povezano glasbeno piratstvo. Nekaj jih je bilo tudi mnenja, da je bolj učinkovito vključevanje avtorske pravice v ceno naprav za snemanje ali zaščita samega izdelka kot pa odpravljanje posledic ponarejanja in piratstva. Z vidika carine je seveda bolj učinkovito preprečevanje uvoza kot iskanje po trgu razpršenega blaga (Kumar, 2001). Dva sogovornika sta tudi omenila, da je v Sloveniji statistika tovrstne dejavnosti pomanjkljiva, zato tudi ne moremo oceniti, kolikšen je obseg piratstva in ponarejanja ter v kolikšni meri so organizacije pri svojem delu učinkovite (Bernik Bogataj; Piano, 2001).

Sogovorniki različno ocenjujejo težave pri preprečevanju piratstva in ponarejanja, vendar se strinjajo, da je najtežje indetificirati kršilce in ugotoviti obseg njihove dejavnosti in ponaredkov. Vse te težave pa temeljijo na prikritem načinu delovanja piratov, saj sta proizvodnja in distribucija nelegalnih izdelkov prikriti. Za tržni inšpektorat je problem pri preprečevanju dokaz ponaredka. Inšpektor po pregledu pravne osebe namreč težko dobi večjo količino blaga, potrebnega za dokaz ponaredka, saj distribucija poteka prikrito (Kladošek, 2001). Težava pri preprečevanju računalniškega piratstva je identifikacija kršilca, saj gre zopet za mrežo prikritega delovanja. Pogosto naj bi se preganjali tisti, ki jih je najlažje dobiti, in ne vseh kršiteljev, saj je vlaganje prevelikega zneska v pregon ekonomsko neučinkovito (Koren, 2001). Po mnenju enega od sogovornikov je zakonodaja zaradi potrebe po dokazovanju obsega ponarejanja ali piratstva neprimerna za dovolj učinkovito preganjanje tovrstne nezakonite dejavnosti (Bernik Bogataj, 2001). Ni namreč dovolj, da kršilcu dokažemo kaznivo dejanje, potrebno je dokazati tudi njegovo pridobivanje večje premoženjske koristi ali povzročeno škodo. Z vidika carine je težava pri preprečevanju identifikacija lastnika ponarejenega blaga, ker so pogoste preusmeritve pošilk blaga čez našo državo, pogosto pa je identifikacija nemogoča celo pri carinskem postopku. Z veljavo novega carinskega zakona naj bi nastopile težave tudi s stroški skladiščenja in uničevanjem ponarejenega blaga ter z višino za ta namen postavljenih garancij, ki so namenjene zavarovanju uvoznika ali lastnika blaga (Kumar, 2001).

Glede prihodnosti piratstva in ponarejanja v Sloveniji so bili sogovorniki mnenja, da pričakujejo večjo učinkovitost po uveljavitvi novega Zakona o carinskih ukrepih na področju preprečevanja ponarejanja in piratstva. Imetniki pravic bodo tako imeli možnost, da preprečijo vstop izdelkov, ki kršijo njihove avtorske in pravice intelektualne lastnine ob uvozu v državo. V ta namen se bodo oblikovale tudi garancije za blago, ki se uvaža. Pri tem je pomembno, da oblikovana garancija ni previsoka in tako ne odvrča imetnika pravice, hkrati pa ne sme biti prenizka, ampak tolikšna, da varuje uvoznika ali lastnika blaga in pokrije stroške skladiščenja, ki so lahko zelo visoki. Ukrepanje carine po uradni dolžnosti pomeni, da bo obvestila imetnika pravic, da je bilo pri vstopu v državo odkrito ponarejeno blago in mu s tem dala možnost, da zaščiti svoje intelektualne pravice (Kumar, 2001). Vsi sogovorniki so bili mnenja, da ni mogoče popolnoma preprečiti ponarejanja in

piratstva zaradi prehitrih menjav medijev, s pomočjo katerih se kršijo pravice intelektualne lastnine, na svetovnem trgu pa naj bi bili dostopni vedno kvalitetnejši in izvirnim izdelkom podobni ponaredki. Polovica sogovornikov je potrdila, da bo glasbeno piratstvo še naprej naraščalo zaradi cenovne dostopnosti in izboljšav tehnologije, ki bo kmalu prešla z MP3 na nove tehnologije prenosa podatkov (Bernik Bogataj; Koren, 2001). Sogovornik, poznavalec računalniškega piratstva v Sloveniji, je omenil, da pričakovanja kažejo na zniževanje stopnje piratstva in približevanje 34 odstotni stopnji Zahodne Evrope (Koren, 2001). Carinski urad tudi veliko pričakuje od prihoda evropske mreže REACT, ki združuje imetnike pravic in jih zastopa v pravnih postopkih. S tega vidika je tudi posrednik med carino in imetniki pravic, saj je tako reševanje raznih primerov ponaredkov na meji hitreje in lažje opravljeno. REACT naj bi v Sloveniji ustanovil svojo enoto, da bi z njo pokrival celotno Vzhodno Evropo, saj je Slovenija premajhna za večja dogajanja na področju prodaje in uvoza ponarejenih in piratskih izdelkov (Kumar, 2001).

1. vprašanje: V kolikšni meri velja Slovenija za državo piratstva in ponarejanja?

Slovenija ni država ponarejanja in piratstva predvsem zaradi majhnosti trga, ki za te dejavnosti predstavlja prevelike stroške. Po mnenju večine odstotek ni tako velik, da bi lahko govorili o piratski državi. Večina je omenila predvsem preteklo obdobje, ko ni bilo ustrezne zakonodaje za to področje in sta bili obe nezakoniti dejavnosti opravičljivi. Država jih namreč ni preprečevala po uradni dolžnosti, večina pa sploh ni poznala pojma za tovrstno dejavnost. Pojavne oblike piratstva so res običajne, saj gre tudi za po svetu najbolj pereče in najbolj razširjeno računalniško in z njim povezano glasbeno piratstvo. Poleg tega se pojavlja tudi ponarejanje, vendar le v obliki uvoza ali tranzita tekstila in cigaret.

2. vprašanje: Kako se v Sloveniji najbolj učinkovito preprečuje računalniško piratstvo?

Po mnenju večine se najbolj učinkovito preprečuje računalniško piratstvo, saj je Slovenija precej zmanjšala odstotek ponarejenih računalniških programov. K temu naj bi po mnenju sogovornikov pripomogli predvsem tržna inšpekcija s svojimi pregledi pri pravnih osebah, pregon s strani policije, predvsem pa zelo učinkovito osveščanje javnosti preko organizacije Business Software Alliance. Le ta namreč redno oglašuje svoje uspešne akcije v medijih v obliki odmevnih oglasov, ki obveščajo javnost predvsem o kršilcih in kaznih, ki so jih morali poravnati kršitelji (Koren, 2001). Vsi sogovorniki so bili mnenja, da je najbolj učinkovita splošna preventiva preko medijev, ne pa specialna z dokazovanjem kršitev na tem področju.

3. vprašanje: Kdo je povprečen pirat v Sloveniji in kakšne je njegova prodajna poti?

Pirati so pri nas posamezniki, ki so udeleženi v računalniškem piratstvu, pri čemer posegajo tudi v glasbeno piratstvo, ki je z njim povezano. Pri računalniškem piratstvu gre

tako za profil od dvajset do trideset let starih oseb različnih poklicev. Prodajna pot, ki jo navajajo sogovorniki je res oglasnik, vendar pa obstajajo tudi ostale prodajne poti, kot je prodaja na boljšem trgu, neposredna prodaja in prodaja po pošti ali preko kurirskih služb.

Poleg tega organizacija, ki preganja računalniško piratstvo v Sloveniji, opozarja, da so pravi računalniški pirati že opustili oglasnik kot prodajno pot, ker so jih organi pregona tako najlažje dosegli, in se usmerjajo predvsem na ostale oblike distribucije, ki so bolj prikrite (Koren, 2001). Poleg pravih piratov na računalniškem in njim povezanim glasbenem področju, delujejo tudi tako imenovani črni uporabniki, ki so nosilci formalnega piratstva. Žal rezultati preiskav ne vsebujejo natančnejših zaključkov o njihovem delovanju, saj jih je nemogoče registrirati, pri raznih preiskavah pa njihove informacije služijo le kot pomoč pri iskanju pravih piratov. Prodajna pot ni več oglasnik ali pa je le redko, saj oglasi postajajo nekoliko manj številčni, manj očitni in tako bolj skriti.

4. vprašanje: Kako bosta ponarejanje in piratstvo še obstajala v prihodnosti? Kakšne bodo njune pojavne oblike?

Piratstvo in ponarejanje se bosta tako v Sloveniji kot v svetu ohranila, predvideva pa se da bosta doživela nekatere spremembe. Glasbeno piratstvo je tisto, ki naj bi zamenjalo medij, vendar pa naj bi v prihodnje dosegalo bistveno večji odstotek na nelegalnem trgu in tako povzročalo večje izgube. Računalniško piratstvo naj bi po pričakovanjih padlo na odstotek Zahodne Evrope, ponarejanje pa naj bi se nekoliko omejilo zaradi zakonodaje na področju uradne dolžnosti carin. Vsi sogovorniki so bili mnenja, da naj bi bili ponarejanje in piratstvo neizbežni dejavnosti, vendar pa bosta zaradi dostopnosti in izboljšav tehnologije prisotni le v nekoliko drugačni obliki, dokler ne bodo že mediji in naprave za reprodukcijo proizvodov glasbene in računalniške industrije vsebovali prispevka za avtorsko in sorodne pravice.

Analiza rezultatov poglobljenih pogovorov s pomembnimi strokovnjaki je pokazala, da se Slovenija bistveno ne razlikuje od preostalih držav glede obstoječih elementov preprečevanja v, vendar pa ima svoje posebnosti, ki predvsem zadevajo majhnost trga in manjšo prisotnost organiziranih oblik ponarejanja in piratstva. Slovenija se srečuje z običajnimi oblikami piratstva in ponarejanja, najbolj učinkovito pa je gotovo preganjano računalniško in z njim povezano glasbeno piratstvo. Prihodnost tudi v Sloveniji kaže na tehnološko naprednejše piratstvo in kakovostnejše ponaredke, ki pa bodo državo dosegli le preko uvoza.

6. Sklep

Piratstvo in ponarejanje kot dve izmed oblik nezakonitega izkoriščanja intelektualne lastnine povzročata v Sloveniji in po svetu veliko gospodarsko škodo. Pri tem so najbolj oškodovani imetniki avtorskih pravic in pravic industrijske lastnine. Učinkovita uporaba vseh elementov za preprečevanje nezakonite reprodukcije je zato toliko bolj pomembna.

Začetni ključni element preprečevanja je ustrezna opredelitev in s tem pravna zaščita intelektualne lastnine v obliki avtorskega prava in pravic industrijske lastnine. Mnoge države po svetu nimajo oblikovane ustrezne zakonodaje, kar onemogoča oblikovanje nadaljnjih elementov preprečevanja, kot tudi sprejetje naprednejše, hitrim tehnološkim spremembam prilagojene zakonodaje. Za boj proti piratom in ponarejevalcem je potrebno tudi poznavanje razsežnosti in narave njihovega dela. To vpliva predvsem na element izvrševanja ustrezne zakonodaje s strani državnih in mednarodnih organizacij proti t.i. kriminalu 21. stoletja. Nosilci piratstva in ponarejanja namreč opravljajo skrito obliko nezakonite dejavnosti brez ustrezne dokumentacije in pod krinko zakonite dejavnosti. Svoja dejanja opravičujejo z ekonomskimi dejavniki, kot so višji življenjski standard, zadovoljitev potreb prebivalstva, nižja stopnja brezposelnosti in sprejemljivostjo tega pojava. Zadnji, a prav tako ključni element preprečevanja, predstavlja boj najbolj oškodovanih proizvajalcev avtoriziranih izdelkov, kot tudi mednarodno povezanih organiziranih oblik. Ti se za razliko od pogosto neprožne zakonodaje prilagajajo s spremembami zaščite izdelkov in novih načinov obveščanja strokovne in širše javnosti.

Osnovni namen kvalitativne raziskave je bil ugotoviti prisotnost najbolj ključnih elementov preprečevanja piratstva in ponarejanja v Sloveniji. Analiza rezultatov je pokazala, da se Slovenija bistveno ne razlikuje od obstoječih standardov po svetu. Industrijska lastnina uživa ustrezno pravno zaščito. Oblike kršitev se bistveno ne razlikujejo od najbolj tehnološko razvitih v svetu, vendar majhnost trga v Sloveniji povzroča, da je kršitev veliko manj. Pirati le redko ali nikoli ne oblikujejo organiziranih oblik, ampak ponarejajo ali piratizirajo individualno, z lastnimi sredstvi in pogosto brez večje ekonomske koristi. Tudi v Sloveniji opravljajo skrito obliko nezakonite reprodukcije, kar je bistvena težava pri preprečevanju s strani državnih in mednarodnih organizacij. Prikrita so tako identifikacija storilcev kot tudi proizvodnja in distribucija izdelkov.

Slovenija se od preostalih držav razlikuje le po svoji majhnosti. V naši državi tako večje organizirane oblike ponarejanja izdelkov niso donosne zaradi majhnosti trga. Posledica tega je, da so ponaredki v državo uvoženi, nemalokrat pa so tudi v tranzitu. Razlika med preostalim svetom in Slovenijo je tudi v vodenju statističnih podatkov o odstotku nezakonite dejavnosti in škodi, ki jo ta povzroča. Pomanjkljivost vodenja statističnih podatkov onemogoča ustrezno oceno dosežkov preprečevanja. Prihodnost naj bi Sloveniji prinesla spremembe predvsem na tem področju. Veliko obeta tudi Zakon o carinskih ukrepih pri kršitvah pravic intelektualne lastnine, ki naj bi ustavil tokove ponarejenega

blaga v Slovenijo in prihranil kasnejšo identifikacijo ponaredkov na trgu. V Slovenijo prihaja tudi mednarodna mreža boja proti ponarejanju imenovana REACT, ki v vsaki državi ustanavlja enote za pomoč pri identifikaciji ponaredkov, pri informiranju strokovne in širše javnosti, pri pravnemu zastopanju oškodovanih imetnikov pravic na sodišču in pri lobiranju za boljšo pravno zaščito intelektualne lastnine. Pri njihovem delovanju je zelo pomembno sodelovanje s carinskim uradom posamezne države, kajti preprečevanje uvoza ponaredkov se je izkazalo kot najbolj učinkovita oblika boja proti kriminalu 21. stoletja (About REACT, 2002). Globalno spremembo v prihodnosti prinaša tudi Mednarodni sporazum o varovanju avtorskih pravic v digitalni dobi, ki je nastal na pobudo Združenih narodov in bo veljavi marca 2002. Sporazum, ki naj bi varoval avtorska dela, katerih distribucija poteka preko interneta (knjige, filmi, glasba in računalniški programi), pomeni predvsem nadgradnjo Bernske konvencije, ki pokriva avtorske pravice na področju prenosa signala preko radia ali televizije in ne interneta. Novost naj bi preprečevala razširjanje nelegalne distribucije glasbenih datotek v obliki MP3, ki povzroča največjo grožnjo avtorskim pravicam glasbene industrije (Cerar, 2001, str. 1). Na področju internetne distribucije se v zadnjem času uveljavlja tudi trend prenosa filmov, saj naj bi na svetovnem spletu bilo kar milijon datotek s filmi, število ponudnikov pa se veča vsak dan (Sodja, 2001, str. 0).

Sprejemanje predpisov in sodnih določb s področja internetnega prava je postalo v razvitem svetu nekaj običajnega. Elementu neuspešnega postavljanja zaščit se je pridružilo sodelovanje med internetnimi ponudniki glasbe, ki glasbene datoteke na svetovnem spletu ponujajo, in glasbenimi založbami. Založbe naj bi ob plačilu ustreznega nadomestila dovolile distribucijo zelenih glasbenih datotek porabnikom. Podoben trend pričakujejo na področju avdiovizualnega piratstva (Bogataj, et al., 2001, str. 212). Prihodnost uspešnih držav je torej v obvladovanju digitalnega gospodarstva in elektronskega poslovanja. Hiter razvoj tehnologije namreč bistveno vpliva na gospodarsko izkoriščanje in pravno zaščito intelektualne lastnine v 21. stoletju, zato bo odločilno vlogo pri preprečevanju piratstva in ponarejanja v prihodnosti odigrala prilagodljivost zakonodaje tehnološko razvitemu gospodarskemu okolju.

Pri opravljanju kvalitativne raziskave piratstva in ponarejanja v Sloveniji sem se srečala z nekaterimi omejitvami. Najbolj bi lahko izpostavila omejeno število strokovno usposobljenih sogovornikov, ki je bilo premajhno za dovolj jasne in za Slovenijo reprezentativne zaključke. Kvalitativna raziskava pa mi je tudi onemogočala raziskavo mnenja in vedenja porabnikov, kar se je izkazalo za ključen element preprečevanja piratstva v Sloveniji. Pri nas se namreč pojavlja formalno ponarejanje doma, najbolj učinkoviti element preprečevanja pa je obveščanje javnosti o škodljivosti nelegalne produkcije izdelkov. Večjo težavo predstavlja tudi dejstvo, da večina porabnikov kraje intelektualne lastnine ne sprejema kot kaznivo dejanje. Z raziskavo mnenja porabnikov o piratstvu in ponarejanju, bi tako lahko pripomogli k oblikovanju bolj učinkovitih načinov obveščanja javnosti o škodljivih učinkih nelegalne reprodukcije s katero bi Slovenija

lahko znižala stopnjo najbolj razširjenega formalnega piratstva in pripomogla k boljši zaščiti intelektualne lastnine v prihodnosti.

7. Literatura

1. Aaker A. David, Day S. George, Kumar Vijay: Essentials of Marketing Research. New York: J. Wiley, 1999. 623 str.
2. Bergant Rakočević Vesna: Aktualni problemi TV piratstva. Pravna praksa, Ljubljana, 16 (2000), str. 14.
3. Block Galante Debbie: CD DVD Piracy. EMedia Professional, Madison, 1997, str. 92.
4. Bogataj Maja: Avtorsko pravo v dobi novih tehnologij. Pravna praksa, Ljubljana, 36(2000), str. 29.
5. Bogataj Maja, et al.: Internet in pravo: izbrane teme s komentarjem Zakona o elektronskem poslovanju in elektronskem podpisu. Ljubljana: Pasadena, 2001. 220 str.
6. Cerar Gregor: Avtorske pravice v digitalni dobi. Mladina, Ljubljana, 50(2001), str. 1.
7. Chitrakar Urša, et al.: Poznate svoje avtorske pravice? Ljubljana: Pravno-informacijski center nevladnih organizacij – PIC, 2000. 108 str.
8. Churchill Gilbert A.: Basic Marketing Research. Third Edition. Forth Worth: Dryden: The Dryden Press, 1996. 863 str.
9. Gates Roger, McDaniel Carl: Marketing Research Essentials. Mason Ohio: West Publishing Company, College & School Division, 1998. 453 str.
10. Harding James: Stars Ready to Take to a New Stage: The Music Industry Plans to Cash in on the Internet's Benefits. Companies and Finance International, The Financial Times, London, januar 2000, str. 11.
11. Higgins S. Richard, Rubin H. Paul: Counterfeit Goods. The Journal of Law and Economics, The University of Chicago Press, Chicago, vol. XXIX (1986), str. 211 – 230.
12. Jakulin Vid: Kazenskopravni vidiki računalniškega piratstva. Podjetje in delo, Ljubljana, 5(1996), str. 823.
13. Kotler Philip: Marketing management - Trženjsko upravljanje: analiza, načrtovanje, izvajanje in nadzor. Ljubljana: Slovenska knjiga, 1996. 832 str.
14. Pivka Hilda Marija, Puharič Krešo: Pravo mednarodne trgovine. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, 1994. 335 str.
15. Sodipo Bankole: Piracy and Cunterfeiting. London: The Hague, 1997. 324 str.
16. Sodja Luka: Najnovejši filmi? Brez težav. Dnevnik, Ljubljana, 13.11.2001, str. 0.
17. Surkan Michael: Piracy on the Digital Seas.
[URL:<http://www.zdnet.com/eweek/opinion/0608/08worth.html>], 6.8.98.
18. Trampuž Miha: Avtorskopravno varstvo pred računalniškim piratstvom. Pravna Praksa, Ljubljana, 3(1995), str. 8-9.
19. Tuji trendi. Gospodarski vestnik, Ljubljana, 20 (1996), str. 52.

20. Wilkes E. Robert: Fraudulent Behaviour by Consumers. Journal of Marketing, New York: American Marketing Association, October 1978, str. 67-75.

8. Viri

1. About REACT. REACT. [URL: http://www.reacteu.org/main_about.html], marec 2002.
2. Annual Report 1999. World Intellectual Property Organization. [URL:<http://www.wipo.org/members/index.html>], junij 2001. 40 str.
3. Basic Facts About WIPO. World Intellectual Property Organization. [URL:<http://www.wipo.org/members/index.html>], junij 2001.
4. Bernik Bogataj Borut, direktor Zavoda za uveljavljanje pravic izvajalcev in proizvajalcev fonogramov Slovenije, intervju, BSA Slovenija, Komenskega 12, Ljubljana, 24.10.2001.
5. Boj proti avdio in avdiovizualnem piratstvu - Priročnik s priporočili Sveta Evrope 1995. Ljubljana: Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri Narodni in univerzitetni knjižnici: Urad Republike Slovenije za intelektualno lastnino, 1999. 56 str.
6. BSA: Software Piracy Studies. International Planning Research Corporation. [URL:<http://www.iprnet.com/associations/piracy.htm>], julij 2001.
7. Examples of Broadcast Piracy in Europe. World Trade Organization. [URL:http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm6_e.htm], januar 2002.
8. Fighting Piracy. IFPI – International Federation of the Phonographic Industry. [URL:<http://www.ifpi.org/>], marec – december 2001.
9. Gradivo za novinarje. Zavod za uveljavljanje pravic izvajalcev in proizvajalcev fonogramov Slovenije. [URL: <http://www.ipf-si.org>], oktober 2001.
10. IFPI Music Piracy Report 2001. IFPI – International Federation of the Phonographic Industry. [URL:<http://www.ifpi.org/>], december 2001, 12 str.
11. Intellectual Property: Protection and Enforcement. World Trade Organization. [URL:http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm6_e.htm], januar 2002.
12. IPF.SI. Zavod za uveljavljanje pravic izvajalcev in proizvajalcev fonogramov Slovenije. [URL: <http://www.ipf-si.org>], oktober 2001.
13. Kaj je piratstvo. Antipiratsko združenje Slovenije. [URL: <http://www.apz-zdruzenje.si>], marec-maj 2001.
14. Kdo smo. Antipiratsko združenje Slovenije. [URL: <http://www.apz-zdruzenje.si>], marec-maj 2001.
15. Kladošek Roman, generalni tržni inšpektor, intervju, Tržni Inšpektorat Republike Slovenije, Parmova 33, Ljubljana, 1.10.2001.
16. Koren Rok, direktor Business Software Alliance Slovenija, intervju, BSA Slovenija Komenskega 12, Ljubljana, 11.10.2001.

17. Kumar Simona, višja svetovalka na Carinski upravi Republike Slovenije, Generalni carinski urad, intervju, Generalni carinski urad Republike Slovenije, Šmartinska 55, Ljubljana, 27.11.2001.
18. Letno poročilo Tržnega inšpektorata Republike Slovenije v letu 2000. Ljubljana: Tržni Inšpektorat Republike Slovenije, 60 str.
19. Mednarodne ustanove. Urad Republike Slovenije za intelektualno lastnino. [URL:<http://www.sipo.mzt.si/GlavaS.htm>], maj 2001.
20. Moralnost piratstva. Antipiratsko združenje Slovenije. [URL: <http://www.apz-zdruzenje.si>], marec-maj 2001.
21. Piano Andrej, svetovalec vlade in stalni predstavnik pri WIPO, intervju, Urad Republike Slovenije za intelektualno lastnino, Kotnikova 6, Ljubljana, 18.10.2001,
22. Piratstvo. Business Software Alliance. [URL: <http://www.bsa.si/piratstvo.php>], marec 2001.
23. Poročilo o opravljenih pregledih in sprejetih ukrepih Tržnega inšpektorata Republike Slovenije pri nadzoru spoštovanja avtorskih pravic na računalniškem področju. Ljubljana: Tržni Inšpektorat Republike Slovenije, 2001. 3 str.
24. Potek postopka kolektivnega uveljavljanja pravic in delitve nadomestil. Zavod za uveljavljanje pravic izvajalcev in proizvajalcev fonogramov Slovenije. [URL: <http://www.ipf-si.org>], oktober 2001.
25. Pravilnik o javni priobčitvi glasbenih del SAZAS [Uradni list RS št. 29/98].
26. Predstavitev avtorske in sorodnih pravic. Zavod za uveljavljanje pravic izvajalcev in proizvajalcev fonogramov Slovenije. [URL: <http://www.ipf-si.org>], oktober 2001.
27. Prijava pirata. Antipiratsko združenje Slovenije. [URL: <http://www.apz-zdruzenje.si>], marec-maj 2001.
28. Računalniško piratstvo. Business Software Alliance.[URL: <http://www.bsa.si/piratstvo.php>], marec 2001.
29. Recording Industry in the Media. IFPI – International Federation of the Phonographic Industry. [URL:<http://www.ifpi.org/>], marec – december 2001.
30. Seznam veljavne zakonodaje. Urad Republike Slovenije za intelektualno lastnino. [URL:<http://www.sipo.mzt.si/GlavaS.htm>], maj 2001.
31. Sixth Annual BSAGlobal Piracy Study. Business Software Alliance. [URL:<http://www.bsa.org/resources/2001-05-21.55.pdf>], maj 2001, 9 str.
32. Sket Ivanka: Angleško-slovenski in slovensko-angleški terminološki slovar kriminologije in kazenskopravnih znanosti =English-Slovenian and Slovenian-English dictionary of criminology and criminal justice. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1997. 280 str.
33. Splošni podatki o uradu. Urad Republike Slovenije za intelektualno lastnino. [URL:<http://www.sipo.mzt.si/GlavaS.htm>], maj 2001.
34. The Contribution of the Packaged Software Industry to the European Economies. Western Europe: Price Waterhouse, May 1998, 48 str.

35. The ELSPA Crime Unit And What We Do. European Leisure Software Publishers Association Ltd. [URL:<http://www.elspa.com>], maj 2001.
36. The Impact of the Software Sector on the Economies of Eastern Europe. Datamonitor. [URL:<http://www.datamonitor.com>], oktober 2001, 63 str.
37. Trademark and Product Piracy. Lloyd GMBH. [URL:<http://www.lloyd-detective.com/uk/index.htm>], maj 2001.
38. What is Copyryght. IFPI – International Federation of the Phonographic Industry. [URL:<http://www.ifpi.org/>], marec – december 2001.
39. What Is Piracy. IFPI – International Federation of the Phonographic Industry. [URL:<http://www.ifpi.org/>], marec – december 2001.
40. Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (Uradni list RS, št. 21/95).
41. Zakon o carinskih ukrepih pri kršitvah pravic intelektualne lastnine (Uradni list RS št. 30/01).
42. Zakon o industrijski lastnini (Uradni list RS, št. 13/92)
43. Zakonodaja. Business Software Alliance. [URL: <http://www.bsa.si/piratstvo.php>], marec 2001.
44. Zupančič Andrej, Avtorska agencija Republike Slovenije, [anzup@siol.net], elektronska pošta, 27.8.2001.

Slovarček slovenskih prevodov tujih izrazov

an anecryption – zakodiranje

assignors – dajalec pravice

bulletin board system – elektronska oglasna deska

cheap to copy – poceni reprodukcija

comissioned persons – pooblašcene osebe

difficulty of detection and proof – težava pri odkrivanju in dokazovanju

easy to copy – preprosta reprodukcija

glass master – pozitivni odlitek

government officials – vladne službe

ignorant - neveden

invisible ink – nevidno črnilo

laser marking technologies – laserski način označevanja

legitimate users – zakoniti uporabniki

licensors – dajalci licenc

non – deterrent laws – premalo zastrašujoči zakoni

original equipment manufacturer – pooblašceni proizvajalec opreme

politically influential – politično vpliven

right – owners – imetniki pravic

software fingerprints – softverski odtisi

unsatisfied market demands – nezadovoljene potrebe trga

wealth and job creation – ustvarjanje služb in standarda

PRILOGE

1. PRILOGA:

Vprašalnik 1

1. V kolikšni meri velja Slovenija za državo, kjer so s piratstvom in ponarejanjem kršene avtorske pravice in pravice intelektualne lastnine? Zakaj?
2. Katere so pojavne oblike omenjenih kršitev v Sloveniji?
3. Koliko in kako so po vašem mnenju ponudniki in porabniki izdelkov seznanjeni z zakonodajo?
4. Kdo je povprečen pirat v Sloveniji in kakšne prodajne poti uporablja?
5. Proti kateri obliki kršitev se uporablja najmanj in najbolj učinkovita oblika preprečevanja in katera je to?
6. V kakšnem številu primerov se popolnoma odvrne kršitelja od nezakonite dejavnosti? So primeri, ko se vračajo na delo?
7. Kdaj se odločite za ukrepe proti kršilcem oz. ali so preganjani le tisti ki povzročajo večjo škodo?
8. Katero težavo pri preprečevanju ponarejanja in piratstva bi lahko izpostavili?
9. Kakšna so pričakovanja glede stopnje ponarejanja in piratstva v prihodnosti?

Vprašalnik 2

1. V kolikšni meri velja Slovenija za državo, kjer so s piratstvom in ponarejanjem kršene avtorske pravice in pravice intelektualne lastnine? Zakaj?
2. Je ponarejanje in piratiziranje v Sloveniji prisotno v tako veliki meri, da povzroča večjo ekonomsko škodo?
3. Katere so pojavne oblike omenjenih kršitev v Sloveniji?
4. Koliko in kako so po vašem mnenju ponudniki in porabniki izdelkov seznanjeni z zakonodajo?
5. Kdo ponareja, piratizira v Sloveniji in kakšne prodajne poti uporablja?
6. Katere oblike kršitev in v kolikšni meri preprečuje vaša organizacija?
7. Proti kateri obliki kršitev se uporablja najmanj in najbolj učinkovita oblika preprečevanja ponarejanja in piratstva?
8. Katero težavo pri preprečevanju ponarejanja in piratstva bi lahko izpostavili?
9. Kakšna so pričakovanja glede stopnje ponarejanja in piratstva v prihodnosti?

2. PRILOGA:

Transkripcije posnetkov pogovorov

1. TRANSKRIPCIJA POSNETKA POGOVORA:

Pogovor s Kladošek Romanom, generalnim tržnim inšpektorjem, Tržni Inšpektorat Republike Slovenije, Parmova 33, Ljubljana, 1.10.2001, 14:00 – 15:15

R.K.: »Torej skušam odgovoriti na to vprašanje ali velja Slovenija za državo, kjer so s piratstvom in ponarejanjem kršene avtorske pravice in pravice intelektualne lastnine?«

N.P.: »Zdaj ne vem kako vam je boljše, da vam jaz berem vprašanja ali?«

R.K.: »Meni je vseeno ... No ampak recimo, da sem že jaz zdaj, pa boste vi potem ... Torej, če velja prav gotovo, en del blaga v Sloveniji so ponaredki ampak glede na naše izkušnje, glede na število prijav, pritožb je ta del relativno majhen, tako, da se mi zdi da to ni značilnost našega trga, torej, da bi se na našem trgu pojavljali ponaredki. Tako bi recimo, da lahko jaz dal neko oceno. Zakaj? Zato, ker pač teh primerov je mogoče v zadnjih letih bilo deset, kar je relativno malo.«

N.P.: »Sem mislila, da jih je veliko več?«

R.K.: »Lahko jih je več, vendar pa niso bili odkriti ... Torej tudi to je možno. No, pa če skušam odgovoriti recimo, ko govoriva o piratstvu pa ponarejanju avtorskih pravic, pa pravic intelektualne lastnine imam tukaj podatke za neurejenost avtorskih razmerij pri računalniških programih ... No in inšpektorji so v lanskem letu pregledali petsto šestintrideset računalnikov in izmed vseh računalnikov .. in na teh računalnikih je bilo tisoč osemsto sedeminpetdeset računalniških programov in štiriinsedemdeset odstotkov teh je bilo v skladu z avtorsko ... Torej v skladu s pogodbo med izvajal Oziroma lastnikom avtorske pravice in pa potem uporabnikom, tako da petindvajset procentov je bilo programov kjer pač niso mogli predložiti ustreznih razmerij, da imajo to licenco, pač s strani pooblaščenega distributerja. Ta odstotek se počasi, vendar zanesljivo izboljšuje, tako da mislim to ni tak odstotek da«

N.P.: »Ne bi mogli da reči recimo ...«

R.K. : »Ja še posebno ker so odstotki podobni tudi v drugih državah.«

N.P. : »Ne bi mogli reči, da je stopnja recimo tako konstantna ali pa da se zmanjšuje?«

R.K.: »Ne, približno vsako leto enak odstotek ugotovimo Ampak še zmeraj četrtna na črno, petinsedemdeset legalno je glede na sam predmet ... Ker tukaj gre za program, ki se ga da hitro prenesti, hitro ukrasti, hitro presneti ... Tako da je to relat ... Kar ugodno, kar ugodno razmerje med legalnimi in nelegalnimi. Tako da bi saj po naših izkušnjah bi težko rekel, da zdaj pa Slovenija država piratskega blaga ali pa »fake – ov«.«

N.P. : »Katere so pa te pojavne oblike kršitev v Sloveniji, recimo ali gre za računalništvo ali na področju televizijskega, radijskega piratstva ? Katere ste vi zasledili, da bi jih lahko malo bolj opredelili?«

R.K.: »Dobro, poglejte mi smo recimo v lanskem letu opravili štirideset pregledov razno raznih diskotek, torej tam kjer se vrti glasba in kjer so, ... Kjer bi morali pač te lastniki diskotek imeti urejene avtorske pravice z nosilci pač avtorskih pravic teh fonogramov in v enaintridesetih primerih smo ugotovili, da oni nimajo teh pogodb urejenih ... Teh pogodbenih razmerij, to se pravi izkoriščajo neko ... Neko avtorsko pravico nekoga v svoje, za svoje dobičkonosne namene. No, tukaj je zanimiv podatek ta, da smo pri teh recimo pregledih ugotovili štiristo šest presnetih kaset, torej prejšnje leto je bilo tega več, zdaj v zadnjem času je tega manj ugotavljamo, čeprav je pa seveda takih presnetih fonogramov na CD -jih vsepovsod dovolj ... To se zdaj že z interneta dol pobira in skratka to področje je ...«

N.P. : »To je ta Napster ... Ki je bil v medijih omenjan? «

R.K.: »To je to, to poznate in tega je povsod. To zdaj mladina sproti snema, » peče « tiste CD -je in poznate to verjetno ... No potem ste notri. No, to je ena takih pojavnih oblik, potem druga pojavna oblika so bile recimo svoje čase audio kasete, ko je šlo za presnemavanja, ampak to je čas že povozil ... Da tega ni več toliko.«

N.P.: »A to ko je bilo po teh raznih » štantih « ... Kompilacije?

R.K.: »Tega ni več, so pa zdaj te CD -ji, pa CD - romi pa tko naprej, tega je pa zdaj več ne. No in pa tretja oblika ali pa četrta je pa tale, ki jo imava pred sabo, ko gre pravzaprav za prodajo izdelkov ali izdelkov kot v tem primeru Dolce Gabbana, ko je izdelek, ki to ni bil imel to blagovno znamko, to se pravi je imel blagovno znamko neke znane uveljavljene firme ali pa, da gre za izdelek, ki je zelo podoben nekemu izdelku sloveče blagovne znamke.«

N.P.: »Se pravi ne gre za samo čisto identične izdelke?«

R.K.: »V tem primeru sandalov ta ni imel oznake gori, da je Yellow Cab pa vendar je bil tako podoben, da smo šteli, da gre za ponaredek ali pa posnemanje ... Tako da ...«

N.P.: »To bi bilo z oblik kršitev zakonodaje vse ali? «

R.K.: »V glavnem bi se kar pri tem ustavil ... Tule smo imeli en primer Fishbone, kjer je pač, so neki uvozniki uvažali.«

N.P. : »Kaj pa recimo po primerih ali je več primerov totalnih posnetkov izdelkov tako recimo, da kupec, ki ni preveč »izobražen« ali pa na tem področju »izobražen« v narekovajih ne ... Ne pozna izdelka, ki je originalen, bi ga lahko zamenjal za originalnega. Je več primerov ko so izdelki čisti posnetki teh izdelkov z blagovno znamko z vsem ali mogoče samo izgled izdelka pa niti ... Lahko povprečen kupec loči?«

R.K.: »Ja, nekaj let nazaj smo imeli primer ponaredkov sončnih očal Ray Ban. To so bili tako dobri ponaredki, da so tudi, je tudi predstavnik proizvajalcev težko ločil ponaredke od originalov in to seveda ni bilo možno, da bi običajen kupec to lahko sam odkril, ker enostavno to ne ve. Še celo prodajalec ali pa njegovi predstavniki, ki bi morali svoje izdelke poznati so težko ločili, zato so potem kasneje ravno pri Ray Ban – u dal eno tako posebno obešanko takole vmes med ... S tem so hoteli preprečiti prodajo ponaredkov brez te markice. Tako, da na trgu se pojavljajo lahko tudi zelo verni posnetki uveljavljene blagovne znamke ... V tem primeru tekstil imam en primer ... New Yorker, Fishbone je bil pač prodajan iz Turčije, en uvoz iz Turčije, in seveda iz Turčije pač ni možno Fishbone – a uvažati, ker se uvažata lahko le preko pooblaščenih distributerjev, ki pa ne kupujejo in prodajajo blaga iz Turčije. No in tukaj je bil nekdo celo kaznovan, zato ker smo ga prijavili sodniku za prekrške, res da ni dobil veliko ... Sto petdeset tisoč kazni, to je bolj podpiranje kot pa kaj drugega ...«

N.P.: »Koliko in predvsem kako so v bistvu ponudniki in porabniki seznanjeni zakonodajo? Recimo tako ... Povprečen kupec pri nas, se zaveda, da kupuje ponaredek, ve da je to narobe, koliko je to narobe, pa tudi ponudniki recimo, ali so primeri ko prodajalec ne ve, da prodaja izdelke, ki pa niso ravno originalni?«

R.K.: »Kupec, kupec bi že mogel... Jaz mislim, da porabniki že vedo, da so upravičeni kupovati originale, jaz mislim, da oni to že vedo, seveda pa težko ločijo in ...

Original od ponaredka, medtem ko pa takole ko vidim v posameznih spisih se pa takole prodajalci zagovarjajo, da pač niso vedeli, da prodajajo ponaredek ... Pa si niso mogli misliti, da recimo se Fishbone prodaja lahko le preko firme New Yorker ne pa kar tako ... Se pa izgovarjajo nepoznavanje predpisov, oziroma nepoznavanje dejanskega stanja .. ne toliko na predpise. V glavnem se mi pa zdi, da so kar seznanjeni, da ponaredki so prepovedani in vsako ponarejanje tudi in predstavljanje nekega izdelka za nek original prav tako ... Tako, da mislim da tukaj ni potrebno ali pa se ne da reči, da ni poznavanja predpisov.«

N.P.: »Kdo je povprečen pirat v Sloveniji, in kakšne prodajne poti uporablja, ponarejevalec?«

R.K.: » Jaz mislim, da ...«

N.P.: »Kakšen način uporablja pri trženju, recimo ali so to te ali je to Salamonov oglasnik ali?«

R.K.: »Pirati so v glavnem tisti, ki nekaj proizvedejo, ki nekaj ponaredijo ... Verjetno so ti proizvodi pri nas v glavnem bolj uvoženi, da se ponarejajo zunaj, v tujini in se to potem pri nas bolj distribuira. Po moje tudi zato, ker je trg premajhen, da bi se splačalo, da domači proizvajalec za domač trg ... Bi ponarejal ali pa da bi potem ponaredil in izvozil v tujino ... Teh primerov mislim ni veliko ali pa ne vem, če sploh so. Zdaj ravno obratno, da se v tujini ponareja in jih potem naši uvozniki taki in drugačni uvažajo in potem tukaj prodajajo. Veliko tega blaga gre po tudi po Salamonovih oglasnikih, čeprav tam tudi nadziramo Salamonove oglasnike in njihovo prodajo ... Veliko pa tudi preko takih boljših sejmov, pa prodaje od vrat do vrat tudi lahko rečemo, čeprav podatkov, ocene o tem pa nimamo, ker je nemogoče tovrstno prodajo zavrt. Ampak veliko tega blaga gre iz rok v roke direktno, na teh boljših sejmih neposredno med prodajalcem oziroma lahko rečemo, potem ne gre več samo za prodajo teh ponaredkov, ampak tudi za trgovino na črno. Tudi ta, ki to prodaja ni zakonit trgovec, ki bi se zakonito ukvarjal s to dejavnostjo, da bi bil registriran kot s.p. ali pa kot družba ali da bi izpolnjeval pogoje za opravljanje trgovinske dejavnosti, pa potem plačal davek od tistega.«

N.P.: »Se pravi posamezniki, ki se pač samo s tem ukvarjajo, nimajo pa registrirane dejavnosti, da bi za njo še to počeli ... Prekupčevalci torej?«

R.K.: »Da šušmarji ali pa ... Prekupčevalci.«

N.P.: »Proti kateri obliki kršitev se uporablja najmanj in najbolj učinkovita oblika preprečevanja in katera je to po vašem mnenju?«

R.K.: »Inšpektor mora potem s pomočjo nosilca neke avtorske pravice ali pa industrijske ... Ali upravičenja z naslova industrijske lastnine pač dokazati da gre za ponaredek. Inšpektor mora dokazat nasprotni stranki, da je prodal ali pa da prodaja ponaredek ali pa da je proizvedel ponaredek. Seveda mora imeti za to ustrezne dokaze, ki jih pa lahko dobi samo od tistega, ki pač pozna svoj proizvod ali pa od njegovega pooblaščenca. No in seveda kadar dokažemo, ali pa uspemo dokazati je zelo koristna oblika, da o tem tudi obvestimo potrošnike in to v takih primerih tudi naredimo ... Torej, da časopis, preko novinarskega teksta ali pa članka opozorimo potrošnike, da pač na trgu pojavlja to pa to in da to ni koristno.«

N.P.: »Da naj bodo pozorni na te izdelke?«

R.K.: »Da to ni koristno... To se mi zdi najbolj učinkovito.«

N.P.: »Kdaj se odločite za ukrepe proti kršilcem? Samo v primeru večjih škod ali?«

R.K.: »Na vse primere reagiramo, vse primere vzamemo v pretres, v obdelavo, zato ker ne vemo koliko je zadaj tega, ker ponavadi tudi če je zadeva majhna, lahko potem postane širša tako da vsak primer obravnavamo samo če ima dovolj podatkov, da se da iz njih potem to razbrati.«

N.P.: »Torej samo če obstaja dokaz, da to obstaja. Ali se z določenim ukrepom popolnoma odvrne kršilca ... Recimo enega pirata ali pa ponarejevalca od nezakonite dejavnosti ali so primeri, ko se vrnejo k svoji dejavnosti pa se spet srečate z njimi?«

R.K.: »Mislim, da smo imeli pred časom kar nekaj takih izkušenj, da so se potem ti, ki so ponarejali audio kasete pa video kasete, torej ki so jih potem presnemavali ... Da so se vračali. Medtem ko pa nekdo ki je pač uvoznik za izdelek je bilo potem to pač ugotovljeno ... Tiste znamke potem ni več uvažal. Tisti domači ponarejevalci, ki so imeli že aparature so imeli pač nek ustaljen način delovanja in tudi že neko mrežo, so potem tudi nadaljevali. Tako imamo ene dva primera taka se spomnim.«

N.P.: »Se vračajo k temu kar najbolj poznajo?«

R.K.: »Ja seveda, zamenjajo potem samo obliko ... Obliko zamenjajo, vse bolj pritajijo, spremenijo svoj način delovanja.«

N.P. : »Se pravi, da imajo že tako povezave z ljudmi ki to počnejo, to so stalne poti, ki težko prekinejo ... Pa še zaslužek je tisti ki jih najbolj muči seveda. Katero težavo preprečevanja ponarejanja bi lahko tako izpostavil ... Recimo, da bi bila najbolj pereča?«

R.K.: »Ja, ravno to ne, da je treba pač dokazati ... Dokazati ponaredek. To se mi zdi najtežje, ker pač inšpektor more z zbiranjem dokazov ugotoviti, da je ponaredek. To, sicer pa ...«

N.P.: »Kaj pa recimo stroški, ki so s tem povezani ali so ti kdaj tudi ovira?«

R.K.: »Stroškov mi pravzaprav nimamo, ker je v interesu tistega, ki prijavo da, da se ta zadeva razišče, da se preneha s tovrstnim preprodajanjem njihovih ponaredkov, tako da so nasprotne stranke zainteresirane in tukaj nam je olajšano delovanje ... Če pa seveda ni tožnika pa zelo težko to inšpektor ugotovi ali pa praktično ne more ... Spomnim se primera nekaj let nazaj smo imeli na tej mizi originale pa ponaredke enih kavbojk Wrangler ... No šlo je pa za v bistvu proizvod, ki ga je delala tovarna v Skopju in sicer ... oni so imeli ekskluzivno pogodbo z Levis – om oziroma s to tovarno Wrangler. Potem pa je med njimi prišlo do prekinitve te pogodbe, ampak oni so še vedno imeli isto tehnologijo ... skratka ali je to sedaj. Na prvi pogled sploh ni bilo možno ločiti, ker to so bile pravzaprav njihove kavbojke, še prejšnji mesec so bile to uredi, zdaj pa niso bile več uredi, ker niso imeli vmes več pogodbe.«

N.P.: »Ker niso več podaljšali?«

R.K.: »Ja, ker niso več podaljšali ... Tako da v takem primeru ne moremo reči ... Dobro ... Konec koncev je ponaredek .. Je formalno je ponaredek, dejansko pa ni. To je bilo zanimivo ... No zadeva je bila toliko lažja ker je bil proizvajalec zunaj Slovenije pa smo tukaj blagovni tok potem samo ustavili, pa tega ni bilo več.«

N.P.: » Kaj pa recimo tako ... Tehnologija, to da se ti ki ponarejajo pa piratizirajo tudi čimbolj izpopolnjujejo, da so v koraku s časom?«

R.K. : »Problem je ... Problem je zdaj, to ugotavljamo pri distribuciji. Distribucija je ... Poteka na en tak dokaj prtajen ali pa tak skrit način. Inšpekcija se mora predstaviti kot kupec, drugače sploh ne more do blaga priti, pa še potem, ko se predstavi kot kupec, dobi en ali pa dva kosa blaga, kar je za ugotovitev obsega te prodaje zelo malo ali pa zagotovitev preprečitve distribucije tega blaga na trgu premalo.«

N.P.: »Kaj pa recimo sam postopek ... ne vem. Vi morate verjetno tudi oceniti kakšno škodo naredi ta oseba recimo ... v kolikšni meri se ukvarja s to dejavnostjo, kolikšen je bil zaslužek ... To dokazovanje, ki ste rekli je težje? «

R.K.: »Definicija nelojalne konkurence je v tem, da v kdor nasprotju z dobrimi poslovnimi običaji povzroči ali utegne povzročiti škodo drugim udeležencem na trgu. Tukaj bi sicer moral dokazati, da je ta pa ta prodal toliko manj, ker je njegov konkurent prodajal njegove ponaredke, ampak takih dokazov nam stranke niso še nikoli dale.«

N.P.: »Verjetno je težko opredeliti zakaj je nekdo manj prodal, so še drugi dejavniki ki so lahko ... In težko dokažeš da?«

R.K.: »Malo morje in na tako majhnem trgu bi težko sedaj rekli, zdaj zaradi tistih tukaj je zaradi tega Yellow Cab-a prodajal neke sandale na tržnici, zdaj pa je pa ta družba prodala manj te svoje blagovne znamke. Res pa je, da nam ni treba dokazovati ravno po številkah ... Tam piše samo če je nastala škoda ali pa utegne nastati. Utegne nastati, pa bi mogoče, če se najde kakšen dokaz, da je počel dalj časa, da je imel toliko in toliko tega blaga ... Čisto seveda točno se pa seveda ne da.. Bi pa to moralo biti to dokazovanje stvar stranke, ki je za to zainteresirana prvenstveno, je pa tudi država ali pa inšpekcija , ki s tem, ko prepreči ne samo da zagotovi tistemu nosilcu avtorske te pravice ne samo da izkorišča to pravico ampak tudi prepreči drugim potrošnikom, da kupujejo blago, ki ni originalno. Ta drugi moment je za državo ali pa tržno inšpekcijo prvenstven.«

N.P.: »Kakšna so pričakovanja glede piratstva, ponarejanja v prihodnosti ? Kaj se v bistvu pričakuje, da bo to padlo, da se bo probalo čimbolj omejiti da ne vem, da zaradi razvoja tehnologije več ljudi s tem ukvarja, da se to širi, da ... Kaj v bistvu pričakujete?«

N.P.: »Da se s tem čim več ljudi ukvarja, ker pride lažje do določene tehnologije, do teh medijev optičnih, ki so precej poceni?«

R.K.: »No recimo ve se, ampak to zdaj bolj ponavljam kot da bi rekel da iz svojih izkušenj govorim ... Da pač Daljni Vzhod s Kitajsko recimo da Tajvan, pa da so to dežele pač, kjer zelo radi kopirajo izdelke pa jih potem naprej prodajajo. Ti izdelki so sicer že nekateri dobre kakovosti večinoma pa odstopajo od dobre kakovosti, ki jo imajo originalni izdelki. Ve pa se tudi, da bo slej kot prej zelo kmalu Kitjska prodajala zelo kakovostno blago, ker v to gredo torej ... Tam je zdaj veliko takih majhnih proizvajalcev, ki pravzaprav v nekih nemogočih razmerah nekaj proizvajajo, znajo v bistvu že vse narediti. Ko se bodo oni toliko vklopili, da bodo izpopolnili svojo tehnologijo bo tudi kakovost njihovih izdelkov bistveno večja ... In to je za

pričakovati, da bo ta razlika med originali po kakovosti in ponaredki po moje v prihodnosti vedno manjša. Bo pa sigurno tega več, precej na tržišču.«

N.P.: »To velja tudi za naše tržišče ali na splošno v svetu?«

R.K.: »Ja, del tega ... Teh trgovskih tokov seveda pade ali pa nekako zaobseže tudi Slovenijo, ne prav veliko, ker smo majhen trg, ampak sigurno pa to blago prispe čez naše meje in se tukaj nahaja.«

N.P.: »Je trend lahko pri nas lahko občutiti?«

R.K.: »Ja, jaz mislim, da bo blago še kar prihajalo pač ponarejeno, vendar pa se bo kakovost ponaredkov izboljševala. Tako, da bo ta razlika med originalom in ponaredkom manjša. Tako nekako jaz ocenjujem, da se bo zgodilo.«

2. TRANSKRIPCIJA POSNETKA POGOVORA:

Pogovor s Koren Rokom, direktorjem Business Software Alliance Slovenija, BSA Slovenija, Komenskega 12, Ljubljana, 11.10.2001, 12:20 – 13:15

N.P.: »Ali velja Slovenija za državo, kjer so s piratstvom in ponarejanjem kršene avtorske pravice in pravice industrijske lastnine in zakaj? Kakšno je vaše mnenje, kakšne so vaše izkušnje?«

R.K.: »Torej, če greva čisto na začetek seveda velja zato, ker je z zakonom določeno, da se ne sme kršiti avtorske pravice in tudi ne drugih pravic intelektualne lastnine oziroma industrijske, če sestaviva industrijsko in avtorsko v intelektualno ... Bilo je piratstvo tudi zelo razširjeno v Sloveniji pred časom, še posebej na področju računalništva. To pa predvsem zaradi tega, ker je bilo v začetku osemdesetih najbolj normalno, da si kupil računalnik skupaj z vsem piratskim softverom, ki je bil trenutno na trgu ... Tudi normalno je bilo, da si od katerihkoli prijateljev ali pa znancev tisto, kar so oni imeli in nihče ni razmišljal, da se to ne bi smelo delati. Recimo v osemdesetih, se sploh nihče ni zavedal, da je piratstvo nekaj narobe. Takrat se še ni reklo temu piratstvo, ker je bila stvar normalna, ampak da je to nekaj, kar se ne bi smelo delati. Tudi na drugih področjih se mi zdi ... Recimo glasbene kasete so se normalno prodajale tudi na stojnicah se tudi nikomur no zdelo nič narobe, tako da v tistem času mogoče tudi zaradi tega, ker je zakon predpisoval ... Zakon o avtorski pravici, da se preganja kršitve samo na podlagi predloga avtorja oziroma imetnika materialnih ali pa moralnih pravic. Tudi zaradi tega je bilo toliko razširjeno, ker država ni po uradni dolžnosti preganjala ... Sedaj od kar je pa novi zakon od petindevetdesetega, je pa ... In nov kazenski zakon je pa to pregon po uradni dolžnosti, zaradi tega je sedaj vključena policija, po avtorskem zakonu pa tržni inšpektor in zaradi tega se je po mojem mnenju ta stopnja piratstva zelo zmanjšuje v tem obdobju.«

N.P.: »Potem ne bi mogli reči, da ima Slovenija sloves piratske države?«

R.K.: »Mislim, da ne več ... Če pogledam blagovne znamke ni grozno razširjeno ponarejanje v Sloveniji, sicer pride kakšno piratsko blago v Slovenijo, ampak imam občutek, da ga je zelo malo proizvedenega v Sloveniji ... Tudi če gledava kje, tako na prvi pogled bi lahko rekli, da je največ pri tekstilu teh kršitev nekih blagovnih znamk, ker je dosti enostavno sešiti. Če gledava v tistih državah, kjer se ponaredki izdelujejo dostikrat ista tovarna v dopoldanski izmeni dela originale, v popoldanski pa ponaredke.«

N.P.: »To se pravi, da imajo dejavnost, ki je zakonita pa še nezakonito ... Ker se na to spoznajo?«

R.K.: »Ven gre isti proizvod samo nalepke ali pa našitki se dodajo ...«

N.P.: »Se pravi, da je več takih primerov, ko imajo zakonito dejavnost, recimo svojo tekstilno, ki ji popoldne sledi nezakonita dejavnost? Katere pa so pojavne oblike kršitev v Sloveniji, ki jih bi lahko izpostavil?«

R.K.: »Če greva po vrsti bom začel kar pri računalništvu, ki ga najbolj poznam. Največjo gospodarsko škodo povzroča tako imenovano mehko piratstvo (softlifting). To pomeni, da imajo v podjetjih kupljeno eno licenco, dve, tri, nobene, programe pa imajo nameščene na vseh računalnikih. Običajno je tako, vsaj večina proizvajalcev daje licenco za posamezen računalnik, to pomeni koliko računalnikov imaš, ... Na kolikor računalnikih imaš nameščene programe toliko licenc potrebuješ. Velikokrat dajejo neke recimo skupinske licence, da na enem papirju dobiš dovoljenje za uporabo na večjem številu računalnikov, potem nimaš toliko škatel kot računalnikov, ampak imaš kupljeno samo eno škatlo pa s pogodbo dobiš pravico inštalacije. Ta je zelo razširjena, jaz bi rekel, da po lastnem občutku je vsaj devetdeset ali pa celo več kot devetdeset procentov vseh podjetij takih, ki imajo nekaj nelegalnega. Zato so različni razlogi, lahko da imajo nelegalno od prej pa so pozabili brisati, čeprav ne potrebujejo več, možno, da jim zaposleni prinesejo za lastno uporabo ali pa da si olajšajo delo ali pa firma ali pa uprava tega niti ne ve. Velika večina je pa tudi takih, ki še ni čisto došla, da se more legalizirati do konca. Naslednja oblika je, ki je zmeraj manj razširjena, sploh pri večjih firmah ali pa večjih mestih je, da so prodajalci računalnikov ob prodaji na računalnik namestili tiste programe, ki jih je uporabnik hotel imeti, to je predvsem operacijski sistem, ki ga je nujno rabil pa tudi še vse ostalo. Od naših kolikor je BSA delala testne nakupe na tem področju pa razne preiskave, smo ugotovili, da je v že Ljubljani zelo težko dobiti vsaj od neke firme, ki ima prodajalno. Verjetno tisti, ki se v garaži lahko ukvarjajo s sestavljanjem računalnikov še gre, ampak tiste prodaje je bistveno manj. Tudi v Mariboru je kar težko, čeprav je tam malo slabša socialna situacija pa je zato verjetno več piratstva. V manjših krajih je pa še kar razširjeno. Tretja oblika, ki je zelo razširjena je pa prodaja piratskih CD -jev. Trenutno so CD -ji tisti ki se prodajajo, kaset ni več. Mi računamo, da smo to uspeli že precej zmanjšati, smo imeli dve veliki akciji po dvajset, trideset hišnih preiskav v eni noči, tako da so se pirati malo poskrili, ne oglašujejo več tako zelo javno kot so včasih. Mislim pa, da ta oblika ni imela največjega ekonomskega učinka, zaradi tega ker po mojem mnenju je večina kupcev to kupovala za neko uporabo doma za ... Če bi moral

kupiti, se nebi odločili za nakup programa, ker so pa ga dobili brezplačno so ga pa kupili.«

N.P.: »Se pravi ne bi kupili originalnega izdelka?«

R.K.: »Če ne bi bilo piratov se ne bi prodajalo, ker se ne bi odločili za tako drag nakup. Če je dobiš recimo za tisoč dvesto tolarjev Office, zakaj ga pa ne bi imel. Drugače bi pa za doma lahko napisal spise, pisma ali kar imaš, z Word Pad – om, ki ga dobite zraven operacijskega sistema ali pa s katerimkoli softverom, ki se ga da dobiti. Če je brezplačno potem ... Če greva naprej, tukaj pri računalništvu so še po novem ... Internetno piratstvo, ki se povezuje precej s prodajo ... se internet uporablja za oglaševanje v manjši meri je pa tako, da lahko naložiš programe kar iz interneta. To je nekako aktualno samo za tiste, ki imajo poceni dostop, ker drugače je predrago. Te oblike nalaganja ni veliko, oglaševanja je pa dosti po internetu.«

N.P.: »Se pravi način komunikacije, ki je najbolj poceni?«

R.K.: »Čeprav za Oglasnik se nič ne plača, verjetno so ugotovili, da jih po Oglasniku še najlažje najdemo, pa so tam precej nehali. So še po Oglasniku oglasi tukaj pa tam, čeprav ne več tako očitno kot včasih, ko je bilo jasno, da gre za pirata. Sedaj pa poceni menjajo, prodajaj igrice, ko pa pokličeš, pa izveš, da gre za piratske. Najmanj razširjena oblika v Sloveniji, drugače pa v razvitih državah verjetno najbolj nevarna je pa ponarejanje. Pri ponarejanju gre tako za kršitev vseh blagovnih znamk kot tudi za kršitev avtorske pravice, ker je tam pa ponarejevalci naredijo izdelek, ki je zelo podoben originalu in kupci v bistvu niti ne vedo, da so kupili ponaredek. V Sloveniji to toliko razširjeno, ker imamo te najbolj prodajne programe v slovenski verziji, torej v slovenščini in so stroški za ponarejevalce, da bi naredili priročnik v slovenščini, glede na majhnost trga preveliki, tako da v Sloveniji tega nekako ne vidimo. «

N.P.: »Ni neke množične proizvodnje ... Recimo tovarne?«

R.K.: »Do pravih ponaredek v Sloveniji pridemo zelo redko, skoraj ne vidimo. Če greva potem naprej na glasbeno industrijo, od kar so nehali po stojnicah na veliko prodajati posnete kasete pa do prihoda MP3 – ja ni bilo zelo velike škode. Od kar so pa MP3 so začeli prodajati na veliko CD- je z MP3. Tako, da na tem področju zdaj mislim, da je kar velika izguba s piratstvom. Pridejo tudi ponarejeni CD – ji v Slovenijo, ker tisti pa nimajo nobene veze z državo in delajo zunaj dosti dobre ponaredke. V Beogradu izgledajo ponaredki čisto solidno, stanejo pa pet mark.«

N.P.: »To se oglašuje kar normalno, običajno?«

R.K.: »To so normalne trgovine. Tuji CD – ji so trikrat cenejši kot domači, ker domači ... Domače malo manj ponarejajo. Tiste prodajajo kot originale, čeprav je tudi cena tistih originalov bistveno nižja kot kjer drugje po Evropi. Tam je po petnajst mark, petnajst mark je že zelo nizka cena za originalen CD, glede na stroške, ko jih imajo s tem da ga ... Plačaš avtorjem, pa izvajalcem, pa produkcijske stroške. Če je velika naklada bi še mogoče nekako šlo, pa že tukaj ne če bi plačeval po tri marke avtorskih pravic, ... Dve do tri se plačuje v Sloveniji. Pri CD – jih so kršene oboje pravice, tako avtorjev, torej piscev besedila, glasbe, kot tudi izvajalcev in proizvajalcev fonogramov. Na CD – ju imaš tri upravičence na koncu.«

N.P.: »Koliko so pa ponudniki in potrošniki seznanjeni z zakonodajo? V kolikšni meri je en povprečen potrošnik seznanjen s tem, da če kupi ponarejen izdelek, da je to narobe? Koliko proizvajalci, prodajalci .. vedo da delajo narobe?«

R.K.: »Glede računalniškega piratstva sem prepričan, da so precej dobro seznanjeni. BSA kar dosti dela na tem, da bi bili vsi čimbolj seznanjeni. Dosti imamo nekih sporočil za javnost, tiskovnih konferenc, pojavljamo se v medijih, tako da ... Kadar BSA piše pismo kakšni firmi običajno vedno dobi odgovor. Kar pomeni, da se nas bojijo bolj kot policije in sodišč. Jaz imam občutek, da so prodajalci sploh seznanjeni, zaradi tega ker prodajalci so zelo tesno povezani z distributerjem, oni morajo ne samo poznati izgled proizvoda, ampak tudi delovanje, ker običajno ne gre samo za navadno prodajo, ampak tudi kasneje za neko svetovanje glede uporabe, pisanje nekih dodatnih uporabnih programov in tako naprej in ... Prodajalci softvera v Sloveniji imajo izobraževanja ves čas. Točno vedo kaj je original kaj ni ... Kaj se sme kaj se ne sme.«

N.P.: »Kaj pa za druge oblike piratstva, recimo izven računalniškega?«

R.K.: »Za glasbeno ravno tako vedo . Tam je sicer malo težje spoznati ... Če je dobra kopija je težko ugotoviti samo ... Če razmišljaš o tem, potem točno veš, da je pirat zaradi cene.«

N.P.: »Kaj pa recimo razni proizvodi, tekstil, oblačila to pa je verjetno malo težje ugotoviti za prodajalce, proizvajalca?«

R.K.: »Jaz mislim da prodajalec ravno tako ve, ker ve od kje je kupil.«

N.P.: »Se pravi, da so to potem samo izgovori?«

R.K.: »Ker ve, da ni kupil od zastopnika ali pa od firme, tiste, ki prodaja v tujini, če zastopnika ni v Sloveniji. Načeloma ve, da prodaja neke ponaredke. Uporabniki sami, pa imam občutek ... Firme v glavnem glede softvera že vedo za kaj gre. Tudi vsi povprečno izobraženi kupci računalnikov vedo, ker so jim poznane cene in če dobijo nekaj kar je stokrat ceneje, kot v trgovini jim je jasno, da to ne more biti original. Tisti, ki se ne spoznajo nič na računalnike, tisti pa znajo biti zavedeni.«

N.P.: »Samo njihov odstotek je precej majhen?«

R.K.: »Jaz mislim, da jih zelo malo kupuje računalnik kar tako. Zdaj hočem računalnik, imam ga. Če ne drugega vzamejo s sabo svoje otroke, ki se spoznajo na to.«

N.P.: » Kdo je povprečen pirat in kakšne prodajne poti uporablja? «

R.K.: »Zelo presenetljivo so bile, če gledava tiste pirate za katere jaz mislim, da so pravi pirati, torej tisti, ki so prodajali piratske CD – je, ne tisti ki so samo uporabniki. Jaz sem bil prepričan, da bodo to srednješolci, študentje ... Po hišnih preiskavah in potem to kar je policija delala, potem ... Smo ugotovili potem, da je to ... Od tistih, ki smo jih našli od šestnajst let pa do petinštirideset let. Tako da je bila srednja starost med dvajset in trideset, ne pa med dvanajst in dvajset. Vsi mogoči profili ... En je bil učitelj.«

N.P.: »So imeli to kot osnovni zaslužek ali le kot dodatno?«

R.K.: »Študentje so imeli kot osnovno, ampak tudi ljudje, ki so zaposleni. Prodajne poti so bili oglasi v Salamonovem oglasniku, oglasi pa domače strani na internetu, pa baze kupcev, ki so jih imeli, zato ker potem, ko si enkrat kupil, si potem začel dobivati kataloge, obvestila, e – maile in take stvari. Prodajna pot je bila do sedaj po pošti po povzetju, sedaj, ko so pa ugotovili, da jih tako najlažje najdemo, so začeli na poštenju delati in zahtevajo, da jim pošlješ denar v kuverti nepriporočeni na naslov in potem, ko oni denar dobijo ti pošljejo nazaj. Teh je manj, ti delajo s stalnimi kupci, ker je nekako odnos in zaupanje že vzpostavljeno, nekaj pa jih še naprej dela ali še po povzetju ali pa s stalnimi kurirskimi službami.«

N.P.: »Se pravi večina piratov tako deluje, da preko znanih kupcev, odjemalcev največ prodajo, ker dobijo gotovino in ni nakazil, ničesar kar kaže na piratstvo. Bi lahko rekel, da je to tudi pri nas, da večina to tako počne?«

R.K.: »Sedaj vedno bolj. Včasih se je preko pošte videlo, ker so bile poštna nakaznice in se je dalo vse najti. Niso bili pa zaslužki tako majhni. Po približno pet tisoč mark na mesec, ... Tako, da je kar lepa, zelo lepa plača. Stroški so majhni. Kaj je še pomagalo, da se je toliko razširilo sedaj ... Zelo poceni naprave za snemanje. Sedaj je to od tristo mark naprej. To je sedaj zelo poceni imeti in tukaj je tudi napaka, da v ceni medijev še sploh ni, pa tudi po predvidevanjih ne bo prav velikega nadomestila za avtorske pravice, ker to velja samo za glasbene, za računalniške programe ... Te si ne smeš presnemavati za lastno uporabo, glasbo pa filme si pa lahko. Lahko imaš svoj CD, sposojen CD, pa si narediš neko kompilacijo, ki jo potem poslušaj v avtu ali neki drugi napravi. Od tega bi morali odvajati določen del za avtorje. To se kolektivno zbira in deli naprej. To je smešno nizko. Na CD – je ni še nič, na kasete je pa pet tolarjev na kaseto. Če stane kaseto sto, sto petdeset tolarjev, posneta pa tisoč petsto, je razlika nekaj za distribucijo nekaj pa od avtorjev.«

N.P.: »Se pravi, da še ni to čisto urejeno na tem področju?«

R.K.: »Formalno je vse urejeno. Odredba vlade je v višini in ta odredba nekam nizke višine določa.«

N.P.: »Proti kateri obliki kršitev se uporablja najmanj in najbolj učinkovita oblika preprečevanja in katera je to po vašem mnenju?«

R.K.: »Najbolj učinkovita oblika je pregled tržnega inšpektorja in to je proti mehkeemu piratstvu, softliftngu. Inšpektor pride v firmo, na podlagi Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah ima to pooblastilo, tam v sto štiriinosemdesetem členu je približno, da opravi pregled legalnosti programov, ki jih imajo. Ko pregleda, izda ureditveno odločbo, torej da morajo kupiti ali prenehati z uporabo vseh nelegalnih programov, ki jih imajo, potem jih dajo sodniku za prekrške, potem pa običajno pride še BSA pa zahteva še kakšno odškodnino zaradi preteklega piratstva. V bistvu je to povezavi z obveščanjem javnosti preko medijev zame zelo učinkovita oblika, ker smo ravno s tem uspeli računalniško piratstvo v Sloveniji zmanjšati iz tistih petindevetdeset na zdajšnjih šestdeset.«

N.P.: »To predvsem z akcijami, oglaševanjem, opozorilnimi pismi in sodelovanjem s policijo?«

R.K. : »Še nobena firma ni bila v kazenskem postopku, razen ene, pa še tam je bil postopek ustavljen zato, ker takrat še ni veljal Zakon o kaznivih dejanjih pravnih oseb. Če bi takrat že veljal, bi bili skoraj gotovo na koncu tudi obsojeni. Samo, ker zahteva

policijska preiskava dosti več priprav, dosti več dela in dosti več stroškov, ne za nas, ampak za državo je bolj običajno, da se to naredi bolj s tržnim inšpektorjem. Policija pa preganja tiste pirate, ki prodajajo neke kompilacije ali pa prave ponaredke.«

N.P.: »Katera je pa najmanj učinkovita oblika, ki se ni izkazala za toliko uspešno?«

R.K.: »Izbrali smo si ... Za vsako obliko kršitev smo ocenili, kateri način je najboljši. Za firme je najmanj učinkovita policija, ker je ogromno dela, za fizične osebe pa pirate je pa prekršek, ker tržni inšpektor ne mora stopiti v stanovanje. Policija lahko pride v stanovanje ... Veliko dela je, da bi bil nekdo za prekrška kaznovan, ker jih je povsod dovolj.«

N.P.: »Kako ocenite škodo, recimo prej ste govorili o odškodnini? Na kakšen načini to ocenite? Verjetno je za posameznika težje?«

R.K.: »Za posameznika nekako se da ocenjevati iz prodane količine. Če bi tam zahteval povrnitev škode, bi ... Hotel vse ugotoviti, bi bilo preveč dela, zneski bi bili pa taki, da jih ne bi mogel nikoli plačati.«

N.P.: »So potem stroški previsoki?«

R.K.: »Če pogledava ... Eden pirat, ki je prodal za dva milijona CD – jev, jih je prodal tisoč petsto, dva tisoč ... Pa če rečeva da je povprečna cena, recimo nekaj je bilo igrice, nekaj pa programov, da je bila povprečna cena po tristo do štiristo mark, vrednost tega kar je bilo krat ... Je na pamet šesto tisoč mark, pa po zakonu je lahko kazen trikratna, sva na milijon, milijon in pol mark, ki jih ne moreš nikoli izterjati od enega pirata. Tako, da običajno v kazenskem postopku postavimo odškodninski zahtevke trikratne vrednosti od tistega, kar je bilo zaseženo, tisto kar imamo v rokah. Ne gremo pa vseh kupcev iskati ... Ne bi bilo učinkovito, ker učinkovita je generalna prevencija, tista specialna, da si enega spravil stran ni toliko zelo.«

N.P.: »Ali se z določenim ukrepom popolnoma odvrne posameznika od nezakonite dejavnosti ali so primeri, ko se vračajo?«

R.K.: »Ta pravi pirati, tisti ki so prodajali CD – je, se je zgodilo, da so imeli po dve hišni preiskavi v določenem obdobju, pa kar niso nehali. So bili očitno zaslužki preveliki. Sploh v začetnem obdobju, ko so računali da to ne bo nič hudega. Sedaj od kar so bile zaporne kazni bile izrečene, že bolj resno gledajo na to. Ampak saj

ljudi tudi prevažajo vsak dan čez mejo, pa so jih zapirali za dva, tri, pet let. Odvisno je od denarja, ki ga zaslužiš.«

N.P.: »Se pravi je zaslužek tisti osnovni motiv, pa verjetno to tudi najbolj poznajo to dejavnost.«

R.K.: »V bistvu je zelo enostavno začeti, drugič ni kaznivo dejanje pri katerem bi bil zelo na očeh. Ko kradeš v trgovini, je možno da te vidijo ostali kupci, prodajalka ... Tukaj pa od doma nekaj pošiljaš okoli, nobeden ne ve, razen znancev, prijateljev, da se s tem ukvarjaš in če imaš srečo, da se ne spravijo nate, boš prišel skozi.«

N.P.: »Potem se veselo vračajo nazaj?«

R.K.: »Se, se ... Čeprav nekatere, predvsem mlajše imam pa občutek, da jih pa vseeno izučijo, da imajo neki postopek.«

N.P.: » Se bolj ustrašijo mlajše osebe?«

R.K.: »To imam občutek so predvsem tisti, ki so ... Mogoče nekje nižje v verigi. To so nekateri delali bolj za zraven malo, da so si lahko potem kupili nov računalnik. Niso kot svojo dejavnost to vzeli , ampak ... Namesto, da bi delali so pa še malo zaračunali.«

N.P.: » Tisti, ki so imeli večje zaslužke, pa so to počeli na veliko in redno pa? «

R.K.: »Imam občutek, da še vedno delajo, pa da so se samo umaknili iz prve vrste, da niso več oni tisti, ki prodajajo, ampak samo še organizirajo, ker načini, distribucija so zelo podobni vsemu drugemu organiziranemu kriminalu. Računam, da bodo take prodajne poti, ki jih sedaj pirati uporabljajo, takim podobne uporabljati za drugo kaznivo dejanje, tudi za mamila bi bilo primerno. Tako, da so izkušnje, ki jih policija pridobiva na tem področju ... Znajo kar koristiti na drugih področjih kasneje.«

N.P.: »Se pravi, da je dobro ohraniti, pogledati podatke za nazaj o kršiteljih, pa?«

R.K.: »Ni nujno, da bodo isti ... «

N.P.: »Bo pa gotovo povezava z njimi?«

R.K.: »Ne, samo način dela bo zelo podoben. Ne bi pa rekel, da bo veliko teh šlo prodajati droge, je vseeno druga vrsta ljudi.«

N.P.: »Se pravi, da gre za neke ustaljene tokove, mreže ... To najbolj znajo, pa še veliko zaslužijo?«

R.K.: »Ja.«

N.P.: »Kdaj se odločite za ukrepe proti kršilcem ... Samo v primeru večje škode ali proti vsaki obliki kršitve, ki jo zasledite in lahko dokažete? «

R.K.: »Načeloma proti ... Vsaki obliki razen za fizične osebe. Fizičnih oseb nismo preganjali, razen teh, ki so prodajalci. Uporabnikov nismo še nikoli preganjali. Ker pri piratu dobimo seznam petstotih kupcev, od tega samo policija opravi razgovore, zaradi tega, da zbirajo dokaze proti prodajalcu, nikoli jih pa še nismo dali potem sodniku za prekrške ali kaj podobnega. Proti firmam običajno vedno ukrepamo, so pa različne oblike ukrepanja. Če vidimo, da gre za veliko, hujšo kršitev ali pa, da je dovolj dokazov, damo inšpektorju, če pa nimamo toliko dokazov ali pa če ni toliko huda, potem pa običajno poskušamo s tem našim opozorilnim pismom priti do delegalizacije in pri vseh teh, ki so se na podlagi našega pisma delegalizirali, nismo nobenih postopkov sprožili.«

N.P.: »Katero težavo preprečevanja piratstva in ponarejanja bi lahko izpostavil? Kaj je tisto kar najbolj ovira?«

R.K.: »Ja, če greva najprej na piratstvo, tam je največja ovira to, da je težko odkriti storilca oziroma kršilca. Ne samo dokazovanje, že ta prvi del, ker dokazovati je relativno lažje, če že veš kdo je. Ampak identifikacija, ker če se to dela s pošto, tam ni nikoli nekega osebnega stika, tam imajo izmišljena imena, v tujih stolpnicah nabiralnike z izmišljenim imenom in ker ne moreš uporabljati posebnih metod sledenja ... Policijskih, je možno, da ga sploh ne moreš odkriti. Pri ponarejanju ... So spet podobni problemi. Ponaredkov sicer imam občutek, da ni veliko proizvedenih v Sloveniji kar pomeni, da gre nekje čez mejo. Dostikrat se tudi tihotapi čez mejo, kar pomeni, da ni samo ponarejanje, ampak še druga kazniva dejanja zraven. Ampak spet relativno težko jih je odkriti, jaz mislim da je to največja težava pri preprečevanju. Druga težava je, da je, da je relativno zelo razširjeno in da organi pregona ne morejo vseh ... Tako da, lahko jih ... Za nekatere se odločiš jih najdeš in potem ...«

N.P.: »Tiste najbolj skrajne?«

R.K.: »Ja ali pa tiste, ki jih je najlažje najti, ker na prvi pogled je težko videti kateri je največji, kateri je najhujši.«

N.P.: »Je to toliko prepletena mreža, da ne bi mogel izpostaviti posameznikov?«

R.K.: »Ja , če gledaš po internetu, ko prodajajo ... Nekateri imajo števce, nekateri jih nimajo. Iz tega koliko imajo obiska, bi lahko nekaj sklepali, ampak .. težko je oceniti. «

N.P.: » Verjetno je težko oceniti ali so samo obiskovalci strani ali samo kupci?«

R.K.: »Ja. Dostikrat smo jih dobili, recimo v tej zadnji akciji, lanski smo jih dobili pet, šest, ki so dobro začenjali šele. Tam so bili ukrepi tudi blažji, proti nikomur ni bil uveden kazenski postopek, ampak je bilo drugače rešeno z neko odpovedjo pregona s tem, da so se zavezali določene stvari delati. Eden se je zavezal, da bo izobraževal vrstnike iz področja iz področja varstva avtorskih pravic. Smo rekli, da imamo tako delo ta pravo. Je rekel, da nikoli več ne bo. Smo rekli dobro, potem pa še drugim razloži, pa nikoli več ne boš.«

N.P.: »Ste mu potem prav delo naložili?«

R.K.: »Ja. Zmenili smo se kaj naj bi, naložiti mu potem mora Center za socialno delo, ampak je bilo razvidno, kaj naj bi počel. Mogoče ljudje še vedno ne enačijo piratstva ali pa če rečeva krajo neke intelektualne lastnine s krajo nekih materialnih dobrin. Spomnil sem se ... V eni radijski oddaji sem imel vprašanja poslušalcev pa je tam ena gospa, ki je rekla, da sin arhitekturo študira pa, da si ne more Autocad - a kupiti, pa ima zato piratskega v tem smislu, pa ji nekako ni bilo jasno, da se ne more z Mercedes - om voziti, pa ga zato še vedno ne gre ukrasti.«

N.P.: »Če te nekdo v trgovini vidi, da kradeš je drugače kot če imaš piratsko kopijo izdelka.«

R.K.: »To je pa drugi razlog. V naši morali še nismo tako daleč, da bi bili prepričani tudi v sebi, da je nekaj narobe. Vemo, da zakon prepoveduje, ne zdi se nam pa čisto ...«

N.P.: »Tudi raziskave kažejo, da drugače vidimo če nekdo nekaj ukrade, kot pa razne oblike ponarejanja ali pa nekateri kupci menjajo nalepke na izdelkih ... To je pa čisto uredu, že smešno.«

R.K.: »Prvič v Sloveniji ... Davkarijo je treba ogoljufati. To je tako nacionalni šport ... To je pa že zelo blizu.«

N.P.: »Kakšna so pričakovanja glede stopnje piratstva in ponarejanja v prihodnosti v Sloveniji?«

R.K.: »Jaz računam, da bo v Sloveniji vnaprej računalniško padalo še kar nekaj časa tako nekako tri do pet odstotkov letno. Menim bomo tam v petih letih zelo primerljivi z Zahodno Evropo, ker situacija se ves čas izboljšuje. Domači uporabniki bodo pa legalni takrat, ko bo čisto drugi način licenciranja ... Ko ne boš več paketa kupoval, ampak ko boš imel najem preko interneta ali pa ko bo čisto drugače izgledalo, ko ne bo imeli več PC – jev ... To vse v drugih napravah, kjer bo softver že del naprave in niti ne bo potrebe, da bi ga še drugje kupoval.«

N.P.: »Se pravi, da bo že vse avtorizirano in boš že vse plačal in se ne bo potrebno ukvarjati s tem dodatnim ... Kaj bi lahko rekel za ostale oblike piratstva, razen računalniškega?«

R.K.: »Jaz se bojim, da glasbeno bo raslo, ker do sedaj če pogledaš cena piratskega CD – ja in pa normalnega je bila petdeset procentov razlike. Tukaj, je že vprašanje ... Pri tri tisoč tolarjih, tisoč petsto prihraniti, ni tako velik prihranek, da bi prav iskal pirate, ampak se mogoče lepše zdi, imaš lepšega, pa vse dobro dela, in tako naprej. Ampak, če dobiš pa na enem CD- ju za sedemnajst ali pa dvajset normalnih ... MP3 – jev, to je pa potem že razlika ena proti trideset, štirideset, tam se pa že splača kupiti in tudi iskat.«

N.P.: »Še vedno mislite, da je glasbeno piratstvo razširjeno? Napster so nekako?«

R.K.: »Ja, ampak jih naši pirati veselo te CD – je prodajajo. Pri Napsterju je bilo download – anje, ampak naši prodajalci pa še vedno, seveda.«

N.P.: »Potem se še vedno na internetu strani, kjer dobiš MP3 – je?«

R.K.: »Po tisoč dvesto, petsto tisoč tolarjev. Glede ponarejanja drugih stvari, je vprašanje, če bo dosti do sprememb prihajalo, ker tukaj je blago kje v tujini. To je najbolj odvisno od carinskih ukrepov: Zakon imamo, zakon velja od oktobra, ... Zakon o carinskih ukrepih za preprečevanje, daje kar velika pooblastila carini in dosti natančno določa kakšni so ukrepi, kako morajo. V Zakonu o avtorski pravici je bil samo en člen v drugih zakonih pa sploh ni bilo to urejeno. Tukaj bi se sedaj lahko zmanjšalo, če pravimo, da domačih ponarejevalcev ni dosti in da od zunaj prihaja in če na meji ustaviš, potem ga ni, potem bistveno zmanjšaš. Ta zakon smo morali sprejeti v sklopu vstopa v Evropsko skupnost in drugih stvari, tudi po TRIPS - u.«

3. TRANSKRIPCIJA POSNETKA POGOVORA:

Pogovor s Piano Andrejem, svetovalecem vlade in stalnim predstavnikom pri WIPO-u, Urad Republike Slovenije za intelektualno lastnino, Kotnikova 6, Ljubljana, 18.10.2001, 9:00 – 9:30

A.P.: »Funkcija Urada Republike Slovenije za intelektualno lastnino je pač na področju uprave intelektualne lastnine. Gre se predvsem za vodenje postopkov za pridobitev pravic industrijske lastnine. To je na področju ... Se pravi podelitev patenta, registracija znamke in modela, oziroma na področju avtorskega prava, je vodenje postopkov za izdajo dovoljenja kolektivnim organizacijam, nadzor nad kolektivnimi organizacijami, poleg tega pa seveda priprava zakonodaje s področij intelektualne lastnine. Zdaj vprašanje glede samega ponarejanja ... Urad pač nima pristojnosti na tem področju. Urad je s tem povezan tako, da je pripravil zakonodajo. Poznate?«

N.P.: »Ja, je na internetu.«

A.P.: »Zakonodaja bo začela veljati novembra. Samo izvajanje te zakonodaje pa je prepuščeno Carinski upravi in Ministrstvu za notranje zadeve. To sta v bistvu organa, kjer naj bi se največ na temu delalo, se pravi carina na meji, pa tudi policija je povezana s tem delom, ker se sicer srečujejo s to obliko kaznivih dejanj. «

N.P.: »Ali bi mi lahko pomagali s področja Slovenije?«

A.P.: »Zdaj, da bi imeli neke ocene koliko je tega v Sloveniji ni. Za Evropo imate te podatke?«

N.P.: »Za Evropo imam kar, ampak v raziskovalnem delu želim dogajanje v Sloveniji opredeliti, pa imam kar težave, ker ni pri nas statističnih pregledov.«

A.P.: »Pri nas je problem narediti statistiko. V WIPO – u smo imeli, ne na Svetovni trgovinski organizaciji pred petimi leti so Američani zahtevali, da se naredi statistiko. Znali so jo narediti Američani in še nekaj evropskih držav. Mi smo naredili tako, da smo nekoga posebej najeli, da nam je to naredil. Ostali pa sploh niso znali. Letos imamo ponovno težave, ker pač moramo to narediti ... Tako da

nekaj podatkov imamo. Imam podatke o številu sproženih sporov na Okrožnem sodišču v Ljubljani. To so podatki o vloženih tožbah. Nimam pa podatkov ali so to na avtorsko pravo nanaša ali na industrijsko lastnino. Kje bi vam lahko pomagali?»

N.P.: »Bila sem na Tržnem inšpektoratu in BSA, kjer so mi veliko pomagali ...«

A.P.: »Žal imam težavo, ker mi je računalnik nehal delati. Tam imam seznam ljudi s carine, in s policije na katere bi se vi morali obrniti.«

N.P.: »Kaj pa kolektivne organizacije pri nas?«

A.P.: »Dobro bi bilo če bi vprašali gospoda Žagarja, ki je v SAZAS – u, ki mi je rekel, da pozna praktičen primer, ko so ugotovili, da so v eni ljubljanskih trgovin ugotovili ponarejeni CD – ji, ki so bili iz Češke. Po moje bi se lahko nanj obrnili.«

N.P.: »Zanima me, kaj se tudi na splošno v Sloveniji dogaja? Tudi zakonodaja.«

A.P.: »Kar se tiče v Sloveniji ... Mi v Sloveniji zakonodajo imamo. Problem je v tem, da nimamo nobenih podatkov kako se dogaja, kaj se dogaja. Posamezni primeri pa so. To morate potem po časopisih gledati.«

N.P.: »Kaj pa recimo ... Vprašanja glede vaših izkušenj na tem področju, saj vem, da podatkov Sloveniji nihče nima?«

A.P.: »V literaturi nisem zasledil, da bi Slovenijo imenovali kot piratsko državo, mogoče le kot državo v tranzitu.«

N.P.: »Preko pogovorov bi lahko rekli le, da se v Slovenijo uvaža. Nekih tovarn tukaj ni?«

A.P.: »Pri nas so posamezni primeri, recimo, da so kakšen CD kdaj naredili ali pa da je kaj šlo preko Slovenije. Da bi pa kupovali Lacoste po tisoč tolarjev ... Tega pri nas ni. Ker se ta trend, je vedno bolj ... Pred leti je bila Poljska kot znana, sedaj pa gre

vedno bolj proti Rusiji. Poznam primer, da so tujci, ki so kakšna združenja ustanavljali so jih potem ukinili, ker ni bilo potrebe, ker se je stopnja piratstva zmanjšala. Zdaj pravijo, da je Jugoslavija velja za ... Bil pa je članek o tem. Vem, da je bilo o Jugoslaviji.«

N.P.: »Tam to normalno oglašujejo.«

A.P.: »Pravijo, da je največ za to naredil Ražnjatovič Arkan, ker če so od njegove žene Cece prodajali piratizirane CD – je, so jim vse razbili. Tako nekako je bil komentar stanja v Srbiji. V Sloveniji je edino za softver ... Ne velja ravno, da smo super država. Čeprav, kolikor sledim BSA stopnja pada, ker so kazni visoke, predvsem je pa problem, če te objavijo, da si imel program. Ugled ti pade, ker si neka resna firma, potem pa rečejo, da kradeš programe. Zdaj, ko se bo zakon začel izvajati bomo lahko dali oceno, ker bomo morali statistične podatke začelo zbirati.
«

N.P.: »Kaj pa razne raziskave, ki se delajo ponekod vsako leto? Se to pri nas ne dela?«

A.P.: »Ne. Pri nas se tega ne dela. Tudi po svetu tisti, ki so ogroženi to naredijo in potem državo prepričajo, da mora neke ukrepe sprejeti. Mi smo sedaj to uvedli, da lahko preko našega računalnika se pregleda katere blagovne znamke veljajo vsaj v Sloveniji. Vsi, ki se bodo s tem ukvarjali, bodo lahko preko interneta preverili v veliko stopnjo, če karkoli sumljivega ugotovijo, kdo je pravi lastnik znamk. Tako preko interneta ...«

N.P.: »Saj imate najbolj urejeno stran, ker večino nima ... Mogoče še BSA ima boljše.«

A.P.: »Pri nas je problem, da v bistvu zakonodaje sploh ni. Tukaj imate zakonodajo v angleščini. To je ... Vsi naši zakoni so v angleščini, ker slovenska verzija še pride, ker moramo vse pravilnike sprejeti. Primere poznam le kolikor sem bral. Recimo Poli salama, Jupi in Union. Slovenske znamke kršijo v bivši Jugoslaviji.«

N.P.: »Koliko smo pa mi kaj seznanjeni, uporabniki? Ali vemo, da delamo narobe?«

A.P.: »Mislim, da uporabniki vedo. Slovenski potrošnik ve, če bo kupil Lacoste, ki se bo dvakrat opral ... Mislim, da vedo.«

N.P.: »Ni toliko primerov zavajanja, da bi potrošnik mislil, da kupuje original?«

A.P.: »Mislim, da vsi tisti ki ga kupijo vedo, ker v glavnem ga ne kupijo pri nas, ampak v tujini.«

N.P.: »Kaj pa nekdo, ki prodaja, misli da kupujejo original od distributerja ali se bolj izgovarjajo na to, da niso vedeli?«

A.P.: »Težko je reči, ampak, mislim, da tisti, ki bi bil primer, da bi to prodal, bi dobro vedel. Problem piratstva je ta, da takrat ko so ponaredki boljši kot original. Azijci znajo narediti ponaredek boljše kot original. Bil pa je en primer, sem preveril pri policiji, ko je nekdo prodajal Rolex – e - ponaredke. Oziroma sem v tisti kitajski trgovini videl Rolex. Dostikrat hodim v Švico in vem, kaj je Rolex. Tam sem videl Rolex za devetnajst tisoč, najcenejši pa je tri tisoč švicarskih frankov. Tako, da je bil prav Rolex. Če bi gledali te ure, potem jih delajo gotovo v Kitajski.«

N.P.: »Pri nas tako ni proizvodnja ponaredkov?«

A.P.: » Ja, ker moreš imeti trg. Pri nas pa, ko je Rolex za dvajset tisoč vsi vedo, da ga za toliko ne moreš imeti.«

N.P.: »Ali se ponareja bolj blagovne znamke ali tudi kaj drugega?«

A.P.: »Ponareja se blagovne znamke, pa piratstvo kasete in računalniške programe. Samo tega je zdaj mnogo manj. Pred več kot desetimi leti, konec osemdesetih, je pričel ta trend, smo kar naenkrat vsi videorekorderje kupili in gledali filme. Tako je bila na vsakem koncu vidoteka in vse te videoteke ... Ne vem, če sem kdaj gledal kakšno kaseto, ki bi bila original. Vse so bile presnete. «

N.P.: »Takrat so bili tudi »štanti«?«

A.P.: »Ja. Teh »štantov« ni več. Ti »štanti« so šele pred tremi, štirimi leti dokončno izginili. Ker tega ne bom pozabil, avtorski zakon je bil petindevetdesetega leta sprejet, ampak sto metrov od državnega zbora so pa na »štantu« spraševali, če želim imeti kaj posebej pa mi posnamejo po želji. Tega ni več. «

N.P.: »Kaj mislite glede ponarejanja v prihodnosti? Ga bo manj?«

A.P.: »Vedno bo, ker temu se ne moreš izogniti. Vsaj v Sloveniji dvomim, da bomo prišli do tega, da bo ogrožena proizvodnja legalnih. Vedno pa se bo kaj našlo. Saj tudi v Ameriki imaš ponaredke, ker Evropa ni glavna glede tega. «

N.P.: »Sedaj bo bolje, ker bo Carina tudi pri nas imela večje pristojnosti z zakonom?«

A.P.: »Imela je že prej, ampak sedaj je združeno v enem zakonu za vse primere in je popolnoma jasno ali je po vzorcu evropske odredbe in Carina bo morala to izvajati, čeprav je Carina to že doslej izvajala. Nosilci pravic bodo lažje uveljavljali, ker moraš na meji ustaviti. Lani je bil seminar na to temo, samo moram najti gradivo. Bil je na prav temo ukrepov na meji, se pravi piratstvo. Evropska komisija je pred dvema, tremi leti naredila tudi oceno. Neka ocena o izvajanju njihove odredbe.«

4. TRANSKRIPCIJA POSNETKA POGOVORA:

Pogovor z Bernik Bogataj Borutom, direktorjem Zavoda za uveljavljanje pravic izvajalcev in proizvajalcev fonogramov Slovenije, BSA Slovenija, Komenskega 12, Ljubljana, 24.10.2001, 11:00 – 12:15

B.B.: »Ali velja Slovenija za državo, kjer so s piratstvom in ponarejanjem kršene avtorske pravice in pravice industrijske lastnine? Ni države kjer do tega ne prihaja in Slovenija ni nobena izjema, ampak na srečo, kar se tiče glasbe zadeva ni toliko razmahnjena, kar je treba verjetno predpisati temu, da je zelo majhen trg in se pojavlja piratstvo bolj v obliki teh manjših presnemovalcev, ker piratstvo ... Piratstvo v glasbi se pojavlja v treh oblikah. Ena oblika je ta ... To veliko organizirano piratstvo, da imaš ploščo, ki jo pirati dobesedno natiskajo, da se to razmnožuje s pekači, ampak je organizirano. Plošča se natisne tako kot normalna, originalna plošča, tudi ni to na CD – R-ih, ampak je natisnjena zgornja stran CD-ja, poleg tega ima ponavadi booklet zraven in se normalno prodaja. Drugo je, predvsem Italija je popularna, ko proizvajalec fonograma, založba naroči robo in ko gre tovornjak do skladišča tovornjak izgine, ga ukradejo z robo vred in originalno robo pirati potem prodajajo pod ceno. Tretje je malo smešna verzija ... Dogajala se je predvsem na Poljskem, tudi rečejo ji celo Poljski sindrom. To je, ko proizvajalec fonograma, master pošlje v tovarno kjer naredijo glass master (stamper), se pravi to fizično matrico s katere se bo tiskalo, pa ponavadi so filmi zraven, to izgine. Ko gre na pošto, izgine in ko se pojavi, ko pride do tovarne, ima pirat že originalno matrico in on to lahko razmnožuje. V bistvu je enako originalu, razlike so v tem, da ni originalen proizvajalec tisti od katerega je, izdelka pa sta praktično identična. Četrta oblika je pa za nekdanje vzhodno evropske države bolj značilno. To so covered versions, to je preden se plošča izda, Madonna hoče ploščo izdati in prej lansira eno ali dve skladbi, da se prime in ko se prime izda ploščo. Takrat, ko razpošiljajo plošče okoli, pirati zbirajo in potem iz teh zbirk izdajo svojo ploščo. To so ponavadi kakšne kompilacije, ki so velikokrat dosti boljše kot kompilacije, ki so na trgu. Na primer, Slovaki so imeli dosti tega. Prijatelj je prinesel recimo na sestanek, ki smo ga imeli kompilacije od Celine Dion, ki jih na trgu ni, ampak same dobre. V realnem življenju to ni mogoče, ker je več različnih proizvajalcev fonogramov, več različnih nosilcev pravic, ki niso kompatibilni med sabo. Njim je pa čisto vseeno. En tak primer je Müller. Obstaja od Zdravka Čoliča: Balade. Plava plošča je in na njej so njegovi najboljši posnetki, ki so od različnih založb in je teoretično nemogoče, da bi se tak izdelek pojavil. Uvoznik je Taped Pictures d.o.o., ki mislim da je sedaj ... Lastnik je Srb, firma pa mislim da je v prisilni poravnavi, tako, da tudi če bi jih prijeli, nimamo kaj konkretno sedaj tam narediti. On to uvaža

iz Jugoslavije in stvar čisto normalno izgleda, edino ko odpreš, vidiš, da na primer ni nobene založbe napisane, nič ne piše kdo je lastnik pravic, so šli tako daleč, da avtorji pišejo kar velikokrat ni. Precej te robe prihaja. Tukaj je mišljeno, da se je blago, ki ga je uvažal Taped Pictures prodajalo med drugim tudi v Müllerjevi prodajalni (natančneje v Koloseju), kjer smo prodajalce opozorili na to. Če greva samo na Slovenijo, obstaja ena manjša skupina Ciganov prav Ciganov, na Štajerskem koncu operirajo, ki delajo kompilacije in jih prodajajo, recimo ena plošča sedemdeset minut glasbe in jih prodajajo gostincem. To pride dva tisoč, dva tisoč petsto tolarjev in je na njih toliko glasbe, da bi morali precej več plošč kupiti, pa še tiste aktualne konkretne kompilacije ne bi mogel kupiti. Organizirano obstaja, na boljšem trgu prodajajo, mariborskem boljšem trgu, nekje v okolici Teznega so. To je ena od stvari, kjer se pripravljamo, da jim bomo stopili na prste. Vendar je problem v našem zakonu, da je treba korist, oziroma škodo, ki so si jo pridobili ugotavljati in tukaj je dobiček tako majhen, da morajo prodati ogromne količine, s tem, da je treba dokazovati kaj, pa koliko so prodali. Naša zakonodaja je nekoliko neprimerna za preganjanje.«

N.P.: »Dobro, piratstvo, ponarejanje se povsod pojavljata, ne bi pa mogli reči, da Slovenija velja za državo, kjer se na veliko to počne?«

B.B.: »Ne. Za tuje plošče, za tuji repertoar, z našega stališča gledano, je tako, da če hočeš razmnoževati, moraš imeti trg. Pri nas je trg tako majhen, da se ne splača imeti tovarne, pa filmov ... To je prevelik strošek, da bi se splačalo prodajati pri nas. Kar se pa lokalnega repertoarja tiče, je pa že tako problem, ki se slovenska glasba sploh ukvarja z njim, je pa da je dva milijona ljudi, ki slovenščino govorijo, enostavno je neaktualno. Večji problem imajo slovenski proizvajalci fonogramov s hrvaškim repertoarjem, ker tri četrtine ali pa recimo polovica najbolj uspešnih hrvaških fonogramov izide v Sloveniji in jih potem prodajajo na Hrvaško, oziroma imamo v Sloveniji izključnega distributerja, kljub temu, da je NPR. Croatia records dejanski lastnik, fizično vse pravice izvaja slovenski proizvajalec fonogramov. En tak problem so bili Plavi orkestar, ko je bilo neuradno, menda celo tretjino celotne naklade (Ne samo v Sloveniji, ampak gledano na območju bivše Jugoslavije) piratske. To prihaja iz Jugoslavije, recimo jaz sem videl en ovitek, kjer so od ene hrvaške skupine ovitek, original ... Recimo samo jezik so spremenili in natisnili, ampak original. To lahko kupiš, recimo v Neumu, kjer imaš normalno trgovino in same piratske CD – je, od covered versions do ostale piraterije. To je legalna trgovina, med originalnimi imaš tudi pirate. Drugo kar se pojavlja pri tem je pa ... Načeloma je škoda, nimamo pa konkretnih podatkov o tem, da bi ocenili kakšna ta škoda je. Problem pri nas je, da ne moremo reči, da piratstva ni, ker v določenih meri bi lahko tudi ta hometaping, presnemavanje doma ... Po Zakonu o avtorski

pravici je mogoče narediti tri kopije, vendar jih moraš imeti zase, medtem ko proda se pa ... Na en posneti CD se proda šest do osem CD-R-ov in večina teh, osemdeset procentov, po raziskavah, teh se porabi za glasbo, dvajset procentov pa za podatke in programe, kar pomeni, da to obstaja. Formalno piratstvo je, na primer to predvsem po šolah poteka, en v razredu kupi CD, in ga potem presname za pol razreda, pa še za pol drugega razreda. To se pravi iz enega vira nastane šestdeset klonov, ampak tukaj ponavadi ni premoženjske koristi. Piratstvo je v tem primeru v načinu storitve ni pa v pridobivanju premoženjske koristi.«

N.P.: »Glede glasbenega piratstva ste oblike že omenil, kaj pa razen glasbenega področja, poznate še kaj drugega iz izkušenj, da bi lahko rekel, da obstaja?«

B.B.: »Seveda. Ena velika afera je bila Fishbone obleke, potem tukaj gospod Koren - BSA, on ve za programe, tega je ogromno, vsekakor je, pa nogavice ... Podjetje Breza je delalo nogavice z Adidas- ovimi, pa Reebok-ovimi znaki. To je ista zadeva.«

N.P.: »Koliko so pa ponudniki in porabniki seznanjeni z zakonodajo? Ali vedo, da delajo narobe?«

B.B.: »Odkvisno od področja, odkvisno od segmenta, ki se s tem ukvarja. Tukaj je BSA, Business Software Alliance naredil velik korak naprej s tem, ko so začeli v javnosti obveščati ... Recimo ni dosti, ta specialna prevencija, da ti dobiš kršilca in ga porežeš, ampak tudi generalna prevencija, da drugi vedo, da če to delaš, te to čaka. Sodišča so tukaj izrekla najvišje kazni, ki jih zakon dovoljuje in je pač na račun Business Software Alliance- a je kompletno piratstvo, tudi glasbeno upadlo. Piratstvo v tujini poteka ponavadi kot del večje mafijske združbe. Nimajo samo piratstva, piratstvo je samo ena izmed oblik zraven so še droge, orožje in ...vendar pri nas je tako, da nekdo, ki ima programe, še malo glasbo zraven prodaja. Velik bum je bil MP3. MP3 je dobra stvar. Na eno ploščo daš sto dvajset skladb, to je deset CD-jev normalnih, to je super kompilacija. Moraš pa imeti seveda napravo, ki ti to predvaja, to še ni toliko pri nas razširjeno, pa glede na to, da določeni proizvajalci avtomobilov to že serijsko, Mazda mislim, da ima to že serijsko vgrajeno v svoja vozila, predvajalnik MP3 je lahko to tudi zelo velik problem.«

N.P.: »Koliko je primerov, ko so povprečni potrošniki zavajani in ne vedo, da kupujejo ponarejene izdelke?«

B.B.: »Piratstvo je tako kot razpečevanje droge. Nelegalno je razpečevati, ne pa kupovati. Običajen porabnik ... Pri nas velja glavno vlogo cena in ponudba. Ali bi bilo upravičeno, tudi pošteno, oziroma pravično, da na primer porabnika, ki pride na trg,

v trgovino in mu je vseč določen izvajalec in vidi super ponudbo, kjer je dvajset posnetkov, plošča je plošča, celofanizirana, vse skupaj je narejeno po ugodni ceni. Izvajalec mu je vseč, cena je ugodna ... On ni šel po kletah in brskal po Oglasniku. Po Oglasniku se spleta pogledati, ker tam so določeni ponudniki, sicer jih je precej manj, vendar obstajajo in tam se kakšen pojavi vmes.«

N.P.: »Kdo pa ponareja in piratizira?«

B.B.: »Kot sem rekel. Kar se glasbe tiče, je organizirano so skupina Ciganov, medtem ko piratstvo, v obliki presnemavanja obstaja po šolah. To je tudi nesporno, ampak tega se ne bo dalo ustaviti. Tretja oblika, ki je, je večji problem. Pojavlja se tako imenovani paralelni uvoz. To pomeni, na primer, da imamo proizvajalca fonogramov, ki ima za neko tujo založbo ekskluzivno pravico prodaje v Sloveniji, vendar pa pri nas stališča, ki so jih organi oblasti zavzeli so malo nesrečno zastavljena. To pa zato, ker dovoljujejo, da jaz kot fizična oseba ali pa če bi imel svojo firmo, lahko še vedno uvozim od Croatia Records CD- je, v Slovenijo, kljub temu, da je predstavnik za Croatia, ki ima izključno pravico za prodajo v Sloveniji tukaj, pri nas. Tukaj, skozi ta paralelni uvoz se precej piratov uvozi. Tako ta Tape Pictures dela. To je čisto normalna roba, kupljena od firme v Srbiji. V Srbiji je piratstvo sto odstotno skoraj, verjetno. Posamezni fonogrami, konkreten primer je bil Madonna, je bilo v Srbiji mogoče kupiti fonogram deset dni pred uradnim izidom v Ameriki. Toliko naprej gre. Naredili so matrico vnaprej, odtisnili, ker tam so določene promocijske aktivnosti. Tam ti to od firme kupiš normalno in pripelješ sem. Kupiš piratsko. Ti si uvoznik. Kot proizvajalec, kot uvoznik, kot človek ki se s tem ukvarja, bi moral znati ločiti kaj je legalno kaj ni, kateri izdelek je legalen. Če dobiš enak CD, kot je legalen, edino to se lahko vprašaš, zakaj je pa cena toliko nižja, ker to za nekaj mark dobiš. Potem so pa to razni majhni ponudniki po internetu, samo to ni neka organizirana oblika, tista, ki dejansko največ škode povzroči. To so kapljice v morje. Sicer so, ampak ni to tiskanje, ampak presnemavanje na CD-R, pa to gre počasi, kvaliteta, na primer velikokrat pride do napak, ampak ne bi mogli reči, da je to neka večja industrija.«

N.P.: »Katere oblike kršitev preprečuje vaša organizacija in kolikšni meri?«

B.B.: »Naša organizacija nič ne preprečuje. Mi smo kolektivna organizacija z uveljavljanjem pravic, vendar znotraj organizacije so fonogramarji, ki imajo svoje združenje ZFIS, Združenje fonogramske industrije Slovenije, ki trenutno deluje KOT interesno združenje znotraj Združenja za tisk in medije na Gospodarski zbornici. Trenutno, se pa dela na tem, da bi nas International Federation of Phonogram Industry, IFPI, priznal kot regionalno skupino in bistvena naloga te

skupine je, da se ukvarja s problematiko celotne fonografske industrije, svetovne in lokalne in večji del tega je tudi boj proti piratstvu, kjer imamo srečo, trenutno. Večina svetovnih problemov, na primer Rusija, Ukrajina sta ... Amerika je proti Ukrajini sankcije uvedla, ravno zaradi tega. IFPI se zelo trudi. Tam je bilo še lanski leto jeseni, leto nazaj dvanajst tovarn, legalnih tovarn za izdelavo CD-jev, ki so delale tudi piratske CD-je. Nekaj teh tovarn so zaprli, nekaj jih je začelo legalno delati, večina se pa še ukvarjajo s tem. Ukrajina kot kaže, se bo, upam, da jim bo uspelo v letu razčistiti. Problem bo pa potem Rusija. V Rusiji naredijo letno petdeset milijonov CD-jev, njihove tovarne, od tega jih je približno dvanajst milijonov legalnih, vse ostalo je piraterija. Tukaj je problem samega pristopa. Takšen je bil problem Bolgarije, ki je imela ogromno piratstva. Bilo je pet velikih proizvajalcev, pri čemer jih je IFPI uničil. Teh pet znanih, ki jim bi lahko omejevali poslovanje ali pa kako drugače omejevali, ni več, je pa NA PRIMER dvesto majhnih, ki jih je nemogoče ugotavljati. IFPI ugotavlja pod mikroskopom, kje se pojavljajo napake na izdelkih, na podlagi katerih je mogoče določiti, kje (v kateri tovarni) je bil izdelan. Ker stroj, ki tiska, ima določene ... Če je plošča deformirana, pride tudi do odtisov na vseh izdelkih, ki jih ta plošča naredi in se da ugotoviti glede na tiste značilne rise od kje plošča izvira in tako naprej.«

N.P.: »Proti kateri obliki kršitev se uporablja najmanj in najbolj učinkovita oblika preprečevanja ponarejanja in piratstva?«

B.B.: »Te velike založbe so uvedle holograme, ampak tam, kjer se pirati lotijo se tudi hologrami ponaredijo. Ali se tam, kjer se jih izdeluje ukrade ali se jih ukrade iz avta ali od fonogramarja, tam kjer se jih prilepi ali pa jih ponaredijo. Če se odločiš to delati v večjih količinah, se splača verjetno tudi v to investirati. Včasih so ti hologrami še bolj kvalitetni kot originalni. Naj bi bilo težje ponarediti piratskega kot pa originalnega. Je lahko na višjem nivoju narejen. Problem tega je, sploh pri kriminalu, je, da ponavadi pravica »caplja« za njimi. Prvo se pojavi bolezen, potem pa se odkriva zdravilo zanjo. Vedno si korak zadaj, oziroma v tistem momentu, ko prehitíš ta korak, imajo oni že zdravilo za tvoje povračilne ukrepe.«

N.P.: »Tudi tehnologija je vedno bolj dostopna, predvsem cenovno?«

B.B.: »Tehnologija je dostopna, ne samo cenovno, tudi izboljšuje se. Če primerjamo, na primer, glasbo in literaturo. Če hočeš dobiti kopijo knjige, greš do fotokopirnice, se to prefotokopira in dobiš eno gmoto papirja, ki ni lična, ni enaka originalnu, nikoli ne bo enaka originalu, slike so zanič. V končni fazi, tudi strošek tega, če hočeš dobiti enako je toliko visok, da se splača že bolj knjigo kupiti. V glasbi pa ni tako. CD-R je čisto poceni. Je sto sto dvajset tolarjev, recimo ... Približno marko. Ti

presnameš vse skupaj in dobiš klon, dobiš isto kvaliteto, nič se ne izgubi, ker je digitalni zapis. Ni tako, kot pri presnemavanju kasete, ko je več, ko je teh presnetkov, original se je izrabil, pa vsaka nadaljnja kopija je bila slabša. Tukaj ni. Tukaj se ne presnemava zvok, tukaj se v bistvu podatek presnemava. Tako, kot se program ne iztroši, če ga presnameš na dvajset (kaset) DISKET, tako se tudi glasba ne iztroši na digitalnem nosilcu. Nosilci so skozi pač, tehnika se izpopolnjuje. CD bo očitno DVD zamenjal, kot kaže trend, MP3 se bo kakovost izboljšala, ker MP3, pa ni ista kvaliteta. Pade. Stisne, pa poreže bite in je na primer kvaliteta je na nivoju radijskega signala. Radiji nič ne izgubijo in kar MP3 naredijo s CD-ja in potem to tudi vrtijo. Ker je toliko popačeno vmes (od oddaje do končnega sprejemnika), da je rentabilno, ni treba plošč imeti. Drugo je z organiziranjem raznih akcij, osveščanjem javnosti, druga možnost je, da dajo booklet-e zraven, ki jih ne dobiš, če ne kupiš originala. Strošek je tako velik, da tega ne dajo pirati tega zraven. Tako so se Hrvati za ET-je borili, ker je bilo ogromno piratstva, potem ... In pa znotraj IFPI-ja. IFPI ima poseben oddelek. To so strokovnjaki z vseh področij, operativci so bivši ali kakšni agenti. Tako so seznanjeni s podtalnim delovanjem ali kakorkoli in potem s tem delajo naprej. Problem tega je, da se ne bo dal o nikoli ustaviti, se pač samo seli iz države v državo. Ko na enem koncu ustaviš, izbruhne na drugem koncu. Povsod so države s kriznimi žarišči in tam kjer so krizna žarišča, pravni red ne deluje in tam kjer pravni red ne deluje, tam se ponavadi pojavijo te oblike. Kar se Evrope tiče, je s tem razpadom nekdanjega sistema, razpadom blokov, so nastale nove države. Nekje se tiste bolezni iz prejšnjega sistema nadaljujejo. Tak problem je Rusija. Tam je tako skorumpirano, da preprečevanje tudi drugih oblik kriminala, piratstva pa raven tako zraven ni mogoče, ker vse se da kupiti, vse se da plačati. Kolega, ki je tam zdaj vodja regionalne skupine IFPI-ja, je povedal, da so njegove tri kolege zamenjali, enostavno zamenjali, ker pač enega, ker nič ni naredil, enega zato, ker je drezal tam, kjer ne bi smel drezati, tretji je bil pa podkupljiv. V bistvu se od njega pričakuje, da bo preganjal, nima pa ne sredstev, ne možnosti. Če je to toliko organizirano, se vedno vmeša vedno nekdo, ki bo plačal več.«

N.P.: »Kakšna so težave pri preprečevanju piratstva in ponarejanja?«

B.B.: »Tehnika se zelo razvija, vedno bolj poceni je, več glasbe je ... V začetku ni bilo, sedaj je štiriinsedemdeset minut čisto običajno. Že tudi štiriinsedemdeset minut ne več, zdaj se že osemdeset minut pojavlja in več. Tako bo šlo samo naprej. To je bilo in bo. Tega se ne bo dalo ustaviti. Dokler tehnika ne bo sama sebe kontrolirala. Ko bo pa tehnika sama sebe kontrolirala, bo spet prišla ena škatlica zraven, ki bo to spet nekako preprečevala in omejevala. Enega generalnega zdravila za to ni, razen, če rečemo vse je brezplačno, plošče so zastonj, pa no bo več nobenega interesa

presnemavati. Taka je namreč teza enega od piratskih združenj, vendar pa je tako mišljenje v neposrednem nasprotju z idejo intelektualne lastnine.«

N.P.: »Kakšna so pa pričakovanja glede piratstva in ponarejanja v prihodnosti?«

B.B.: »Glede Slovenije je problem. Že sedaj smo po svoje aktualni. Glede tega, da bi se piratstvo pri nas razvijalo, nismo več aktualni zato, ker smo preblizu Evropi, poleg tega je BSA naredil svoje, pa tudi organi oblasti načeloma kar dobro opravljajo svoje delo, saj kar se računalniškega piratstva tiče, s tem pa je glasbeno kot sem že rekel povezano. Tako da se tukaj kakšnih večjih organiziranih oblik upam, da pri nas ne bo razvilo. Večji problem bo tranzicija, ker sedaj smo na meji z Evropo. Če bomo šlo enkrat notri bomo v Evropi, to pomeni, da bo naša južna meja pri Hrvaški, na Hravškem je že piratstvo, poleg tega je tukaj še Jugoslavija. To so ta žarišča, Bosna. Bosna, to se bo širilo gor. V Albaniji se že pojavlja. V Albaniji je tehnika toliko ... Albanci trenutno še vedno ...mislim, da je to ena izmed redkih držav, kjer se največ kaset proda. Tam ni CD-jev. Tam je CD to, kar je bil pri nas osem let nazaj. Da se ga kupiti, ampak je malo ljudi, ki bi imeli napravo za predvajati, CD player ali kakorkoli. Tam so kasete. Tam prodajo menda šesto tisoč kaset posnetih, kar je ogromno, glede na standard. Vprašanje je, koliko je od tega piratskih, ampak če Slovenija proda vseh plošč pod milijon in pol, vseh nosilcev zvoka pod milijon in pol, tam jih pa šesto tisoč samo kaset prodajo, je to veliko. Pri nas se kaset bolj malo proda. To se bo selilo. V Albanijo, ko bodo Albanci standard dvignili, bo pa kaj drugega. Pri nas bo problem tranzicija, ampak s preseljevanjem držav, tudi Jugoslavija se bo enkrat uredila, tudi Albanija se bo enkrat uredila in se bodo pa centri spet oddaljili in se bodo odprli na Bližnjem, Daljnem Vzhodu, kjerkoli. Tam je bil tudi problem dolgo časa pomanjkanje zakonodaje. Na primer Malezija ... Je bila kot pri nas upravna enota, si prišel tja in si rekel, jaz bi pa rabil kupil pravico za tole razmnoževati in so ti dali v imenu avtorjev pravico, ti si plačal neko lokalno takso in si začel razmnoževati, legalno. Odvisno je, kaj bo tehnika naredila. Bolj, kot se bo tehnika razvijala, bolj bo to mamljivo. Zdaj s tem novim sistemom NMTU, zdaj GPRS pri mobilni telefoniji. NMTU po hitrosti omogoča prenašanje podatkov v real time-u, prenašanje slike v real time-u. To je za normalnega uporabnika največ, kar rabiš v tistem momentu. Tam se bo spet pojavil sistem. ČEZ Nekaj časa se bo verjetno dalo na ta način dobiti glasbo, se pravi musik on (the mindmate) demand, da boš rekel, rabim toliko in toliko take glasbe ali pa to in to, pa boš preko naprave, ki bo kvazitefon poslušal, potem se bo pa verjetno dalo v spomin shraniti, s tem se bo pa verjetno nova oblika piratstva spet pojavila.«

N.P.: »Se pravi se bodo samo mediji spremenili?«

B.B.: »Da. Samo mediji se bodo spremenili.«

5. TRANSKRIPCIJA POSNETKA POGOVORA:

Pogovor s Kumar Simonu, višjo svetovalko na Carinski upravi Republike Slovenije, Generalni carinski urad, Generalni carinski urad Republike Slovenije, Šmartinska 55, Ljubljana, 27.11.2001, 9:00 – 10:30

S.K.: »Vloga carine pri varstvu pravic intelektualne lastnine je dokaj nova zadeva. Ne samo pri nas, tudi na splošno v svetu. Osnovna vloga je, naj se vstavi pošiljka preden vstopi v državo. V tem je osnovna ideja. Zaradi tega, so krogi, ki so ... Združenja imetnikov pravic nekako povzročila to, da je carina postala organ, ki tudi sodeluje pri varstvu njihovih pravic. Ugotovili so, da je to dokaj učinkovito in so zaradi tega tudi v Evropski uniji z njihovo uredbo o zaščiti iz štiriindevetdesetega. Mislim, da je bila pred tem že dvaindevetdesetega, pa so potem štiriindevetdesetega sprejeli še to uredbo Evropske skupnosti. Naš zakon, ta ki smo ga sprejeli, je tudi skladen s to uredbo.«

N.P.: »Brala sem o seminarju v Kranjski Gori na to temo. Predstavljeno je bilo, kako je to urejeno v Nemčiji. Oni imajo generalni urad ... Predstavili so, kako poteka v Nemčiji, kako imetnik pravice poda zahtevo, da carina ... Precej podobno z našo zakonodajo. Zgleda, da so to neki standardi po katerih?«

S.K.: »V bistvu je bila to neka zahteva v pogajanjih. Saj veste, sedaj moramo to zakonodajo prilagoditi. Določene stvari so pač pri nas še nedorečene, določene stvari so tudi pri njih, pa smo mi to poskušali malo preurediti. Praktično pa je postopek takšen kot pri njih. Praksa je pa spet v vsaki državi različna. Že pri njih na podlagi ene uredbe. V svetu ocenjujejo, da naj bi bilo pet procentov blaga, ki se pojavlja na legalnem trgu, ne na črnem trgu, ponarejenega. Največ se v zadnjem času ponarejajo cigareti in softver. Pri cigaretah je ocena celo do osemdeset procentov zaseženega blaga, tisto kar carine zaseže, ker je tihotapljeno, je ponarejeno. To je nekakšna ocena Svetovne carinske organizacije na podlagi podatkov, ki jih dobi od svojih članic. Največji ponarejevalec je Kitajska. Oni so še neke ukrepe sprejeli, da bi to ustavili, ampak jim nekako ne uspeva. Kar prihaja pa k nam, je Kitajska - to so cigareti, potem je Turčija - tekstil in piratske videokasete in CD-ji iz bivše Jugoslavije, iz Bosne. Vprašanje je, če to tam res proizvajajo. Lahko da je to samo ena točka iz katere naprej distribuirajo po Evropi. Pred časom je bila zelo Romunija, ampak tam so sedaj to poskušali omejiti. Bolgarija in Rusija pa sta veliki in v svoji posebnosti ...«

N.P.: »Sedaj to prihaja bolj iz Vzhodne Evrope?«

S.K.: »Bolgarija, Romunija in pa Rusija. Za Češko in Slovaško pa ni nobenega podatka, da bi od njih kaj dosti bilo. Poljska je veliko uporabljena kot tranzitna država, ker ima tako lego, da lahko naprej distribuira po morju naprej v Skandinavske dežele, oziroma po cesti po celi Evropi. Poljska se uporablja kot tranzit ponarejenih cigaret.«

N.P.: »Cigaret mi pa še nihče ni omenil.«

S.K.: »Ravno sedaj imamo primer, ko so cigarete ponarejene v Kopru. Družba, ki je imetnik pravic, je podala zahtevo in danes je izšla odločba, na podlagi katere bodo ko bodo zahtevali prvi tranzitni postopek, to je, da gre iz skladišča ven, ga bodo ustavili. «

N.P.: »Je to očitno ponarejeno?«

S.K.: »Podana je bila informacija od imetnika pravice, ki ima zelo dobro razvejano svojo obveščevalno službo, ki zelo spremlja te ponarejevalce. Pri varstvu intelektualne lastnine, kar se tiče carine, je pomembna aktivnost imetnika pravice, ker brez njegove aktivnosti se ne more nič narediti, ker ne more carine zaseči in uničiti blaga, če imetnik pravice nima nobenega interesa nad tem. Kratkoročno gre za njegov interes, da to blago ne pride na trg. Če gledamo bolj široko, gre tukaj za varstvo potrošnikov. Pa ne bom rekla, da so cigarete zaradi tega ... Mogoče so manj kvalitetne, gotovo so drugačne, vprašanje če so zdravju škodljive, verjetno se ne držijo meril. Problem je, kadar gre za avtomobilske rezervne dele, to so stvari, ki jih kar tako slišim, da so neke zavorne obloge le prešana trava. Je zelo velika verjetnost, da se hitro obrabi in zgodi se nesreča. Zdravila zadnje čase veliko ponarejajo.«

N.P.: »Pri nas?«

S.K.: »Pri nas tega še nismo zasledili, ampak v svetu. Predvidevam, da je to bolj pogosto v državah, kjer je nižji standard in kjer je veliko težje priti do zdravil. Srednja Afrika in Vzhodna Evropa. Razlog je težka dostopnost zdravil. Pri nas verjetno ni težko nekomu dati pet tisoč tolarjev za zdravila, v kakšni Afriki je pa to čisto drugače. Odvisno od standarda in dostopnosti do zdravil. Potrebno je upoštevati, da če neka država živi od tega, da ponareja neke artikle, potem ni neke kreativnosti, nekega spodbujanja kreativnosti. Res je, da je varstvo intelektualne lastnine ozko gledano, ščitenje bogatih držav, ker vemo, da najbolj priznane prihajajo z najbolj razvitega sveta, ne iz manj razvitih. Tako ozko ne smemo gledati, ker to vpliva na celotno

gospodarstvo. Nadaljnji problem je razlikovanje med ponarejenim, oziroma piratskim in pa paralelnim ali sivim uvozom. Se dogaja, da zahtevajo imetniki pravic, da se jih štiti pred paralelnimi uvozi. Nekdo, ki ima ekskluzivno pogodbo, vlaga v reklamo, v prodajno mrežo, potem pa pride nekdo, ki ravno tako uvaža iste izdelke. Takšne zaščite mu mi ne moremo nuditi. Ker to blago pa ni ponarejeno, ampak ga samo neupravičeno uvaža nekdo. To ni stvar nas, ampak je civilna zadeva, če kršijo svoje pogodbe. Gre striktno za ponarejeno in za potrošnike, torej le tisto kar bi lahko ogrozilo naš trg.«

N.P.: »Preko pogovorov sem dobila občutek, da se pri nas ne ponareja, ampak uvaža?«

S.K.: »Nekaj je uvoz, večinoma je pa tranzit. Veliko prihaja v Koper. Nekaj prihaja v Koper v skladišče. Mi se ne moremo primerjati z nekim Rotterdamom, kjer se tristo ladij razloži na dan, pri nas pa ena. Nekaj se v Koprju skladišči in gre potem naprej. V Koprju smo imeli lansko leto enega, letos pa dva primera.«

S.K.: »Na podlagi tega zakona je bil sprejet tudi pravilnik. Gre samo za izvajanje določb v zvezi z garancijami in varščinami. Tukaj se pričakuje, da bo najbolj problematično, določanje garancij. Garancije ne smejo biti previsoke, da ne omejujejo imetnikov pravic, da vlagajo zahtevke. Po drugi strani pa ne smejo biti prenizke, ker so s takim blagom, ki se zadrži so stroški skladiščenja. To bo verjetno šele praksa pokazala, kakšna višina garancije je tista prava višina. Zakon omogoča, da carina deluje na podlagi zahteve imetnika pravice ali pa po uradni dolžnosti. To ne pomeni, da bo carina ustavila blago in če se ji bo zdelo, da je ponarejeno dala uničiti, ker cariniki niso eksperti, da bodo sami vedeli ali je blago ponarejeno ali ne. To pomeni samo to, da bo carina, ko bo dobila neko pošiljko, za katero bo očitno, da je ponarejena, obvestila imetnika pravice, da je pač takšna pošiljka prišla in mu dala možnost, da v treh dneh bo zahteval varstvo svoje pravice ali ne. To ne pomeni, da bomo mi zdaj ustavljali na veliko in uničevali.«

N.P.: »Samo jaz sem brala v zakonu, da ima pravico brez zahteve imetnika pravice zadržati blago?«

S.K.: »Zadržati za tri dni in v tem času je treba obvestiti imetnika pravice in če v tem času ne poda zahteve za varstvo svoje pravice, se blago sprostí. Ta zakon je v prvi luči neakšen servis, neka pomoč imetniku pravice, da zaščiti svojo pravico. Če se odloči, da poda zahtevek ali pa je ta zahtevek podan, potem v roku desetih dni vloži tožbo, če ne se blago sprostí. V tujini je nekako se pokazalo, da se samo pet procentov zadržanega blaga potem naprej gre v postopek s tožbo. Petindevetdeset

procentov pa se reši na ta način, da se kdorkoli pač razpolaga s tem ponarejenim blagom odpove pravici do tega blaga in se blago uniči.«

N.P.: »Verjetno je težko zavarovati imetnika in pa uvoznika. Tukaj je velika škoda, če pride do pomote ali pa če?«

S.K.: »Na ta način, če se odpove pravici do blaga, praktično prizna na nek način, da je blago ponarejeno in se blago uniči. Blago tako nima lastnika. To so spet pogajanja med imetnikom pravice in tem. To so pač njihova pogajanja. Imetnik blaga ugotovi, da se mu bolj splača, da se temu blagu odpove kot pa da gre na sodišče, ker mu lahko preti še kakšna odškodnina, pa še civilna kazen in blago je tako uničeno. Zato se v tujini petindevetdeset odstotkov primerov reši tako, kar je tudi ugodno za carino, da ga ni treba hraniti, ker s hrambo blaga so lahko kar visoki stroški. Cigarete na primer, prihajajo v kontejnerjih in hraniti en kontejner ali pa en kamion blaga. Verjetno ne bo samo eden na leto, ampak bo verjetno bo tega več. Glede na to, koliko časa trajajo sodni postopki pri nas, čeprav naj bi bili postopki prioritetni in naj bi se hitreje obravnavali. Kljub temu preteče dve, tri leta če ne pet. Lahko gre še za tako blago, ki zahteva posebno hrambo, v kakšnih hladilnikih, to je zelo draga hramba blaga. Ne moreš dati blaga kar v skladišče, pa da tam čaka, ampak je potrebna določena temperatura in podobno. Nam bo sedaj ponujeno tudi sodelovanje z REACT-om. Evropska mreža se oblikuje proti ponarejanju, ponudili so nam sodelovanje. To bi bilo zelo uredu, problem je v tem, da nimajo nobenega predstavnika v Sloveniji s katerim bi mi sklenili sporazum. Tako, da bomo morali najti pravno podlago, da bomo lahko začeli z njimi sodelovati. Pravno podlago na osnovi katere bomo lahko z njimi sklenili sporazum, da bomo lahko sodelovali. Pa tudi z IFPI- jem sodelujemo. To je pa Združenje fonogramske industrije. IFPI ima zelo dobre službe, ki jih obveščajo, tako da poznajo trende.«

N.P.: »Ali velja Slovenija za državo kjer bi lahko rekli, da je ponarejanje in piratstvo?«

S.K.: »To sem že nekako povedala. Slovenija ni država, kjer bi se ponarejalo. Kot zanimivost pa lahko povem, da je prišlo do primera, ko je bilo ponarejano slovensko blago, ki je bilo k nam uvoženo iz Madžarske. Nam je bilo sumljivo, kaj bo pa naše blago uvoženo iz Madžarske k nam. Potem smo povprašali. To podjetje proizvaja samo pri nas. To je bilo še v času, ko nismo mogli ustaviti, ampak smo poklicali le tržno inšpekcijo, to je bilo pa vse kar smo lahko naredili. V takih primerih smo poklicali tržno inšpekcijo in potem so oni to kot dejanje neloyalne konkurence določili.«

N.P.: »Je ponarejanje prisotno v tolikšni meri, da povzroča večjo ekonomsko škodo?«

S.K.: »Večjo ekonomsko škodo gotovo ne. Ker ... To blago, ki prehaja skozi Slovenijo, ga je zelo malo. Kar pa ostane, je pa tisto kar se prodaja po Oglasniku ali pa na boljšem trgu. Mislim, da v naših trgovinah tega ni toliko. Mogoče se motim, ampak, saj če ste kaj s tržno inšpekcijo govorila ... Oni bolj poznajo. Ogroženi imajo neki pregled, ker vi na vašem vrtu veste bolj veste kaj se dogaja in njihov interes je večji. Mi vsakega posameznika ne moremo gledati, kaj se z njim dogaja.«

N.P.: »Težko določiš, kdaj so kršene pravice. Pojavne oblike ste že omenila, kaj pa porabniki in prodajalci? V kolikšni meri so seznanjeni z zakonodajo?«

S.K.: »Če gre za nekomercialne namene, ni stvar omejitev. Če ste bila na dopustu na Kitajskem ali pa v Makedoniji, pa prinesete tri piratske CD-je, potem vam nihče ne bo nič rekel, ker je za osebno uporabo. Mislim, da so kar seznanjeni, ker so sedaj kar hiteli, preden se je zakon začel uporabljati. Pa tudi zaradi tega, ker smo začeli opazovati, da se pošiljke piratskih CD-jev in videokaset se vozijo v avtobusih in potem naj bi to šofer predal gospodu X brez vseh podatkov, kdo je lastnik tega blaga. Imetnik pravice potem ne more nič narediti, ker ne ve kdo je dejansko, kaj ima s tem blagom. Bojim pa se, da niso toliko seznanjeni imetniki pravic, ker smo pričakovali, da se bo kar usulo zahtevkov, pa se ni. Tudi prej, ko smo imeli le Zakon o avtorski in sorodnih pravicah ... Eno podjetje, ki je uvoznik za softver, se je oglašalo enkrat na leto. Poslalo je zahtevo, da se uredi. Ko smo želeli dokaze, da je on res imetnik pravice, je vse potihnilo. Lahko je zgubil interes. Boljim se, da veliko imetnikov ni seznanjeno. Ker smo pričakovali več. Tudi ljudje v državni upravi, ki se ukvarjajo s tem, ne vedo kako bo to šlo. Mogoče bi mogli neko propagandno akcijo narediti. Ampak ima to tudi druge posledice. Imetnikov pravic kar je v tujini bodo sodelovali preko REACT-a. Z njimi mislim, da bomo kar sodelovali, ker imajo kar interese. Za imetnika pravice je lažje, da preko nekega združenja uveljavljajo pravice. Za nas je pa lažje, da kontaktiramo z neko osebo, samo z REACT-om, ne pa da iščeš vsakega posameznika.«

N.P.: »Imetniki pravic bi tako imeli z njimi kontakt, vi pa tudi.«

S.K.: »Tako ja, ker REACT ima svoje člane in imetniki pravic so njihovi člani ali pa samo z njimi sodelujejo in jih REACT potem zastopa v vseh teh pravnih postopkih večinoma naprej zato je to zelo ugodno. Lahko pride pošiljka, kjer je deset različnih blagovnih znamk. Lahko kličeš Boss za dvajset majic, pa Lacoste za dvajset majic, pa Nike za dvajset majic. To je veliko dela, pa vprašanje je, če bo imel Lacoste sploh interes, da bo za dvajset majic karkoli zahteval. Če pa v takih primerih, če so pa vsi člani nekega združenja kot je REACT, pa mi samo obvestimo REACT, pa

potem oni z imetniki kontaktirajo, so zainteresirani ali niso. Na internetu je dostop do baz Urada za intelektualno lastnino. Vseh znamk, ki so pri nas registrirane in veljavne. Zelo dobro sodelujemo. Imetnika najdeš, ampak to je veliko dela in vprašanje je, če bo kakšen učinek.«

N.P.: »Pa bodo ustanovili pri nas kakšno enoto?«

S.K.: »Interes je zelo velik, sicer je Slovenija zelo majhna. Čeprav me prav čudi, da ga imajo, ker Slovenija je zelo majhna, ampak mislim, da je interes predvsem v tem, da pokrijejo celo Vzhodno Evropo. Ker Slovenija je tako majhna, da kaj veliko pri nas ne mora biti, razen kar je tega tranzita. Je pa tudi to, da je nekatero blago tako dobro ponarejeno, da bi nekateri že zelo težko opazili.«

N.P.: »Saj sedaj je trend, da so ponaredki težko ločljivi od originalov?«

S.K.: »Ja, težko ločljivi, ker sedaj je treba razumeti, da je razvoj tehnike že tako napreduje, da se da že vse narediti z računalniško tehnologijo.«

N.P.: »Pa tudi bolj dostopna je povprečnemu porabniku.«

S.K.: »V Vzhodni Evropi so tudi tovarne, ki delajo originale, na primer Levis kavbojke. Imajo pač pogodbo, da delajo za njih Levis kavbojke, ampak oni imajo ločene kvote, da jih naredijo toliko, oni jih naredijo več. Tovarna ne dela samo dopoldne, ampak dela še popoldne in ponoči. Tisto kar dela od popoldne in ponoči so ponaredki. To je težko ločljivo, ker dela na istem stroju ponaredke iz drugih materialov.«

N.P.: »Kdo pa ponareja v Sloveniji?«

S.K.: »Mislim, da so to bolj posamezniki, ki potem slučajno ...z gospodom Rotom iz Nike smo v kontaktu. On opaža, da mu včasih kdo presnemava CD-je in kopira na navadnem kopirnem stroju ovitek in to dobiš za polovično ceno v Salamonovem oglasniku. To so posamezniki, ki se s tem ukvarjajo in potem ponavadi policaji naredijo kakšno policijsko preiskavo.«

N.P.: »Katera je pa najbolj učinkovita oblika preprečevanja?«

S.K.: »Sigurno je bolj učinkovito, da mi ustavimo na meji kot pa da pride na trg in da tržna inšpekcija išče po vseh možnih trgovinah. To je sigurno bolj učinkovito. Težko bi rekla, kaj je najbolj učinkovita oblika. Vsak problem je treba gledati pri izvoru. Kaj

sploh sili ljudi v to. Moramo pa pogledati enega povprečnega uporabnika. Če si lahko kupiš majico za pet tisoč tolarjev, si jo boš kupil za pet tisoč tolarjev in ne za petnajst tisoč tolarjev zato, da bo originalen kos. Osveščati ljudi. Včasih je v Delu je majhen okenček, kjer piše, da je ponarejanje kaznivo dejanje in potem še kakšen primer, kakšna kazen je bila izrečena.«

N.P.: »Mislite BSA?«

S.K.: »Kar se tiče računalniških programov, si ljudje manj to upajo uporabljati, zaradi raznih računalniških virusov. Ravno danes sem prebrala, da so razvili neko novo zaščito za CD- je. Da ni več možno presnemavanje CD- jev. Mogoče je še najbolj učinkovita zaščita, da se zaščiti sam izdelek tako, da ga enostavno ni mogoče ponarediti kot CD- je ali pa računalniške programe. Pri drugih izdelkih je pa težko reči, kaj je najbolj učinkovita zaščita.«

N.P.: »Pirati so vedno korak pred zaščito.«

S.K.: »Odvisno za kakšno vrsto ponarejanja gre. Če gre za ponarejanje programov in CD- jev, mora biti nekdo, ki je že bolj pameten, ampak za majico skupaj sešiti zna pa vsaka šivilja. Razlika je, glede na to, za kakšno blago gre. Neke generalne zaščite ni. Tudi zakonodaja in pa določanje visokih kazni in tudi izrekanje visokih kazni je le gašenje požara, ampak tli pa še vedno.«

N.P.: »Katera je težava preprečevanja piratstva in ponarejanja, ki bi jo lahko vi izpostavili?«

S.K.: »Kar se nas tiče, je težava v tem, da je blago včasih brez lastnika. Lastnik nam ni znan. Pri nas se to pojavlja pri tranzitih. Blago je nekje, nalog pa pride iz na primer ZDA, na špedicijo, to blago predstavite sem. Tukaj je zelo težko najti, kdo stoji za tem, kdo je dejansko lastnik tega blaga. To je pri nas največji problem. So že tako organizirani, da ... Lažje je, če je blago namenjeno za naš trg, ker potem mora biti nekdo prejemnik blaga. To je dosti lažje.«

N.P.: »Potem je težko določiti od kje gre, pa kam bo šlo?«

S.K.: »Ne. Od kje je prišlo, ni problem, se da ugotoviti. Čeprav, če je z ladjo so ta pretovarjanja in zamenjani ladijski listi in manifesti in je to težko. Pri cestnem se to da. Čeprav lahko predložijo ponarejen tovorni list. Težje je, kam bo šlo naprej. Lahko rečejo, sedaj bo šlo iz Kopra bo šlo po cesti na Dunaj. Blago pride na Šentilj, si premislijo in blago gre v München. Te prenapotitve so lahko velik problem, ker

ne vemo, kam bo potem blago šlo. Tega se dosti poslužujejo, ker vedo, da je to zelo težko slediti. Prenapovitve znajo biti problem. Čeprav, pri nas smo šele začeli. Problemi bodo zaradi skladiščenja in uničevanja, kdo bo nosil stroške uničevanja. Problemi bodo, ker pričakujemo, da so uvozniki takega blaga družbe, eno osebni d.o.o.-ji, ki izginejo in ga potem iščeš po celi Sloveniji.«

N.P.: »Problem je verjetno tudi to, da sodni postopki trajajo precej časa in v tem času lahko zaprejo firmo?«

S.K.: »Ne, to sploh ni problem. Mi imamo druge probleme, sploh ne z intelektualno lastnino. Firma dejansko obstaja, ampak na tistem naslovu, kjer naj bi firma bila, je privatno stanovanje, v katere živi že čisto tretji lastnik. Lastnik firme je res tam živel tam, ampak pred petimi leti, takrat ko je firmo ustanovil. Potem ga pa iščeš nekako s pomočjo policije in dobiš nek naslov, ga ni, se je odselil nekam. Nihče ne ve. To so potem problemi. V bistvu ne moreš pregledati poslovanja podjetja, ker ne moreš človeka kje dobiti.«

N.P.: »Kaj pa glede prihodnosti? Se bo lahko ustavili ali bo vedno prisotno?«

S.K.: Vedno bo. Ne verjamem, da se bo ustavilo, ampak, da se bo čedalje bolj razširjalo, ker tudi trendi kažejo tako.«

3. PRILOGA:

Avtorizacije zapisa pogovorov